

DOKTORI (Ph.D.) ÉRTEKEZÉS

Burik Mónika

Nyugat-magyarországi Egyetem
Sopron
2010

**A MAGYAR ÉS KÜLFÖLDI BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSI
INTÉZETEK PÉNZÜGYI ÉS GAZDASÁGI
TEVÉKENYSÉGÉNEK ÖSSZEHASONLÍTÁSA**

Értekezés doktori (PhD) fokozat elnyerése érdekében

Készült a Nyugat-magyarországi Egyetem
Széchenyi István Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola

Nemzetközi piaci stratégiák programja keretében

Írta:
Burik Mónika

Témavezető: Prof. Dr. Balázs Judit CSc

Elfogadásra javaslom (igen / nem) (aláírás)

A jelölt a doktori szigorlaton 92,6 % -ot ért el.

Sopron, 2004. július 01.
a Szigorlati Bizottság elnöke

Az értekezést bírálóként elfogadásra javaslom (igen /nem)

Első bíráló (Dr.) igen /nem
(aláírás)

Második bíráló (Dr.) igen /nem
(aláírás)

A jelölt az értekezés nyilvános vitáján % - ot ért el.

Sopron,
a Bírálóbizottság elnöke

A doktori (PhD) oklevél minősítése.....

.....
Az EDT elnöke

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	7
IRODALMI ÁTTEKINTÉS	11
A KUTATÁS TARTALMA, MÓDSZERE, INDOKLÁSA	12
1. FEJEZET	
A DEVIÁNS MAGATARTÁS KIALAKULÁSÁNAK ELMÉLETI OKAI	14
1.1. A deviancia – társadalmi beilleszkedés zavarai	14
1.2. Bűnözés	15
2. FEJEZET	
EURÓPAI BÖRTÖNSZABÁLYOK	17
2.1. Európai börtönrendszerek jellemzése	20
2.2. „Az Európai Unió, mint a világ legjelentősebb gazdasági tömörülése ...”	21
2.3. Magyarország az Európai Unióhoz való csatlakozása küszöbén A magyar büntetés-végrehajtás fejlesztésének fő irányai, céljai, aktuális feladatok ..	22
2.4. Szlovákia a csatlakozás előtt	25
3. FEJEZET	
MUNKÁLTATÁS A BÖRTÖNÖKBEN	27
3.1. Általánosságban a munkáltatásról	27
3.2. A magyar büntetés-végrehajtás és a hozzá tartozó gazdasági társaságok	31
3.3. A szlovák büntetés-végrehajtás és a hozzá tartozó gazdasági társaságok	40
3.4. A német igazságszolgáltatás, büntetés-végrehajtás néhány általános jellemzője	43
3.5. A zárt intézetek költségei	46
3.6. A börtönnépeség alakulása és az elítéltek ítélethossz szerinti megoszlása	48
4. FEJEZET	
A RABTARTÁS KÖLTSÉGEI	54
4.1. A magyar rabtartás költségei	54
4.2. A szlovák rabtartás költségei	55
4.3. A bajor rabtartás költségei	55
5. FEJEZET	
FOGLALKOZTATÁS, BÉRKATEGÓRIÁK, MUNKABÉREK	57
5.1. A Váci Fegyház és Börtön elítéltjeinek foglalkoztatása és munkabére	58
5.2. A kaisheimi büntetés-végrehajtási intézetben lévő elítéltek foglalkoztatása és munkabére	69

5.3. A zselizi büntetés-végrehajtási intézet elítélteinek foglalkoztatása és munkabére ...	74
5.4. Összehasonlítás a vizsgált szempontok szerint	78
6. FEJEZET	
AZ INTÉZETEK TELÍTETTSÉGI MUTATÓI.....	81
6.1. Magyarország a telítettség tükrében	82
6.2. Szlovákia telítettség tükrében.....	83
6.3. Bajorország telítettség tükrében	84
6.4. A zsúfoltság csökkentésének lehetséges alternatívái.....	88
6.5. Nyitott és zárt rezsimek	89
7. FEJEZET	
A KÖLTSÉGVETÉSI GAZDÁLKODÁS.....	91
7.1. A magyar büntetés-végrehajtás 2004. és 2009. évi költségvetésének alakulása.....	91
7.2. A szlovák büntetés-végrehajtás 2004. és 2009. évi költségvetési gazdálkodása.....	104
7.3. A bajor büntetés-végrehajtás 2004. és 2009. évi költségvetési gazdálkodása	110
7.4. Az elítéltek ellátásával, oktatásával, képzésével, szabadidős tevékenységével kapcsolatos feladatok.....	111
8. FEJEZET	
A PUBLIC PRIVATE PARTNERSHIP MODELL ALKALMAZÁSÁNAK SZÜKSÉGESSÉGE.....	121
9. FEJEZET	
A PÁRTFOGÓI RENDSZER	128
9.1. A pártfogói felügyelet.....	128
9.2. A pártfogói felügyelet költségei	133
9.3. Közérdekű munka.....	134
9.4. A pártfogó felügyelet és az utógondozás hiányosságai	135
10. FEJEZET	
A BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁS ÉS A CIVIL SZERVEZETEK KAPCSOLATA	137
10.1. Börtönmissziók a büntetés-végrehajtás rendszerében	137
10.2. Emberi jogokkal foglalkozó civil szervezetek	139
11. FEJEZET	
GYERMEKMUNKA	141
EREDMÉNYEK	144
KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK	146
ÖSSZEFOGLALÁS	151

SUMMARY	153
TÁBLÁZATJEGYZÉK	155
ÁBRAJEGYZÉK	157
IRODALOMJEGYZÉK	158
MELLÉKLETEK	167

BEVEZETÉS

Doktori értekezésemben a magyar, a szlovák és a bajor büntetés-végrehajtás gazdasági, pénzügyi helyzetét hasonlítom össze. Ezt megelőzően a devianciák és a bűnözés kialakulásának elméleti okait vizsgálom. Tanulmányom középpontjában a következő kérdések állnak:

- mennyiben felelnek meg az intézetek a 2006. évi új európai börtön szabályoknak, illetve mit tesznek azért, hogy ezeknek megfelelően működtessék a börtönöket,
- milyen gazdasági tevékenységet végeznek a vizsgált intézetekben,
- ezek a tevékenységek mennyire nyereségesek, illetve veszteségesek,
- milyen mértékben járul hozzá az állam a börtönök működtetéséhez,
- az elítélteket a munkavégzés szempontjából milyen bérkategóriákba sorolják,
- mennyi a munkabérük a vizsgált intézeteken belül az elítélteknek,
- milyen zsúfoltak a börtönök,
- hogyan próbálnak az adott országok a zsúfoltságon enyhíteni,
- mennyiben tudják biztosítani a börtönök az elítéltek ételmezési, oktatási, képzési, kulturálódási, sportolási lehetőségeit,
- hogyan működnek Magyarországon a magántőkéből épült börtönök,
- milyen hatékony a pártfogói munka,
- milyen szerepet töltenek be a civil szervezetek a fogvatartottak gondozásában, utógondozásában,
- milyen mértékű a gyermekek foglalkoztatása a harmadik világban és hazánkban.

Kutatásom során vizsgálom, hogy a magyar, a szlovák és a bajor büntetés-végrehajtás jelenlegi fejlődési szakaszaiban az Európai Unió ajánlásainak megfelelő elvárásait mennyiben tudják megvalósítani. Hogy megfeleljenek az Európai Unió követelményeknek, egy sor változtatáson kell keresztülmenniük. Ezeket a változásokat szeretném az egyes területekre vonatkozóan feltárni.

A büntetés-végrehajtás fogalma felöleli a büntetés-végrehajtásra vonatkozó jogszabályokat, belső (igazságügyi minisztériumi, büntetés-végrehajtás szervezeti)

- rendelkezéseket,

- a büntetés-végrehajtás szervezetét,
- a fogvatartottakat,
- a büntetés-végrehajtás kezelésében, használatában lévő eszközöket, ingatlanokat,
- az állami költségvetés által biztosított költségeket,
- a működési filozófiát.

A dolgozat első fejezetében a deviáns magatartás kialakulásával, okaival, következményeivel foglalkozom, mert az élet mindennapi gyakorlatában egyre nagyobb számban találkozunk olyan emberekkel, akik nem tudnak vagy nem is akarnak a társadalmi elvárásoknak eleget tenni.

A második fejezetben az új európai börtönszabályokat ismertetem. Mennyire tudnak eleget tenni a vizsgált országok, börtönök az előírásoknak. Milyen jogszabályi módosításokat kellett bevezetni, hogy az Európai Unió ajánlásainak megfelelően működjenek az intézetek.

A harmadik fejezetben vizsgálom, milyen a foglalkoztatás gazdasági, pénzügyi eredményessége a bemutatott három országban. Általánosságban szemléltetem a börtönökön belüli munkáltatást, elemzem a börtönnépeség alakulását a 2000-2009. év közötti időtartamban.

A negyedik fejezetben a rabtartás költségeit vizsgálom. A közvéleményt élénken foglalkoztatja, hogy az egyes országok államai milyen összegeket fordítanak a bűnelkövetőkre. Ennek aktualitása azért is fontos, mert a bűnt elkövető embert a társadalom megveti, minél hosszabb ideig kívánják, hogy „rács mögött tudhassák”, ugyanakkor nem számolnak a büntetés súlyos anyagi terheivel.

A doktori értekezés fő részében (ötödik fejezet) a vizsgált országok intézeteiben a foglalkoztatás, bércategória és munkabér témaköröket elemzem, hasonlítom össze. Ennek a fejezetnek azért is szenteltem nagyobb figyelmet, mert - a munka révén - az elítéltek részére a börtön falain belül eltöltött évek gyorsabban telnek. Feltételezzük, ha valakinek élete részévé vált a mindennapos munka, akkor szükségét érzi, hogy a börtönön belül is folytassa ezt a tevékenységet és ne üres semmittevéssel teljenek a börtönévek. Ennek következményeként a szabadulás idejére némi anyagi tőkével rendelkezhetnek, könnyebben tudnak visszailleszkedni a társadalomba.

A hatodik fejezetben Magyarországot, Szlovákiát és Bajorországot vizsgálom a telítettség tükrében. Tudvalevő, hogy Európa-szerte növekszik a bűnözés. Ez alól a vizsgált

országok sem kivételek. Mindegyik intézet számára gondot jelent ebből adódóan az elhelyezés, a munkáltatás. A munkáltatás szempontjából azért jelent problémát a magas telítettségi mutató, mert az elítéltek létszámának növekedésével nem nő párhuzamosan az elítélt munkahelyek száma.

A büntetés-végrehajtáson belül jelentős szerepet tölt be a költségvetés (hetedik fejezet), hiszen ez az alapja az intézetek hatékony működésének. Az államok számára rendkívül nagy terheket jelentenek a fogvatartottakkal kapcsolatos kiadások. Hazánkban egyre inkább csökken az állami költségvetésből a büntetés-végrehajtás kiadásaira szánt összeg. Ez visszavezet az előzőekben felvázolt problémához: egyre növekvő létszám mellett egyre csökkenő állami támogatásból kell hatékonyan működtetni a magyar börtönöket.

A zsúfoltság enyhítésének megoldására az alacsony költségvetési támogatás miatt járható út a magántőke bevonása (nyolcadik fejezet) a börtönépítésekbe. Ez azért is előrelépés, mert így a költségvetésből nem kell új börtönök építésére hatalmas összegeket elkülöníteni, ugyanakkor csökken a zsúfoltság is, ami jótékonyan hat az elítéltek közérzetére: konfliktusmentesebb közegben élnek. A személyi állománnyal, valamint a fogvatartottakkal kapcsolatos kiadások továbbra is az állami költségvetést terhelik.

A disszertáció kilencedik fejezetében kitérnék a pártfogó felügyelet hatékony működésére, mely egyre fontosabb szerepet kellene, hogy betöltsön. Nem biztos, hogy mindenképpen az elzárás a legjobb megoldás, mert ha az emberi szabadságot bármilyen mértékben korlátozzák – értelemszerűen a társadalmi normák betartásán túl – büntetés. Szerintem itt lenne a pártfogónak igazán nagy szerepe, mégpedig elképzelésem szerint; aki nem igazán súlyos vétséget követett el, az az elítélt szabadlábban maradna és közhasznú munkát végezne. Miért lenne jó a közhasznú munka? A közhasznú munka erősen korlátozza az emberi szabadságot. Ellenszolgáltatás, pénz és siker nélkül veszi el az elkövető idejét, erejét, sok esetben a szaktudását. Eközben persze a társadalom számára értéket hoz létre, így nevelési szempontból sem elhanyagolható. Az elítélt az ítélet végrehajtása alatt hasznos munkát végez a társadalomnak a rombolás helyett. Elképzelhető, hogy az ítéleti idő alatt, ahol dolgozik munkahelyévé is válhat.

A tizedik fejezetben bemutatom, hogy a civil szervezetek milyen szerepet töltenek be a fogvatartottak lelki gondozásában, utógondozásában. Ezek a szervezetek minden esetben a pártfogók mellett, de tőlük függetlenül segítik az elítélteket, akiket ők maguk választanak.

A tizenegyedik fejezet általános nemzetközi kitekintést nyújt a világszerte elterjedőben lévő gyermekmunkáról, kiemelve a harmadik világ szegénységét, melyből ez a fajta foglalkoztatás gyökerezik.

A disszertáció befejezéseként kitérnék a kutatás során elért eredmények megfogalmazására. Következtetéseket vonok le, javaslatokat teszek a börtönök gazdasági, pénzügyi helyzetének javítására.

IRODALMI ÁTTEKINTÉS

Disszertációm megírásához a felhasználandó irodalmakból a következők nyújtottak igen nagy segítséget.

Az *Új európai börtön szabályok és magyarázatuk* a tagországoknak az európai börtön szabályokról korszerű és haladó megoldást kínál a börtönigazgatás és a kezelés számára a jelenben és a jövőben. A szabályok útmutató szerepet töltenek be a börtönök életében. Az új szövegváltozat elkészítésekor cél volt, hogy a börtönöket a szabályok betartására és erőteljesebb érvényesülésére kötelezzék.

A *Kriminológiai Közlemények* 49. számában változatos szakmai kérdésekkel összefüggő tanulmányokat és dokumentumokat olvashattam dr. Fekete Mihálytól a büntetés-végrehajtás gazdálkodására és a fogvatartottak foglalkoztatására vonatkozó átalakítási tervekkel kapcsolatosan. Ugyancsak ebben a kötetben Katonáné dr. Borka Katalin írása segített az elítéltek munkáltatásával kapcsolatos gazdasági feltételrendszer megismerésében, valamint dr. Kabódi Csaba munkája alapján megismerhettem a magyar viszonyokra vonatkozó börtönmunkáltatás napi problémáit.

A személyes interjúk alapján számomra kiderült, hogy a vizsgált országokban mennyi tisztázandó elvi, elméleti és módszertani probléma övezi a büntetés-végrehajtási munkáltatás napi gyakorlatát.

A fentiekén túl igen sok információ birtokába jutottam (statisztikai adatok, pedagógiai módszertan, pszichológiai témájú cikkek) a magyar büntetés-végrehajtási szervezet szakmai és tudományos folyóiratának – a *Börtönügyi Szemle* – negyedévente megjelenő számaiból.

A *Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok* kötetéből Dr. Kerezsi Klára és Dér Mária zárótanulmánya alapján számolhattam ki az alternatív szankciók költségeit, mely szankciók fejlesztésre szorulnak a büntetés-végrehajtáson belül. Ebben a kötetben olvashattam Dr. Kövér Ágnes tanulmányát a zárt intézetek költségeivel kapcsolatban, mely írás rámutat arra, hogy a legdrágább büntetési forma az elzárás.

A szlovák és bajor intézetek megismerésénél, elemzésénél meghatározó volt a személyes találkozás, interjúk készítése az intézetparancsnokokkal, művezetőkkel, gazdasági vezetőkkel. A kutatási témával kapcsolatosan nagyon kevés szakirodalom állt rendelkezésemre, melyet a disszertációm végén lévő irodalomjegyzék is mutat.

A KUTATÁS TARTALMA, MÓDSZERE, INDOKLÁSA

A börtönök gazdasági, pénzügyi helyzetének elemzését azért választottam, hogy jobban megismerhessem a börtönök gazdálkodási, pénzügyi problémáit, mivel ezek a problémák nemcsak az intézetek számára jelentenek nehézséget, hanem az ott élő elítélteket is súlyosan érintik. Nem mindig nyílik lehetőségük – önhibájukon kívül – arra, hogy megfelelő módon dolgozzanak, sajátítsák el egy „civil” élet viselkedésmintáját, mert az intézetek is gazdasági nehézségekkel küszködnek. A hatékony gazdálkodás, megfelelő pénzügyi kondíciók eljuttatnának a börtönön belül lakókat egy minőségileg jobb munkához, oktatáshoz, mert a börtön ajtóit nemcsak befelé, kifelé is nyílnak. Egyszer az elítélt szabadul és hogyan állja meg a helyét a kinti világban, ez már nemcsak magánügy, hanem az egész társadalom ügye is. Csak akkor van felemelkedés, ha az értékrendszerünk pozitív irányban fejlődik:

- gazdaság,
- ember és ember közötti kapcsolat,
- ember és természet közötti kapcsolat, melyből kialakul egy társadalmi értékrend.

Gazdasági tevékenység, pénzügyi helyzet csak akkor létezik, ha az elítéltek valamilyen terméket előállítanak, amiért ellenszolgáltatásként a börtönök pénzt kapnak. Ellenkező esetben nem beszélhetünk gazdasági, pénzügyi tevékenységről.

Ma már a börtön nem egy olyan hely, ahol a társadalomból elzárt, marginalizált emberként kezelik az odakerülőket, de nemcsak a reszocializáció helyszíne, hanem egy gondozási rendszer része, ahol a börtön gondoskodik az odakerült emberekről. Egyik lényeges feladata, megvédeni a társadalmat a bűnelkövetőtől, valamint a fogvatartottakat felkészíteni a szabadulás utáni időszakra, a társadalmi beilleszkedésre. Ehhez a következő, nélkülözhetetlen tényezők szükségesek:

- megfelelő személyi és tárgyi feltételek,
- megfelelő minőségű, mennyiségű munkahely,
- oktatás, szakképzés (ezen belül az analfabétákkal való foglalkozás),
- minőségi egészségügyi ellátás,
- sportolási lehetőségek,

- kulturálódás,
- az előírásoknak megfelelő korszerű zárkák,
- zsúfoltság csökkentése,
- az Európai Unió szabályainak megfelelő kapcsolattartás a külvilággal,
- megfelelő számú szakember a személyiségfejlesztéshez,
- kidolgozott utógondozói pártfogói rendszer,
- nyitott és zárt rezsimek kiépítése,
- a biztonság hatékony technikai eszközei.

Csak címszavakban, de nem a teljesség igényével felsorolt feladatoknak hogyan tudnak a börtönök gazdaságilag és pénzügyileg eleget tenni – ezt szeretném disszertációmban bemutatni, elemezni. Természetesen azzal együtt, hogy az adott területnek melyek a feladatai, mert csak a kettő ismeretében, összevetésével látható a pozitív vagy negatív eredmény.

Vizsgálódásaimat Szlovákiában, Bajorországban és Magyarországon végeztem. Hipotéziseimet a kapott információk, az ott készített riportok alapján próbálom alátámasztani elméleti oldalról.

Az országokat, azon belül az intézményeket megismerve keresem az azonosságokat és különbözőségeket, melyek az intézetek gazdasági, pénzügyi helyzetét meghatározzák. A gazdasági, pénzügyi helyzettel szorosan összefügg az intézetek falain belül élő elítéltek élelmezési, egészségügyi, foglalkoztatási, oktatási, kulturálódási, sportolási és nem utolsósorban a szabadulás utáni helyzete. Fontos lenne, hogy többen megismerjék az intézetek dolgozóinak munkakörülményeit. Milyen gazdasági, pénzügyi problémákkal kell nap mint nap küzdeniük, hogy az előírásoknak megfelelően működtessék a börtönt, mely a legdrágább büntetési forma. Nem szabad figyelmen kívül hagyni a társadalmunkban fennálló ellentmondásokat sem. A bűnös büntetését kívánják, de mennyiért és hogyan?

1. FEJEZET

A DEVIÁNS MAGATARTÁS KIALAKULÁSÁNAK ELMÉLETI OKAI

1.1. A deviancia – társadalmi beilleszkedés zavarai

„Az emberi társadalom természetéhez tartozik, hogy benne a konform viselkedés mellett normaszegő, deviáns viselkedés is előfordul. Azt mindenesetre leszögezhetjük, hogy nincs társadalom deviancia nélkül. Ugyanakkor a szociológiában legalább Durkheim (1978) óta él egy olyan többnyire ki nem mondott feltételezés, hogy a devianciának egy bizonyos – meg nem határozott – szintnél nagyobb gyakorisága a társadalom egészének működését súlyosan veszélyezteti.” (Andorka, 1994. 32.p.)

A deviáns viselkedés okait kutatva többféle feltételezett válasz lehetséges:

- az ember alapvető természetéhez tartozik, hogy nem tökéletesen közösségi lény, állandóan lázad a közösség ellen, melyben mégis élni kényszerül,
- a társadalomnak szüksége van egy kezelhető mértékű devianciára, hisz ennek révén alkotja és alakítja folyamatosan normarendszerét, erősíti a közösség integrációját,
- a teljesen konform társadalom fejlődésképtelen lenne. A fejlődésképeség érdekében a társadalomnak el kell tűrnie a káros devianciát.

„A deviáns viselkedési formák újratermelődésének bázisa a marginális, a többszörösen hátrányos helyzetűek, a változtatásra nem vagy korlátozottan képes emberek sokasága. A deviáns viselkedéseket nem lehet megszüntetni, tehát meg kell tanulnunk együtt élni velük, miközben mindent el kell követni, hogy gyakoriságukat az elviselhetőség határain belül tartsuk. A deviáns jelenségek, bár megjelenési formájukban eltérőek lehetnek, mégis összefüggenek, és manifesztálódásuk hátterében azonos kulturális-gazdasági gyökerek igazolhatók.” (Müninch, 1994. 9. p.)

A társadalmi normák, értékek egy idő után devalválódnak vagy a társadalmi változások függvényében átalakulnak, a korábbi stabil normák meggyengülnek, ez kedvez a devianciának, illetve a deviáns magatartásformák folyamatosan tovább gyengítik ezeket a normákat. Ugyanis a devianciák mutatnak rá a kialakult normarendszer hiányosságaira, ennek révén az folyamatosan fejleszthető, korszerűsíthető. Egyes deviáns

magatartásformák súlyos károkat is okoznak a társadalomnak, ezért a legtöbb deviancia szankcionálható.

Hazánkban a deviancia a '60-as évektől súlyos problémaként jelenik meg. Miben is nyilvánulnak meg a beilleszkedés zavarai?

- alkoholizmus,
- kábítószer-fogyasztás,
- öngyilkosság,
- mentális zavarok,
- bűnözés.

A disszertáció további részében a büntetés-végrehajtáshoz szorosan kapcsolódó deviáns viselkedési formák közül a bűnözéssel, s azok szankcionálásához kapcsolódó pénzügyi, gazdasági kérdésekkel foglalkozom.

Statisztikai adatok alapján a vizsgált országokban a bűnözés 2000-2004. év között növekedett, 2005-2008 között minimális csökkenés volt tapasztalható, ezt követően 2009-ben újra növekvő tendenciát mutat, mely súlyos problémákat jelent az országoknak társadalmi, gazdasági, pénzügyi szempontból egyaránt.

1.2. Bűnözés

A bűnözés társadalmi jelenség, szociológiai aspektusból a deviáns viselkedés egyik markáns formája. Ennek megfelelően a kriminológia leginkább a szociológia módszereit használja. A normasértésre történő társadalmi reakció tetőzi be azt a stigmatizációs folyamatot, amely már a norma megalkotásával megkezdődik. A norma tartalmazza az úgynevezett „normálistól” való eltérés jegyeit is.

„A devianciák valamennyi formája összetett szocializációs zavarokra vezethető vissza. Kialakulásában az egyén egész múltja, fejlődéstörténete játszik szerepet. Nem egyszeri ártalmas hatás, csábítás váltja ki az ilyen viselkedésmódot, hanem az egyéni életelözmények teszik fogékonnyá a személyiséget a devianciára.”(Dr. Bagdy, 1994. 19.p.)

A bűnelkövetés nem derült égből villámcsapásként jelentkezik, hanem mindig szoros összefüggésben van a megelőző viselkedéssel. Bűnözés: a személyiségrendszer sérültségét kifejező kriminális, antiszociális viselkedés sokféle bűncselekményben

realizálódik. Például: rablás, emberölés, lopás, testi sértés, zsarolás, garázdaság, csalás, csavargás stb. Közös bennük a személyiségfejlődés zavara.

A büntetés-végrehajtás feladata, hogy a bűn útjára tévedt embereknek lehetőséget ad arra, hogy a büntetés időtartama alatt az elítélt elsajátítsa a civil életvitelhez szükséges alapvető normákat, követelményeket, melyek segítséget nyújtanak ahhoz, hogy a szabadulás után ennek megfelelően éljenek. Az alábbiakban e lehetőségeket és ezek pénzügyi vonzatát elemzem.

2. FEJEZET

EURÓPAI BÖRTÖNSZABÁLYOK

(A fogvatartottakkal való bánásmódra vonatkozó európai irányelvek)

„Az Európai Börtönszabályok egyértelműen foglalnak állást abban, hogy a fogvatartottak a börtönbe kerülve is állampolgárok maradnak, akiket továbbra is megilletnek az emberi jogok és olyan kondíciók, amelyeket az adott társadalom a szabad állampolgárai számára biztosít.” (Ruzsonyi, 2003. 45.p.)

Az Európai Unióban a büntetés-végrehajtási szervezetek jogi szabályozása az egyes államok belső jogrendszerében található. A büntetés-végrehajtási szabályok célja, hogy a fogvatartottak igazságos és méltányos bánásmódban részesüljenek. A büntetés-végrehajtási szabályok meghatározásának első kísérlete Európában 1973-ra nyúlik vissza, az Európa Tanács fogvatartottakkal való bánásmód minimális szabályait összefoglaló gyűjteményének bevezetésével, mely 1955-ben az ENSZ elfogadása által Európai Börtönszabályok néven vált ismertté. Az akkori végső formáját az Európai Tanács Miniszteri Bizottsága R/87/3. számú ajánlásával 1987-ben nyerte el, melynek céljait az alábbiakban foglalhatjuk össze:

- „a) megteremteni a börtönigazgatás minden mozzanatára vonatkozó minimális normáknak azt a körét, amely elengedhetetlen az emberséges viszonyokhoz és a pozitív kezeléshez a modern és haladó rendszerekben,
- b) ösztönözni a börtönigazgatóságokat, hogy helyénvaló modern elveken és célokon, valamint az igazságosságon alapuló politikákat, vezetési stílust és gyakorlatot alakítsanak ki,
- c) erősíteni a börtönszemélyzet tagjai körében az olyan szakmai magatartásokat, amelyek tükrözik munkájuk fontos társadalmi és erkölcsi minőségét és olyan feltételeket teremteni, amelyek között a legmagasabb szintre emelhetik teljesítményüket általában a társadalom, illetve a gondjaikra bízott fogvatartottak és saját munkájuk öröme érdekében,
- d) reális kritériumokat felállítani, amelyek alapján a börtönigazgatóságok és mindazok, akik a börtönviszonyoknak és a börtönök működtetésének felügyeletéért felelősek, megbízhatóan megítélhetik a teljesítményt és mérhetik a magasabb színvonalra való előrelépést.” (Európai Börtönszabályok, 1990. 5.p.)

Az 1987-ben elfogadott Európai Börtönszabályok öt részben 100 pontban foglalják össze a börtönrendszer működésére vonatkozó ajánlásokat. A Börtönszabályokon túl Európai Tanácsi határozatok, ajánlások is foglalkoznak a büntetés-végrehajtási rendszerek iránti követelményekkel. „Az Európai Parlament 1998. december 17-én határozatot hozott az Európai Unión belüli fogvatartási körülményekről. Ebben a Parlament felszólította a tagállamokat, hogy teljes mértékben alkalmazzák az Európai Tanács ajánlásait, határozatait, az Európai Börtönszabályokat, továbbá, hogy pontosan kövessék a Kínzás, Embertelen, Megalázó Eljárás vagy Büntetés Elleni Bizottság ajánlásait.” (Bökönyi, 2003. 4.p.)

A Parlament követeli a tagállamoktól, hogy

- a fogvatartott családi kapcsolatait tartsák szem előtt,
- ha házastársakat ítélnék szabadságvesztésre, őket egy zárkában, lakóhelyiségben kell elhelyezni,
- törvényi szinten szabályozzák a tagállamok a szabadságvesztés, az előzetes letartóztatás végrehajtását,
- a fogvatartottak minőségi, egészségügyi, orvosi ellátását követelményként írják elő,
- a fogvatartott egészségügyi állapotát a büntetés-végrehajtási intézetbe való felvételkor mérjék fel,
- az intézetben szülő anyák két évig lehessenek együtt gyermekeikkel,
- létesítsenek nyitott vagy félig nyitott büntetés-végrehajtási intézeteket.

„A Parlament határozatában külön részként szerepel az a felszólítás, hogy az Unió tagállamainak kormányai konkrét intézkedésekkel támogassák a büntetésüket kitöltött személyek újbóli munkába állását.” (Bökönyi, 2003. 5.p.)

Az 1987-ben elfogadott Európai Börtönszabályokban megváltoztak a prioritások és hangsúlyok, természetesen ezzel nem csorbítva a hagyományos értékeket. „A legfontosabb változás, hogy a prioritások között az első helyre emelkedett ki az az első hat szabályban megfogalmazott hat alapelv, amely a börtönszabályok alapjául szolgáló filozófiai és erkölcsi értékrendszer sarkköve. Ezek az alapelvek megtestesítik az emberiség, az emberi méltóság tiszteletben tartása, a társadalmi célok és a vezetői teljesítmény ama kritériumait,

amelyekre ráépülhet a korszerű börtönrendszerek következetes és hatékony igazgatása.” (Európai Börtön szabályok, 1990. 22.p.)

A megújulás igénye jellemzi az országokat. Céljaik azonosak: a börtönökbe került emberek felkészítése az önálló, produktív és törvénytisztelő életvezetésre. A változtatás, útkeresés mögött többféle indok, összetevő kereshető. Ahhoz, hogy önálló, produktív és törvénytisztelővé próbálják a megbotlott embereket nevelni, rendkívül fontos szerepet tölt be a személyiségfejlődés pozitív irányba való fejlesztésében, hogy ma már elfogadják, hogy pszichológusok, nevelők, egyházi személyek börtönön belül megjelenjenek és munkájuk létjogosultságát elismerjék.

Az elmúlt közel két évtized után szükségessé vált az Európai Börtön szabályok átdolgozása, aktualizálása annak érdekében, hogy megfeleljen a gyakorlatban is bekövetkezett fejlődésnek. Az Európában lezajlott folyamatok, változások arra készítették a Bűnözési Problémák Európai Bizottságát, hogy megbízza a Börtönügyi Együttműködési Tanácsot a szabályzat és a jelenlegi gyakorlat összehangolásával. Ennek következményeként 2006-ban megújultak az Európai Börtön szabályok, mely számos olyan kérdéssel foglalkozik, amire az 1987-es szabályok nem térnek, illetve nem tértek ki ilyen részletességgel. Az új börtön szabályok önálló részként kezelik az egészségügyi ellátás kérdéskörét. A fogvatartási feltételek közül külön címszó alatt foglalkozik a fiatalok fogvatartásának szabályaival, az etnikai és nyelvi kisebbségek kérdéskörével, valamint külön címszó alatt rögzíti azokat a legfontosabb szabályokat, amelyek olyan gyermekekre vonatkoznak, akik a büntetés-végrehajtási intézetben az anyával maradhatnak. Külön részben taglalja az elítéltekre vonatkozó szabályokon túlmenő külön normákat, melyek a munkáltatás, oktatás, szabadulás kérdéskörére terjed ki.

Az ajánlás 9 részre tagolódik. Az I. rész 9 alapelvet fogalmaz meg. Az első alapelv „... a 2006-ban elfogadott Börtön szabályok az emberi méltóság tiszteletben tartásának elvi tétele mellett újabb alapelvi követelményeket fektet le.” A második alapelv „... rögzíti, hogy a személyi szabadságuktól megfosztott személyeknek mindazon jogai megmaradnak, melyeket az ítélettel vagy az őrizetbe helyezéssel nem vontak el tőlük.” A harmadik alapelv „... kifejti, hogy a személyi szabadság elvonásával szükségszerűen együtt járó jogkorlátozáson túlmenően a jogok korlátozását a lehető legminimálisabbra kell visszazsorítani...”. Negyedik alapelvként megfogalmazza, hogy „... azon börtönfeltételek, melyek megsértik a fogvatartottak emberi jogait, az erőforrások hiányával nem igazolhatóak”. Az ötödik alapelv a normalizáció követelményéről, a hatodik „... a

társadalomba történő sikeres reszocializáció elősegítésének szükségességéről” szól. A hetedik alapelv „... a külső társadalmi szervezetekkel való együttműködés igényét és a civil társadalomnak a börtönéletbe való bevonására ösztönöz”. „... A fogvatartottakkal való emberséges bánásmódnak rendeli alá a büntetés-végrehajtási személyzet toborzását, képzését és munkafeltételeit ...” a nyolcadik alapelv. „... a büntetés-végrehajtási intézetek feletti ellenőrzés és a felügyelet szükségességét ...” (Juhász, 2006. 45. p.) hangoztatja az első rész kilencedik alapelve.

A II. rész az ajánlás legterjedelmesebb része, amely a fogvatartottak befogadásával, elszállásolásával, a ruházattal, az étellemezzel, a jogi tanácsadással, a munkáltatással, az oktatással, a vallásgyakorlás kérdéseivel, a külvilággal való kapcsolattartással foglalkozik. Az Európai Börtön szabályok III. része a fogvatartottak egészségügyi ellátásának, az orvosi és egészségügyi személyzet, valamint a vonatkozó egészségügyi rendelkezések kérdéseit tárgyalja. A biztonság, a fegyelem és büntetés, a fokozott biztonsági intézkedések, a kényszerítő eszközök jogszerű alkalmazását fogalmazza meg a IV. rész. A börtön személyzet kiválasztására, képzésére vonatkozó szabályokat az V. részben találjuk. Új elemként kerültek be a közvéleménnyel, valamint a kutatási programokkal foglalkozó rendelkezések. A büntetés-végrehajtásnak a közvéleménnyel, a médiával is jó kapcsolatot kell kialakítania annak érdekében, hogy jobban megértsék a börtönöknek a társadalomban betöltött szerepét. A VI. rész a kormányzati szervek felügyeleti, a független szervezetek ellenőrző tevékenységét tárgyalja. A VII. rész a jogerősen el nem ítélt fogvatartottakra vonatkozó szabályokat, ezen belül az elítéltek státuszának, elhelyezésének, ruházatuknak, a munkavégzés, valamint a külvilággal való kapcsolattartás szabályait öleli fel. Az elítéltek oktatásban való részvételéről, munkavégzésükről és szabadulásukról tartalmaz rendelkezéseket a VIII. rész. Az ajánlás utolsó része az Európai Börtön szabályok korszerűsítésére hívja fel a figyelmet, melyeknek tudományos kutatásokon kell alapulnia.

2.1. Európai börtönrendszerek jellemzése

A lakosság lélekszámához viszonyítva 100.000 lakosra kivetítve kevesebb a fogvatartottak száma, mint hazánkban. Gyakran élnek az alternatív büntetésekkel, fejlettebb a bűnmegelőzés és az utógondozás. A börtön személyzet létszáma, a fogvatartottakkal közvetlenül foglalkozók aránya magasabb, nagyobb az intézetek befogadóképessége.

Korszerűbbek:

- építészeti,
- biztonságtechnikai,
- egészségügyi,
- foglalkoztatási,
- munkáltatási szempontból.

A fogvatartottak

- személyiségfejlesztésére,
- oktatására,
- szakképzésére,
- egészségügyi megőrzésére,
- családi kapcsolatok elősegítésére

sokkal nagyobb figyelmet és jóval magasabb pénzüsszegeket fordítanak hazánknál.

Az intézetek rendszerében jól elkülönül a szigorúan őrzött, magasabb biztonsági fokozatú, a közepes biztonsági fokozatú, a félig nyitott és a nyitott intézetek. „Az Európai Unió börtönrendszerek fogvatartotti kezelési metodikáinak lényege szerint a, fogvatartott a szigorúbb és enyhébb rezsimekben intézetbeli magatartásra, személyiségének fejlődése, megszerzett végzettsége, képzettsége függvényében kerül elhelyezésre és mindezek a tényezők határozzák meg az általa élvezett előnyöket vagy az őt ért hátrányokat.” (Bökönyi, 2003. 7.p.)

2.2. „Az Európai Unió, mint a világ legjelentősebb gazdasági tömörülése ...”

Az Európai Unió ma a világ legjelentősebb gazdasági tömörülése, gazdasági és politikai szempontból egyaránt a világgazdaság egyik meghatározó térsége. A két világháború közötti időszakban több politikus fogalmazott meg különböző változatokat, eszmerendszereket arra vonatkozóan, hogy az első világháborúban tönkrement Európa milyen módon tudna egységesen együttműködni.

Jean Monnet vetette fel a II. világháború után az európai egység megteremtésének gondolatát, mely során azt javasolta, hogy Franciaország és az akkori Német Szövetségi Köztársaság szén- és acéltermelését helyezték a nemzetek feletti igazgatás alá

(Montanunio – 1950.). 1951. április 18-án írták alá a Párizsi Szerződést, mely 1952-ben lépett életbe. Az ún. HATOK (Benelux, Franciaország, NSZK, Olaszország) 1957 márciusában írták alá a Római Szerződést, mely alapján létrejött az Európai Gazdasági Közösség, melynek a mai Németország egy része is tagja volt, ezért jogrendszerük nem szorul módosításra, összhangban volt az 1987-ben elfogadott Európai Börtönszabályokkal.

Mivel Magyarország és a mai Szlovákia 2004. május 1-jéig nem volt Európai Unió tag, ezért a csatlakozás előtt szüksége volt mindkét országnak megteremteni a jogharmonizációs feltételeket, hogy beléphessenek a tagországok sorába. Hogy a két országnak milyen feladatai voltak a büntetés-végrehajtás területén a csatlakozást megelőzően – ezeket összegezném röviden.

2.3. Magyarország az Európai Unióhoz való csatlakozása küszöbén

A magyar büntetés-végrehajtás fejlesztésének fő irányai, céljai, aktuális feladatok

A magyar büntetés-végrehajtási rendszer jogi szabályozása csak alapjaiban felelt meg az Európai Unió igényeinek. A büntetések és intézkedések végrehajtásáról 1979-ben adták ki a 11. törvényerejű rendeletet. A nyolcvanas években a politikai változások sok módosítást hoztak a büntetéssel és bebörtönzéssel kapcsolatos törvényhozás területén, amelyek érintették a Büntető Törvénykönyvet, a büntető eljárási törvényt, valamint a büntetés-végrehajtás feltételeinek szabályozását. A szankció rendszerben végrehajtott változtatások közelebb hozták büntetési rendszerünket a nemzetközi és az európai normákhoz. A leglényegesebb változások a következők:

„a) A halálbüntetés eltörlése az Alkotmánybíróság határozata alapján 1990-ben.

b) A relatív határozatlan tartamú szabadságvesztést (szigorított őrizet) eltörölte az LIV. törvény 1989-ben.

c) 1990 óta őrizetbevételt csak büntető bíróság alkalmazhat, és nem rendelheti el rendőrség, vagy más hatóság.

d) Az alkoholisták relatív határozatlan kötelező munkaterápiáját eltörölte a parlament 1990-ben.

e) A javító-nevelő munka és a szigorított javító-nevelő munka büntetés eltörlése.”

(Kövér, 1998. 127.p.)

A büntetés-végrehajtási törvény reformja közelebb hozta a bebörtönzés jogi szabályozását az ENSZ és az Európa Tanács ajánlásaihoz, csakúgy, mint az Emberi Jogok Európai egyezményéhez. „A fő változások az 1993-as, XXXII. Törvényben a következők:

a) A fogvatartottakkal szemben alkalmazott fegyelmi eljárás és a panasz eljárás a bíróság ellenőrzése alá került.

b) Néhány olyan korábbi szabály megszüntetése, amelyek sértették a fogvatartottak jogait, és sértették emberi méltóságukat (pl. korlátozott motozás bevezetése, a testnyílás vizsgálatának tilalma). Néhány korábbi fegyelmi büntetés eltörlése (csomag fogadásától való megfosztás, soron következő látogatástól történő eltiltás, valamint a fegyelmi fenyítés speciális fajtája: a fegyelmező részleg).

c) Lehetőség a családdal való találkozásra havonta egyszer (korábban három havonta)

d) Rövid tartamú eltávozás lehetősége a hétvégére, bizonyos intézeti típusoknál.

e) Az intézet területén kívüli munkavállalás lehetősége, jó magaviselet esetén.

f) Az enyhébb végrehajtási szabályok megteremtése, amely egy új végrehajtási típust, a nyitott börtönt vezette be a rendszerbe.” (Kövér, 1998. 128.p.)

A szabadságvesztés és előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól szóló Igazságügyi Minisztérium rendeletet 1996-ban alkották meg.

2004. május 1-jén Magyarország belépett az Európai Unióba, mellyel egy új fejlődési szakaszhoz ért a büntetés-végrehajtás.

A csatlakozást megelőzően fontos volt a börtönügy reformja, ami az egész jogrendszernek nagy kihívást jelentett. Fel kellett készülni az uniós tagságra. A csatlakozást megelőzően már évek óta zajlott a jogharmonizáció. Elengedhetetlen volt, hogy a magyar jogrendszer és igazságszolgáltatás átfogó korszerűsítésen menjen keresztül. Ennek eredményekén a kormány folytatta az 1997. évi igazságszolgáltatási reformot. 2003. július 1-jén sor került az új büntetőeljárás törvény hatályba lépésére.

Néhány új rendelkezés:

- a törvény a korábbinál jobban érvényesíti a feladatok elkülönítését, ezen kívül a funkció megosztás elvét,
- a törvény bevezette a nyomozási bíró jogintézményét,

- a törvény szélesíti a sértett igényérvényesítési lehetőségeit és eljárási jogosítványait,
- olyan egyszerűsített eljárásokat vezetett be, amelyek lehetővé teszik az ügyek differenciált elbírálását,
- a törvény újra bevezette a magyar jogban korábban ismert és alkalmazott óvadékot,
- folyamatban volt a Büntető Törvénykönyv (továbbiakban: BTK) kodifikációja,
- előterjesztették a büntetések és intézkedések végrehajtásáról szóló törvény szabályozási elveit.

A fentebb említett büntetőeljárás törvény új rendelkezésein túl módosították a büntetés-végrehajtási szervezetről szóló 1995. évi CVII. törvényt és egy új törvénytervezetet dolgoztak ki. Ezen túlmenően az alábbi feladatok váltak sürgetővé:

- a szabadságvesztés,
- az előzetes letartóztatás,
- a kényszergyógykezelés,
- az igazságügyi elmeorvosmegfigyelés,
- az elzárásra beutalás,
- az idegenrendészeti őrizet büntetés-végrehajtási intézetekben történő végrehajtásának szabályai.

Az alapszabályozás után a végrehajtás egységesítése érdekében ki kellett adni Igazságügyi Miniszteri rendeletet, Országos Parancsnoki és intézetparancsnoki intézkedéseket. Szabályzatok, módszertani útmutatók, ajánlások kiadásával segítették a jogszabályok keretein belül a szakszerű gyakorlatot.

További feladatnak tekintendő a büntetés-végrehajtási intézetek számát növelni, hogy az intézetek telítettsége csökkenjen. Növelni szükséges a büntetés-végrehajtás személyzeti létszámát, ezen belül közvetlenül a fogvatartottakkal foglalkozókat. Ki kell alakítani a büntetés-végrehajtási intézetek régiós elvek szerinti működési rendszerét. A jelenlegi intézeteket az újonnan létesítettekkel együtt át kell alakítani, hogy jól elkülönüljön:

- a szigorúan őrzött, magas biztonsági fokozatú,
- a közepes biztonsági fokozatú,
- félig nyitott és nyitott intézetek vagy intézetrészek.

A fentiekén túl nagyobb figyelmet kellene fordítani a személyzeti állomány oktatására, kiemelve:

- a tiszthelyettesi és zászlósképzést,
- az idegennyelvi oktatást,
- az informatikai oktatást.

Az új Büntetés-végrehajtási Kódex 2005. január 1-jén lépett életbe. A Kormány elfogadta az új Polgári Törvénykönyv koncepcióját. 2003. július 1-jén lépett hatályba a Pártfogói Szervezet minőségi reformja. Létrejött az egységes szakmai követelmények alapján működő központi irányítású Pártfogó Felügyeleti Szolgálat. A parlament 2003 októberében elfogadta a jogi segítségnyújtásról szóló 2003. évi LXXX. törvényt. Új törvény készült az igazságügyi szakértők tevékenységéről. Ennek egyik központi eleme, hogy az igazságügyi szakértői tevékenység az elképzelések szerint biztosítaná az állam által működtetett szakértés és privát gazdasági szférában a szakértői tevékenységet, de ehhez a tevékenységhez kapcsolódóan a szakmai és eljárási követelmények szigorodnának, a szakértővé válás normatív feltételei törvényi szinten lennének rögzítve.

2.4. Szlovákia a csatlakozás előtt

A szlovák büntetés-végrehajtási tevékenységet 2003-ban is még az eredetileg 1961-ben kiadott törvény szabja meg. A BTK és a Büntetés-végrehajtási Törvény az 1965. évből származik. Ezek a törvények kiegészültek azokkal a törvényi jogszabályokkal, amelyek tükrözik a megváltozott társadalmi, gazdasági formát Szlovákiában, hogy EU tag lehessen, be kellett fejeznie a büntetés-végrehajtásnál zajló átalakításokat, hogy az új rendszer összehasonlítható legyen az EU fejlett országaival.

A szlovák büntetés-végrehajtási testület és igazságügyi őrség 1992. évben elfogadott törvényét 2001-ben módosították és a 4/2001. számú törvény, valamint a BTK 59/1965. számú törvényét a hozzá csatlakozó előírások szerint megújították. Az új BTK 2005. január 1-jén lépett hatályba, mely törvény rendelkezik a büntetés és előzetes letartóztatás végrehajtásáról. A szlovák büntetés-végrehajtás belső rendeleteit, rendelkezéseit át kellett dolgozni, hogy megfeleljenek az új BTK elvárásainak.

A szaktárca legfőbb célkitűzése, hogy a bíróságok által meghatározott javító-nevelő csoportok helyett a bánásmód differenciálását javasolta. A javaslat alapján a fogvatartottak kezelését három féle feltétel alapján végezték:

- minimális,
- közepes,
- maximális.

A BTK-ban szigorodott a visszaeső bűnözők büntetőjogi megítélése és a 171/2003. számú törvény alapján alkalmazták az életfogytiglani büntetést is. Ezeknek a tényállásoknak bele kellett olvadni a Büntetés-végrehajtás Törvénybe, valamint az előzetes letartóztatásról szóló törvénybe is. A törvények kiindulópontja volt az Egyesült Nemzetek Szervezete által 1957-ben elfogadott alapszabályok és az 1987-es Európa Tanács ajánlata a büntetés-végrehajtás szabályaival kapcsolatban.

A Szlovák Köztársaság Európai Unió csatlakozása és az új rekodifikált jogszabályok bevezetése után szükséges volt az eddigi elgondolásokat helyesbíteni, hogy azok tükrözzék az európai uniós tagállamiság jelentette társadalmi realitásokat.

3. FEJEZET

MUNKÁLTATÁS A BÖRTÖNÖKBEN

3.1. Általánosságban a munkáltatásról

Valamennyi európai ország büntetés-végrehajtási intézetében jelentős szerepet tölt be a munka. Emellett természetesen kell más foglalkoztatás is, hogy elősegítse az elítéltek társadalmi beilleszkedését. „Ahol az elítéltek képzésére, szakképzésére és oktatására helyezik a hangsúlyt – amelynek hasznát vehetik szabadulásuk után –, ott a foglalkoztatás erősen ráfizetéses. A minél szélesebb körű foglalkoztatást az állam jelentős mértékben dotálja, elismerve ezzel a tevékenység nonprofit jellegét.” (Fekete, 1994. 5.p.)

A börtönmunka a büntetés-végrehajtás rendszerének komoly gondot okoz, melyet súlyosbít a munkanélküliség társadalmi problémája. A börtönmunka jelentősége a munkakötelezettség mértékében, a börtönben rendelkezésre álló munkaerő megfelelő foglalkoztatásának szükségességében rejlik. Mivel a munkavégzés része a mindennapi életnek, alkalmas lehet az egyhangúság leküzdésére. Közismert az a tény, hogy azok a fogvatartottak, akik munkalehetőség hiányában nem tudnak dolgozni, a munkát végző elítéltekkel szemben agresszívebbek, fegyelmezetlenebbek. Fontos, hogy a börtön falain belül az elítéltek olyan munkát végezzenek, amely illeszkedik a szabad életben betöltendő szerepükhöz. Amíg a fogvatartottaknak lehetőségük van arra, hogy anyagi felelősséget vállaljanak adósságaikért, családi kötelezettségeikért, addig ez elősegíti a társadalomba való visszailleszkedés folyamatát.

Az új Európai Börtön szabályok 26. szabálya a munkáról, a 105. szabálya az elítéltek munkáltatására vonatkozóan ad megfelelő útmutatást a tagállamok számára.

Ezek közül legfontosabbak az alábbiak:

- „... a büntetés-végrehajtási intézetben a munkát a büntetés végrehajtási rendszer pozitív elemének kell tekinteni, a munka büntetésként sohasem róható ki,
- nem alkalmazható semmiféle – nemen alapuló – hátrányos megkülönböztetés valamilyen típusú munkára való beosztásakor,
- szakképzésre kiterjedő munkát kell felajánlani azon fogvatartottak számára, akik képesek a lehetőséggel élni, különösen pedig a fiataloknak,

- bár a büntetés-végrehajtási munkából való anyagi haszonszerzés ténye a képzés színvonalának, minőségének és megfelelő voltának a javítását eredményezheti, a fogvatartottak érdekei azonban nem rendelhetők e cél alá,
- a fogvatartottak ösztönözhetőek arra, hogy keresményük egy részét megtakarítsák és a büntetés-végrehajtási intézetből való eltávozásukkor ezt az összeget meg kell kapniuk vagy azt más engedélyezett célokra fordíthatják,
- a fogvatartottak napi és heti maximális munkaóráinak számát a szabad munkavállalók foglalkoztatására vonatkozó szabályozás vagy helyi szokások szerint kell megállapítani,
- a fogvatartottaknak legalább heti egy pihenőnapot és elégséges időt kell kapniuk a képzéssel és más tevékenységekkel való foglalkozásra.” (Dr. Vókó, 2007. 57-59. p.)

A börtönbeli munkáltatásra vonatkozó normák közül kiemelendő, hogy a munkát a végrehajtás pozitív elemének kell tekinteni és nem alkalmazható büntetésként. Törekedni kell arra, hogy valamennyi fogvatartotti kategória számára társadalmilag hasznos, a munkaerőpiacon megjeleníthető munkát biztosítsanak, amennyire lehetséges ez a munka olyan legyen, hogy fenntartsa, növelje a fogvatartottak szellemi és fizikai képességeit. Külön kiemeli a dokumentum, hogy fel kell ajánlani a szakképzés lehetőségét azok számára, akik ezzel élni kívánnak, különösen a fiatalok számára. A normalizáció alapelvét követve tartalmaz a dokumentum számos olyan rendelkezést, amely a szabad élet munkáltatási normáihoz való közeledést szorgalmazza. Így a börtönbeli munkavégzés tárgyában elfogadott R(75)25. számú Európa Tanácsi ajánlás szellemiségét tükrözve kerültek megfogalmazásra a munkaegészségügyre, a biztonsági előírásokra, a fogvatartottak ipari balesetek elleni biztosítására, a maximális napi és heti munkaidőre, javadalmazásra vonatkozó minimum szabályok. A fogvatartottak munkaereje kizsákmányolásának megelőzését célzó szabály lényege, hogy a fogvatartottak tevékenységét nem szabad alárendelni a termelőmunkából származó haszonnak, még akkor sem, ha az fontos szerepet játszik a végrehajtási körülmények fejlesztésében, a képzés minőségének és tartalmának javításában.

A foglalkozás megválasztásának szabadsága, a munkavállaláshoz való jog és a vállalkozás szabadsága elvileg nem szünetel a büntetés-végrehajtási jogviszonyban, de

fogvatartás esetén mégis gyakorlatilag korlátozódnak ezek a jogok. A Börtönszabályok arra ösztönöz, hogy az elítélt maga választhassa meg az általa végzett börtönmunka típusát, a különböző szakmai elvárások, az intézet rendje és a fegyelem megtartásának érvényesülése mellett. A szabadságvesztésüket töltő személyekre irányadó munkakötelezettség nem minősül ugyan kényszermunkának, de az viszont már igen, ha ezt fegyelmi büntetésként szabják ki. A börtönbeli munkáltatás nem kényszermunka jellegét azzal is erősíteni kell, hogy nagyjából ugyanazon munkafeltételeket biztosítsanak az adott munkakörben való foglalkoztatásra vonatkozóan, mint a „szabad életben.” Mindemellett a börtönmunkára is ugyanúgy vonatkoznak a nemzeti munkajogok diszkriminációt tiltó rendelkezései, valamint a törvényes munkaidő keretre, pihenőidőre, munkavédelemre és munkáltatói kártérítési felelősségre vonatkozó szabályok.

Az új Európai Börtönszabályok 105. szabálya kiemeli a munkáltatásnak az elítéltek végrehajtási rendjében betöltött meghatározó szerepét, egyúttal kizárja e tevékenység büntetésként való alkalmazását. Ha az elítéltek egészségi állapota megengedi, a munkavégzés a nyugdíjkorhatárig megkövetelhető. A munkavégzés feltételeinek összhangban kell lenniük a szabad társadalomban alkalmazott normákkal, az oktatás pedig a munkavégzéssel egyenértékűnek tekintendő.

Az elítélt munkáltatás nem szervezhető üzleti alapon, bármely ország büntetés-végrehajtási intézetét nézzük, mert az elítélt foglalkoztatás sajátosságai súlyosan befolyásolják az eredményességet. A munkavégzés minden mozzanatában érvényesülnie kell a büntetés-végrehajtási követelményeknek. Az elítéltek munkáltatása mellett jelentős terhet ró a büntetés-végrehajtási intézetekre az elítélt őrzése, szállítása, biztonsági előírások betartása, a munkafolyamat betanítása. Ebből adódik, hogy még a leghatékonyabb munkavégzés mellett is a ráfordított összeg nem térül meg. Az elítéltek munkáltatása állami feladat, amely költségvetési támogatások nélkül nem tudja betölteni a feladatát. A büntetés-végrehajtási vállalatok működtetésénél figyelembe kell venni a következő szempontokat:

1. a büntetés-végrehajtás specialitásait:
 - 1.1. az elítélt munkaerő rendkívül képzetlen,
 - 1.2. szakképzettsége nagyon kevés elítéltnél van,
 - 1.3. műveltségük színvonala rendkívül alacsony,
 - 1.4. az elítélt munkaerő folyamatosan változik,
 - 1.5. egészségük, fizikai teherbíró képességük nem megfelelő,
 - 1.6. a munkavégzésük alacsony hatékonyságú.

2. nem célszerű elítélt munkáltatásról beszélni, helyesebben elítélt foglalkoztatásról kell, ami felöleli a szakképzést és a terápiás foglalkozást is,
3. a fogvatartottak foglalkoztatását, munkáltatását állami támogatással lehet csak működtetni, ha nincs támogatás, akkor a munkáltatás nem életképes.

A munkáltatásnál a termelési profilt és a termékszerkezetet a változó munkaerőhöz kell igazítani. Ok: a szakképzetlenség, folyamatosan változó munkaerő. „... ebből következően a piaci igényeknek való megfelelést csak korlátozottan lehet érvényesíteni;

- a magas képzettséget igénylő korszerű technológiát bevezetni nem lehet;
- a munkáltatás során folyamatosan érvényesíteni kell az általános gazdálkodási tevékenységtől idegen biztonsági és nevelési szempontokat;
- a fogvatartottak szakismereti szintje egyre csökkenő tendenciát mutat. Nő a szellemileg leépültek aránya, akikkel a büntetés-végrehajtás körülményei között a polgári élethez viszonyítva lényegesen rosszabb színvonalú munka végezhető el, ami egyben igen mérsékelt hatékonysággal is jár.” (Katonáné, 1994. 17. p.)

A büntetés-végrehajtás körében döntő többségben a könnyűiparhoz tartozó termékeket készítik pl.: ágynemű, háztartási textíliák, cipővarrás. E tevékenységek a civil életben inkább a nőies szakmákhoz tartoznak, ezáltal az elítéltek betanítása sokkal több időbe telik, mivel a börtönök népességét igen magas arányban a férfiak teszik ki. Másik gond az értékesítés. „A külföldre nyitással olyan áruféleségek érkeztek tömegesen és olcsón az országba, amelyek előállítását a büntetés-végrehajtási vállalatok fő profiljába tartozott addig.” (Katonáné, 1994. 9.p.) Ez meghatározza azt is, hogy ma a börtönökben az elítéltek hány százalékának tudnak a kft-k munkát biztosítani, hiszen a megjelent civil munkanélküliséggel a rácsokon belül is találkozunk az ember. Az elítélt így jóval válságosabb helyzetbe kerül, mert nincs rabkeresménye, amiből a benti életminőségét biztosíthatná. Ilyen minőségjavító tényezők az újság- és könyvvásárlás, kiétkezés, otthonlétük támogatása, a szabadulás utáni életkezdéshez pénzügyi biztonság megteremtése. Ugyanakkor nagyon fontos tudnunk, hogy a társadalomba való visszavezetés esélyét növeli, ha nemcsak az emberi munkaképességet, de a közösségi életvitel készségeit is megőrzi. „Minderre a munka, illetve a modernebb felfogást tekintve: az elítéltek foglalkoztatása (tehát képzése, oktatása, szociális és pszichológiai tréningje) a legígéretesebb módszer.” „Azaz: munka és minden „más”, ami rendszerességre, normakövetésre, kultúrára szoktat és – esetleg – a szocializációs hátrányok csökkentésére alkalmas.” (Kabódi, 1994. 26., 28. p.)

A börtön fenntartása központi költségvetés által finanszírozott. Börtönbe azért kerülnek a társadalom tagjai, mert jogtalan hátrányt okoznak a társadalom egy vagy több tagjának, az egész társadalom zavartalan működését támadják vagy veszélyeztetik. Röviden fogalmazva: kárt okoznak a társadalomnak. Az érdekesség az, hogy a fogvatartásuk további költségeket okoz az adófizetőknek. Ezeket a költségeket mérsékelni lehet, de teljes egészében ellensúlyozni lehetetlen a börtönmunkáltatással.

A bűnözővé válás egyik eleme a munkakerülés, a másik a rendszertelen életmód, az alacsony iskolázottság, a szegénység, a rendkívüli agresszivitás, és a különféle viselkedési devianciák. A börtönmunkáltatás mérsékli a visszaesés valószínűségét, az ismételt bűnelkövetést, különösen azoknál, akiknek bűnözővé válása ilyen természetű motívumok miatt következett be. A büntetés-végrehajtási munkáltatás valamelyest segíthet az iskolázatlanságból adódó bűnelkövetési koncepciókon is. A képzettség hiánya úgy vezet rövid úton bűnözéshez, ha az egyének szakmunkát nem képesek végezni, szakképzetlen munkaerőre pedig nincs szüksége a társadalomnak. Ehhez képest, ha valaki a börtönben megtanul legalább írni, olvasni, esetleg tisztességesen megtanul egy szakmát, netán még le is érettségizik, érdemben csökkeni fog az esélye arra, hogy ilyen okoknál fogva újra börtönbe kerüljön.

3.2. A magyar büntetés-végrehajtás és a hozzá tartozó gazdasági társaságok

Statisztikai adatok (2009. december 31.)

Terület: 93 030 km²

Fővárosa: Budapest

Államforma: köztársaság

EU tagság kelte: 2004. május 1.

Lakossága: 10 007 000 fő

Fogvatartottak száma: 15 432 fő

100 000 lakosra jutó fogvatartott: 130 fő

Az intézetek befogadóképessége: 12 042 fő

Kihasználat: 128 %

A börtönszemélyzet létszáma: 7 786 fő

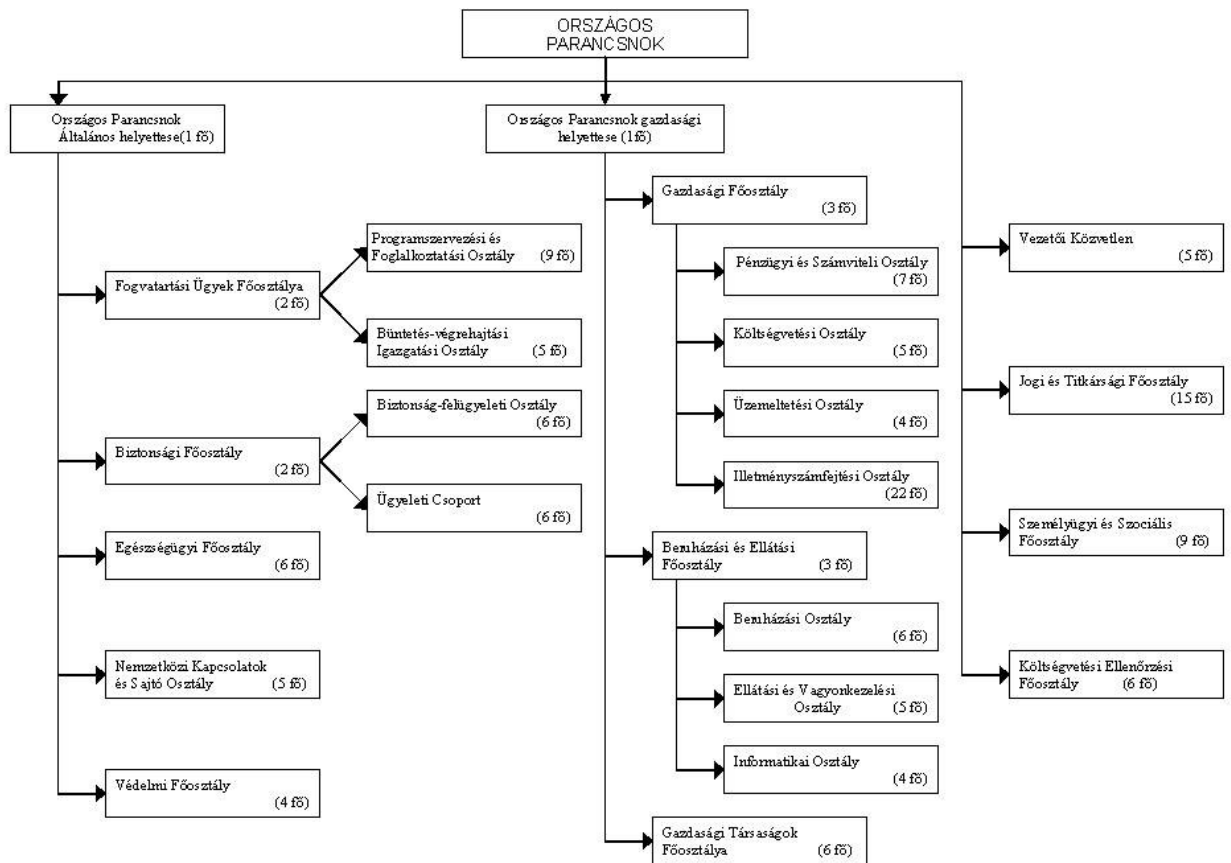
Magyarországon napjainkban működő országos és regionális, valamint megyei büntetés-végrehajtási intézetek, intézmények és gazdasági társaságok számát és elhelyezkedését az 1. ábra mutatja:



1. ábra: Magyarországon működő országos, megyei büntetés-végrehajtási intézetek, intézmények, gazdasági társaságok
 Forrás: <http://www.bvop.hu/?mid=4&lang=hu>

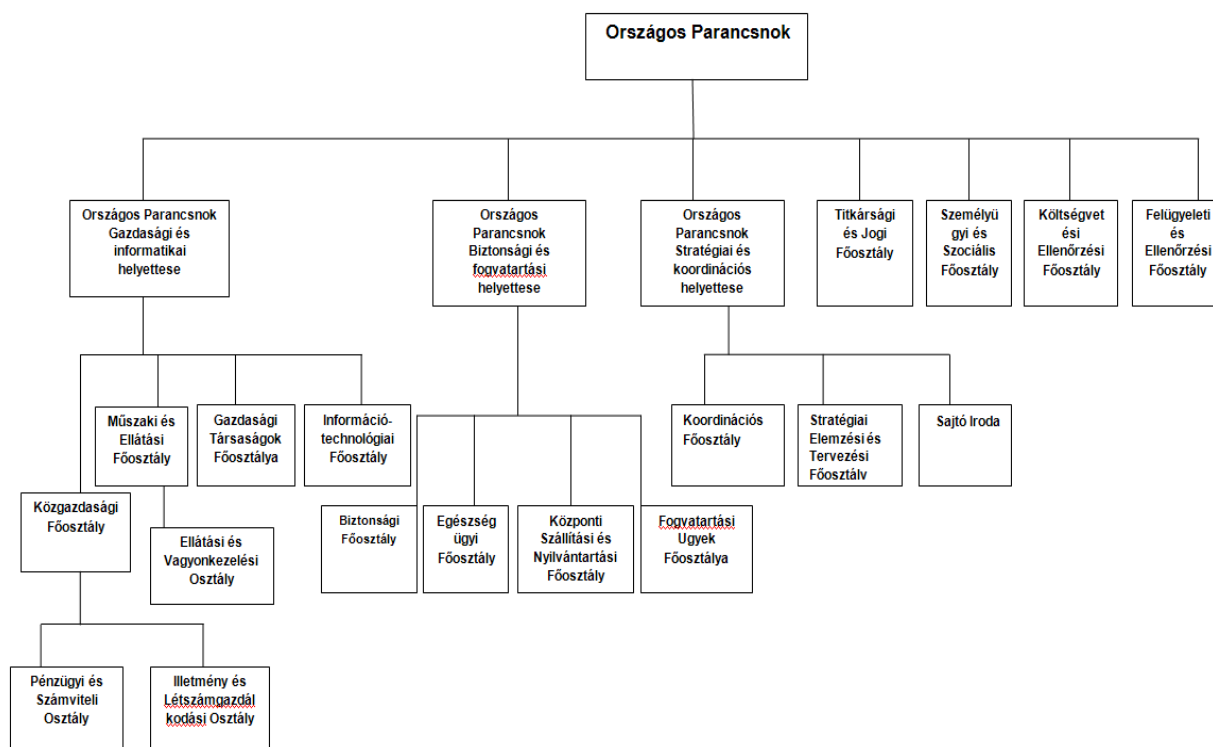
A magyar büntetés-végrehajtás szervezeti felépítése

A 2007-ben kezdődött, költségkímélőbb működtetést biztosító szervezeti, szervezési intézkedések életbe léptetéséig a büntetés-végrehajtás felépítése az alábbi képet mutatta (2. ábra).



2.ábra: A magyar büntetés-végrehajtás szervezeti felépítése a változások előtt
 Forrás: http://www.bvop.hu/download/bvop_szervezeti_felepites.jpg/bvop_szervezeti_felepites.jpg

A 2009. és 2010. évi szervezeti átalakítások eredményeként a magyar büntetés-végrehajtás szervezeti felépítését a 3. ábra szemlélteti.



3.ábra: A magyar büntetés-végrehajtás szervezeti felépítése a változások után
 Forrás: <http://www.bvop.hu/?szervezeti>

A büntetés-végrehajtási szervezet állami, fegyveres rendvédelmi szerv, amely a büntető igazságszolgáltatás szerves részeként a belügyminiszter irányítása alatt áll. A Belügyminisztérium felügyeletének hatáskörébe tartozó büntetés-végrehajtási szervezetet a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, mint középírányító szerv irányítja. E szervhez jelenleg 35 intézet, intézmény tartozik. Ezek közül 31 önállóan működő és gazdálkodó, 4 pedig önállóan működő költségvetési szerv. A fogvatartottakat foglalkoztató gazdasági társaságok száma 12. Ezek elhelyezkedése az 1. ábrán látható.

A szervezet tevékenységét a büntetés-végrehajtási szervezetről szóló 1995. évi CVII. törvény alapján végzi. Alapvető feladata, hogy az igazságszolgáltatás által szabadságelvonással járó büntetések, intézkedések, a büntetőeljárás kényszerintézkedések, a szabálysértés miatt kiszabott pénzbírság átváltoztatása folytán megállapított elzárás, valamint az idegenrendészeti őrizet végrehajtása törvényes keretek között valósuljon meg.

A büntetés-végrehajtási vállalatok gazdasági társasággá történő átalakítását az 1992. évi LIII. törvény és a 126/1992.(VIII.28.) Kormányrendelet alapján 1993. június 30-ig meg kellett kezdeni. Ezt megelőzte minden büntetés-végrehajtási vállalatot érintő széles körű átvilágítás. Ennek tükrében fogalmazódott meg az igény a Büntetés-végrehajtás

Országos Parancsnoksága részéről, hogy az elítéltek foglalkoztatásának biztosításához szükségesnek tartják az évenkénti normatív költségvetési támogatás megállapítását, a költségvetési megrendelések jogszabályi kidolgozását, adókedvezmények biztosítását, az elítélt foglalkoztatás jogszabályban történő deklarálását. A rendszerváltást követő évek számos megoldásra váró kérdést vetettek fel, melyekre a Kormány, az Igazságügyi Minisztérium és a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága együttműködve folyamatosan keresték a válaszokat. Ennek keretében került sor a Kormány 2211/1995. határozatának meghozatalára, amely 1994. január 1-jei dátummal a gazdasági társaságok korlátolt felelősségű társaságokká történő átalakulásáról döntött.

A kft-k, a büntetés-végrehajtási intézetek, intézmények az állam tulajdonában vannak. Feladatuk a fogvatartottak munkáltatása. A munkáltatás a „modern országok büntető igazságszolgáltatási rendszerében törvényileg rögzített követelmény. Az európai országok büntetés-végrehajtásában általános az elítéltek munkához való joga, illetve munkakötelezettsége.” (Fekete, 1994. 4.p.)

Profiljukat még a jogelőd vállalatok alakították ki. Jellemzőjük, hogy kis területen, nagy létszámú elítélt foglalkoztatását teszik lehetővé. A kft-k szakmai tevékenységük alapján ipari, ezen belül könnyűipari ágazathoz kapcsolódóan tevékenykednek. Mezőgazdasági tevékenységük is meghatározó. Tevékenységük köre három részre bontható:

- intézmény fenntartásával kapcsolatos munkák,
- saját termék készítése,
- bér munka.

„A szerződő társaság tevékenységét a börtön vezetése szigorúan ellenőrzi, leinformálják a tulajdonosokat, a cég működésének feltételeit megvizsgálják, s csak ezután kötnek szerződést. Ha bármilyen területen nem tiszta a cég, akkor nincs üzlet, s ezt az alapos ellenőrzést menet közben is elvégzi a bévé.” (Arató – Bányi, 2001. 188.p.)

Az elítéltek munkáltatása fontos társadalmi és egyéni szempontból is. Az állam a büntetés-végrehajtás kft-jeinek kedvezményeket biztosít. Szükséges mértékben dotálja a kft-eket. A dotáció mértékét a mindenkori piaci viszonyok határozzák meg. „Másképp ezek a gazdasági társaságok nem fizetnek sem helyi, sem társasági adót, sőt a munkavállaló elítéltek nem munkaviszonyban, hanem bévé-jogviszonyban ténykednek, vagyis nem kell utánuk közterheket fizetni.” (Arató – Bányi, 2001. 191.p.)

A munkáltatás azért is nehéz feladat, mert a kft-k nem rugalmas, gyors munkaerővel rendelkeznek, valamint örökös pénzhiánnyal küszködnek. A munkáltatás azért is lenne fontos, hogy az elítéltek érezhetnék, hogy valami hasznosat is tesznek. A börtönök a teljes körű foglalkoztatást nem tudják megoldani. „... a nyugat-európai modellt volna célszerű átvenni, amelyben az elítéltek társadalmi igényeivel összhangban álló képzésekben vesznek részt, társadalmilag hasznos tevékenységet tanulnak, s ily módon, ha 10-15 területen dolgozna szakmánként 10-20 elítélt, máris több száz fogva tartott munkáltatása lenne biztosítva, akik ráadásul ezeket a szakmákat szabadulásuk után is művelhetnék, mert eleve olyat tanulnának, amelyre igény is mutatkozik.” (Arató – Bányai, 2001. 194. p.)

A kft-k gazdasági tevékenységüket a börtön falain belül végzik, de bizonyos feltételek között az elítéltek foglalkoztatása lehetséges külső munkahelyeken is. Ezek a feltételek a következők:

- megfelelő, biztonságos szállítás,
- megfelelő felkészültségű őrző személyzet biztosítása,
- az elítélt képzettsége, személyisége, bűncselekménye lehetővé teszi-e a külső munkahely igénybevételét.

A gazdasági tevékenységek között megtalálható a textil-, ruha-, bútor-, asztalos-, papír-, fém- és egyéb vegyipari tevékenység, valamint a nagyüzemi mezőgazdasági tevékenység. A gazdasági társaságok és tevékenységi körük leírása az **1. számú mellékletben** található.

Munkáltatásnak minősül a fogvatartott szervezett foglalkoztatásának az a formája, amikor a munkavégzés rendszeresen, díjazás ellenében történik. A fogvatartottat munkával az intézet vagy az e célra alapított gazdálkodó szervezet foglalkoztathatja. A munkába állításról a munkakör és a munkáltató megjelölésével a befogadási bizottság dönt. A munkavégzés idejét, a munkaidő kezdetét, végét, a munkaközi szünet időtartamát és a műszakok beosztását munkarendben határozzák meg. Akik kötelezően dolgoznak, jogszabály határozza meg, hogy mennyi lehet a munkadíjuk. Ez azt jelenti, hogy az előző évi minimálbér összegének legalább egyharmada.

Az intézet fenntartására díjazás nélküli munkavégzés rendelhető el, melynek ideje a napi négy órát, havonta összesen a huszonnégy órát nem haladhatja meg. A tartási költségekhez a nem dolgozó fogvatartottaknak nem kell hozzájárulniuk, de a

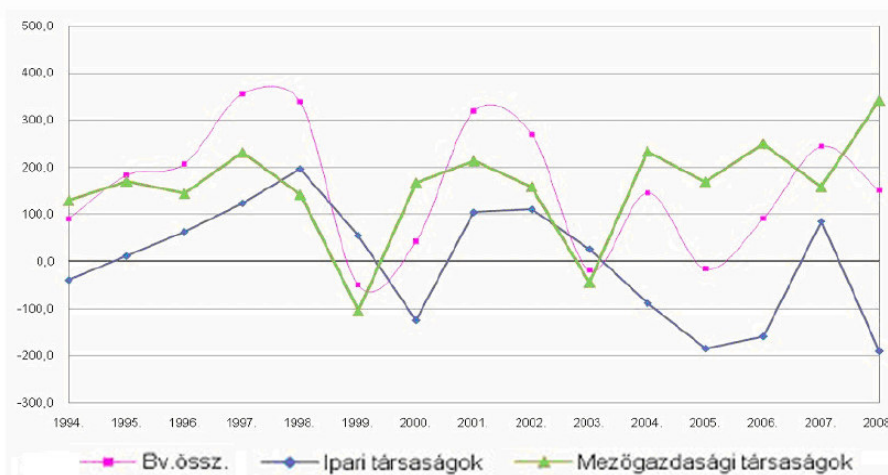
nyugellátásban részesülő fogvatartottól a hozzájárulás összegét levonják, ha azt az intézetbe folyósítják.

Az elítélt a „munkahelyén” egy nap maximum 12 órát dolgozhat. A Munka Törvénykönyve rájuk is vonatkozik. „Több mint tizenhatezer elítéltből nyolcezer fő dolgozik, de ezt a nyolcezer főt úgy kell érteni, hogy ebből négy- és ötezer fő között dolgoznak kft-kben. A többiek a költségvetési foglalkozás keretében dolgoznak.” (Kossuth Rádió/Tizenhat óra Bárándy Péter: Magántökét a börtönökbe! 2004. május 17. 11:46) Ez azt jelenti, hogy ezek az elítéltek az állami költségvetésből kapják a fizetésüket.

Bármennyire is cél a munkáltatás létszámának emelése, mégsem lehetséges, mert a civil életben is nagy számban vannak jelen a munkanélküliek, így a képzetlen munkaerőre még kevesebb az igény. Fontos lenne gazdasági szempontból is a nagyobb létszámú munkáltatás, mert így az elítéltek keresményéből lehetne rabtartást vonni, ami csökkentené az ellátási költségeket. 2004-ben egy fogvatartott rabtartási költsége 5.672,-Ft, 2009-ben 8.024,-Ft volt. A magyar büntetés-végrehajtás törekszik arra, hogy a börtönön belül végzett munka nyugdíjjogosult lehessen.

A gazdasági társaságok helyzete az alapításuk óta változóan alakult, működtetésüket sajátos többletköltségek drágítják. Ezen többletköltségek kompenzálására a kft-k állami támogatást kapnak, ám ennek mértéke az elmúlt évtizedben folyamatosan csökkent, mára már a százmillió forintot sem éri el. A jelenleg működő 12 kft-ből 7 veszteséget termel, csak a mezőgazdasági kft-k, valamint a Tökölön működő papírüzem nyereséges. A gazdasági társaságok megalakulásakor 9 könnyűipari, valamint 3 mezőgazdasági jellegű tevékenységi körrel rendelkeztek. A piaci változások miatt ma 8 könnyűipari és 4 mezőgazdasági jellegű társaság működik. A bő másfél évtized alatt például a bútortipar eltűnt a tevékenységi körből. A társaságok egyre nagyobb hangsúlyt fektettek a külső vállalkozások részére végzett bér munkára. Ennek az volt az oka, hogy a csökkenő saját tevékenységet a bér munkapiacon próbálták pótolni. A kft-k induló vagyonát a jogelőd vállalatok teljes vagyona képezte, amely akkor 3,7 milliárd Ft jegyzett és 4,5 milliárd Ft saját tőke összeget jelentett. Az ezredfordulót követően az ipari társaságok vagyona csökkent, a mezőgazdasági társaságoké növekedett, összességében azonban gyarapítani tudták a rájuk bízott vagyont, mely 2008-ra elérte a 8,5 milliárd Ft-ot. A saját tőke változását több tényező is torzította. Pozitív tényezője volt, hogy a törvényi előírásoknak megfelelően több ipari társaság ingatlanainak felértékelésére kényszerült, mely tényleges teljesítménynövekedéssel nem járt, viszont a saját tőke értékelési tartaléka növekedett. A társaságok a könnyűipari ágazat válsága miatt fokozatosan elveszítik

piacaikat, árbevételeik csökkennek, költségeik olykor az inflációt meghaladó mértékben növekednek. A kft-k eredményeinek alakulását a kezdetektől a 4. ábra szemlélteti.



4.ábra: A magyar bv. gazdasági társaságok eredményének alakulása 1994-2008. között (millió Ft)

Forrás: Tóth László: A gazdasági társaságok jelene, a gazdasági működés jövőbeni tervei, Börtönügyi Szemle (2009. 2. szám) 4. p.

A 2009. évben a rendelkezésre álló források bevonásával sikerült a társaságok működőképességét fenntartani. Ennek következtében a mezőgazdasági társaságok eredménye 36,8 millió Ft, az ipari társaságoké -141,1 millió Ft, az összesített eredmény -104,3 millió Ft lett.

A 2008. évben kezdődő gazdasági válság, valamint az új PPP börtönök munkaerő elszívó hatása kedvezőtlenül érintette az ipari kft-eket is. Költségeik növekedtek, árbevételeik csökkentek, amely negatívan hatott a foglalkoztatásra. A termelés csökkenésével a foglalkoztatott fogvatartotti létszám is csökkent, amely leginkább az elmúlt öt évre jellemző. Ezt szemlélteti az 1. táblázat.

1. táblázat: Az elítélt létszám és a foglalkoztatás 2005-2009 között

	2005	2006	2007	2008	2009
elítélt létszám	16410	14821	14353	14805	15432
foglalkoztatás	4289	4113	4135	3683	3128
foglalkoztatás %-ban	26	28	29	25	20

Forrás: A Büntetés-végrehajtási Szervezet Évkönyvei 2005-2009.

A veszteségek elkerülése és a csökkenő állami finanszírozás miatt szükségessé vált a gazdasági társaságok működésének felülvizsgálata, melyet a 2118/2006. számú Kormányhatározat is előír. A jelenlegi rendszer hátrányai a következőkben foglalhatók össze:

- a kft-k nem használják ki a közös feladatellátással elérhető megtakarításokat,
- egyes gazdasági társaságok veszteségesek, technológiai fejlesztést igényelnének,
- a társaságok többségénél magasak a költségek.

A kedvezőtlen folyamatok megállítása érdekében megoldást jelenthetne néhány gazdasági társaság közüzemmé alakítása. A közüzem egy új működési forma, melyet a 2008. évi CV. státusztörvény határoz meg. Lényege, hogy biztosítsa a költségvetési intézmények belső ellátását. A belső átalakítások a következőképp történhetnének: a váci, a márianosztrai és a budapesti kft-ket összevonják és egy új, főváros központú kft-t hoznának létre. Ezáltal hatékonyabb lenne a beszerzés, szolgáltatás és az értékesítés. A három konfekcióipari és a cipőipari kft-kből négy telephellyel rendelkező közüzem jönne létre, amely a bv. szervezet és a rendőrség ruházati és cipőipari ellátását biztosítaná. A belső ellátás teljesítése után a közüzem a külső piacok megrendeléseivel is növelheti bevételeit. A jelenleg működő négy mezőgazdasági társaságból egy agrár cégcsoport jönne létre jogi önállóságuk megőrzése mellett, valamint a jelenleg is nyereséges kft-k egyikét, a tőköli Duna Papír Kft-t meghagynák továbbra is önállóan működő gazdasági társaságként.

3.3. A szlovák büntetés-végrehajtás és a hozzá tartozó gazdasági társaságok

Statisztikai adatok (2009. december 31.)

Terület: 49 034 km²

Fővárosa: Pozsony

Államforma: köztársaság

EU tagság kelte: 2004. május 1.

Lakossága: 5 411 062 fő

Fogvatartottak száma: 8856 fő

100 000 lakosra jutó fogvatartott: 163 fő

Az intézetek befogadóképessége: 10 031 fő

Kihasználtság: 88%

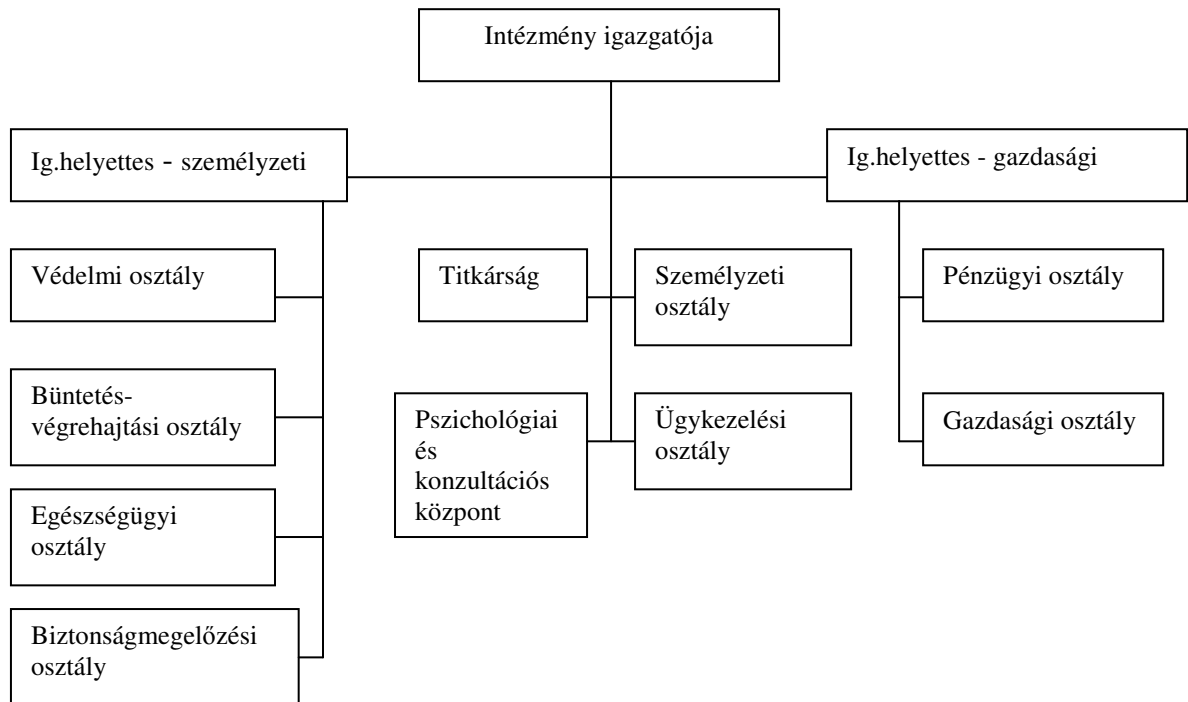
A börtönszemélyzet létszáma: 4 910 fő



5.ábra: A szlovák büntetés-végrehajtási intézetek elhelyezkedései

Forrás: Väzenstvo Na Slovensku 1996.

A szlovák büntetés-végrehajtási szervezet fegyveres rendvédelmi szerv, amely – az eddigi magyar szervezethez hasonlóan – az igazságügy-miniszter irányítása alatt áll. Központi vezető szerve a pozsonyi országos parancsnokság, melynek szervezeti felépítését a 6. ábra mutatja.



6.ábra: A szlovák büntetés-végrehajtás szervezeti felépítése
 Forrás: http://www.zvjs.sk/dokumenty/zbor/pavuk_uvv.gif

Szlovákia büntetés-végrehajtási rendszere jelenleg 18 intézetet foglal magába, amelyből hatban előzetes letartóztatás végrehajtása történik, egy intézményük egyben az elítéltek és az előzetesen fogvatartottak kórháza, a többi a büntetések végrehajtására szolgál. Egy állománybeli munkatársra átlagosan 1,8 fogvatartott esik. Szlovákia 100 000 állampolgárára 163 elítélt fogvatartott jut. E magas arány ellenére biztosítani tudják az egy főre meghatározott 3,5 m²-es férőhelyet az elítéltek számára. A 2004. évben Szlovákiában is megnőtt az elítéltek és az előzetesen letartóztatottak száma. A zsúfoltság elkerülése végett 700 új férőhelyet alakítottak ki, melyet úgy oldottak meg, hogy olyan objektumokat építettek át, amelyek eddig más célt szolgáltak, másrészt átalakítottak egy intézetet, hogy alkalmas legyen az előzetes fogvatartás végrehajtására is. Ezek a változtatások azt eredményezték, hogy a túlterheltség csökkent, s 2004-ben elérték a 93%-os létszám-kihasználtságot. A másik fontos fejlesztés volt ezen kívül, hogy a hosszuidős, az életfogytiglani büntetésüket töltő, illetve veszélyes elítéltek elhelyezésére 500 férőhelyes intézet-átalakításokat fejeztek be 2004-ben.

A szlovák büntetés-végrehajtás fő feladatának tekinti, hogy átalakítsák büntetés-végrehajtási rendszerüket, mely így összehasonlíthatóvá válik az Európai Unió fejlett országaival. A büntetések végrehajtásának differenciálása mellett fontosnak tartják a

büntetés-végrehajtás humanizálását, a feltételek javítását, törekedve az elítéltek minél nagyobb számú foglalkoztatására, taníttatására. Nagyszerű eredményeket értek el a foglalkoztatásban. Az elítéltek és előzetesen fogvatartottak átlag 72% -a dolgozik.

Legnagyobb gondot Szlovákiában is a növekvő fogvatartotti létszám jelenti, mert a költségvetési pénzeszközök nem elegendők ahhoz, hogy a feladatokat rövid időn belül megoldhassák. Ilyen feladatok közé tartozik pl. az objektumok rendszeres korszerűsítése, külön hangsúlyt fektetve a biztonságuk növelésére. A következő adatok bizonyítják, hogy a biztonságot mennyire fontosnak tartják. 1999 óta Szlovákiában nem volt szökés sem intézetből, sem munkahelyről sem a szállítások lebonyolításánál.

Megelőzési és védelmi szolgálatuk sikeresen teljesíti feladatait a bűncselekmények és a tiltott tevékenységek elleni küzdelemben, annak ellenére, hogy a fogvatartottak száma, s ezen belül a súlyos bűncselekményeket elkövetők aránya növekszik. Fokozott figyelmet szentelnek a roma származású fogvatartottakra. A fiatalkorúak intézetében a roma származású fiatalok aránya 68%. Az egészségügyi szolgálat létrehozta a kábítószerhasználat megelőzésének rendszerét, amely előírt, illetve önkéntes gyógykezelésből áll. Céljuk a kábítószermentes zónák kialakítása.

Jelenleg a büntetés-végrehajtás állományába lépő tagjai részére új tantárgyszerkezet kialakításával, korszerűsítésével foglalkoznak a Rendőrtiszti Főiskola bevonásával. Céljuk a büntetés-végrehajtás színvonalának további emelése, együttműködés és tapasztalatcsere a környező országokkal.

A fentiek kellően alátámasztják azt a tényt, hogy a büntetés-végrehajtás színvonala Szlovákiában fokozatosan emelkedik.

Szlovákiában a büntetés-végrehajtáson belül a gazdasági társaságok 1969-ben önállósultak. Ezt megelőzően a Pénzügyminisztérium felügyelete alá tartoztak. Céljuk az volt, hogy az önálló börtöngazdálkodás elkülönüljön a más állami gazdálkodásoktól. Az önálló pénzügyi testületek megalakulása sok változást hozott az egyes intézmények és a pénzügyi szakemberek részére is. Az önállósulás magával hozta a létszámnövelés és a különböző pénzügyi intézmények létesítését, melyek együttműködtek más intézményekkel és az Igazságügyi Minisztérium alá tartozó Országos Parancsnoksággal. Megalakult az önálló pénzügyi osztály, mely a gazdasági feladatokért, a költségvetéséért, a bérekért, fizetésekért felelt. Ezen kívül feladata volt az anyagi javak előteremtése. Nemcsak éves, hanem hosszú távú, 10-20 éves költségvetések készültek. 1969 és 1973 között bekapcsolódtak az önállósulásba az újonnan megalakult intézmények (Bratislava-

Petržalka. Bratislava-Mlynskydoline, Dubnica nad Váhom, Martire-Sušanoch, Ružomberok.

Szlovákiában a 18 intézményből 12-ben gazdasági tevékenységet végeznek. A gazdasági tevékenységet végző intézmények listáját és tevékenységük körét a **2. számú melléklet** mutatja. Termékeik hasonlóak a magyar büntetés-végrehajtási kft-k által készíttetekhez. Például ugyanúgy jellemző a könnyűipari termékek előállítás, ezen belül fehérnemű varrás, zokni készítés, cipővarrás. Kiemelkedő az intézetek mezőgazdasági tevékenysége is. Ezeknél a gazdasági tevékenységeknél lényegesen több elítélt van foglalkoztatva, mint Magyarországon. 2004-ben a 9 329 elítéltből 5 120 főt tudtak foglalkoztatni, ami a teljes elítéltlétszám 66,68 %-a volt. A fennmaradó 4 309 fogvatartott egészségügyi okok, illetve az előzetes letartóztatásból adódó joga miatt (az előzetes letartóztatásban lévők nem kötelezhetők munkára) nem kötelezhető munkavégzésre. A foglalkoztatottak közül naponta 845 fő belső munkára van beosztva, ami a dolgozó létszám 24,71 %-át jelenti. 2 575 fő az intézet gazdaságaiban volt foglalkoztatva, ami az összdolgozók 75,29%-a. Összehasonlítva a 2009. évvel a szlovák intézetekben a munkát végző fogvatartottak aránya 3%-kal növekedett. 8856 elítéltből 5 515 főt foglalkoztattak, amely az összlétszám 69,77%-a.

3.4. A német igazságszolgáltatás, büntetés-végrehajtás néhány általános jellemzője

Statisztikai adatok (2009. december 31.)

Terület: 357 021 km²

Fővárosa: Berlin

Államforma: köztársaság

EU tagság kelte: 1957

Lakossága: 83 252 000 fő

Fogvatartottak száma: 75 756 fő

100 000 lakosra jutó fogvatartott: 91 fő

Az intézetek befogadóképessége: 80 221 fő

Kihasználtság: 94%

A börtönszemélyzet létszáma: 36 150 fő

Németország tartományai önálló országgyűléssel, törvénykezéssel és államigazgatással rendelkeznek. A szövetségi szintű államigazgatási szervek csupán iránymutató tevékenységet vagy nemzetközi jellegű feladatokat végeznek. Németország legtöbb tartományában hiányzik a büntetés-végrehajtás középírányító szerve, mely a mi országos parancsnokságunknak felel meg. A büntetés-végrehajtás központi irányítását az igazságügyi minisztériumok bv. főosztályai látják el. A német igazságszolgáltatás szervei – a büntetőeljárás stádiumainak megfelelően – a következők: rendőrség, ügyészség, bíróság, büntetés-végrehajtás, pártfogói felügyelet. Ezek a szervek mind tartományi rendszernek megfelelően működnek, sőt még néhány város is önálló tartománynak számít (Berlin, Bréma, Hamburg).

Az új tartományok közül Branderburg, Szászország és Tübingia teljesen felkészült az igazságszolgáltatási feladatok önálló ellátására, de egyes esetekben még nem körvonalazódott, hogy bizonyos keleti tartományi szervek mely nyugati szerveknek a megfelelői. Másként kifejezve: egyes kelet-német tartományok öröklött igazgatási rendszere eltér a többi tartomány jelenleg funkcionáló államigazgatási rendszerétől. A büntetőeljárásban résztvevő szervek jogkörei szinte teljesen egyeznek a magyar szabályozással, a legszembetűnőbb kivétel ezek alól, hogy néhány tartományban esküdtszék működik.

Testületi tagok

Németországban a büntetés-végrehajtásnál nem hivatásos állományba tartozó személyek dolgoznak, hanem hivatalnokok, akik a magyar rendszernek megfelelően köztisztviselőnek minősíthetők.

Németországban a fogvatartottakkal közvetlenül foglalkozó állomány szolgálati rendje nem 12 órás váltási struktúrákban szerveződik, hanem egy nap három váltás van szolgálatban. Egy délelőtti, egy délutáni és egy éjszakai. Az éjszakai szolgálat elvállalása önkéntes, és egy egész hétig tart, majd ezután egy hét szabadság következik.

A német Büntető Törvénykönyv szerint a munkavégzés azt a célt szolgálja elsősorban, hogy az elítélt a szabadulás után is el tudjon helyezkedni a munkaerőpiacon. Ezért a jogszabályi előírás szerint az elítéltet képességeinek, jártasságának, érdeklődésének megfelelő munkakörben kell foglalkoztatni. „Az arra alkalmas elítélteknek lehetőséget kell adni a továbbképzésre, tanulásra.” (Kövér, 1994. 214. p.)

Disszertációmban csak a bajor büntetés-végrehajtást elemzem, ezért a következőkben csak ezzel a tartománnyal kapcsolatos szempontok kerülnek vizsgálatra.



7.ábra: A bajor büntetés-végrehajtási intézetek elhelyezkedése
Forrás: <http://www.justizvollzug-bayern.de/JV/Ueberblick/Organisation>

A Bajor Börtönszolgálat központi hivatala a bajor Igazságügyi Minisztériumban található. A „Börtönszolgálat” osztály összesen 25 munkatársat foglalkoztat. Feladatához tartozik a börtönszolgálat szervezése, az állományt érintő ügyek intézése, minden börtönintézet költségvetésének meghatározása és megvalósítása, az építési feladatok ellátása, együttműködés a börtönszolgálatot érintő törvényhozás területén, a fogvatartottak általános képzési és szakmunkásképzési ügyeinek intézése, az elítélt foglalkoztatás, valamint a kérvények és a panaszok kivizsgálása. Bajorország 36 börtönnel (21 független és 15 társintézet 7. ábra), összesen 11 804 férőhellyel rendelkezik. Ebből 769 a női férőhelyek száma. Ezen kívül hat intézet szolgál fiatalok fogva tartására.

3.5. A zárt intézetek költségei

„A börtön társadalmunk zárt világa, amelyről nem beszélünk eleget. A büntető igazságszolgáltatás hatalmas és egyre növekvő költségei ellenére eddig meglehetősen kevés tudományos és kormányzati figyelmet kaptak a büntetőpolitika új irányvonalának gazdasági és társadalmi hatásai. Pedig talán végig kellene gondolni, hogy mennyibe is fog kerülni a büntetési tételek felemelésében, az új cselekmények pönalizálásában (bírságolásában), a középérték alkalmazásában, az összbüntetés új szabályaiban vagy a feltételes szabadságra bocsátás korlátozásában megnyilvánuló jogalkotási szigor.” (Kerecsi, 2000. 5.p.)

Vajon a szabadságvesztés végrehajtása és bármilyen büntetőjogi felelősségre vonás, büntetés megközelíthető-e gazdasági, pénzügyi kategóriákkal? Tudjuk, hogy a zárt intézetek fenntartása az egyik legdrágább büntetési forma és még nagyobb összeget kell ráfordítanunk, ha az európai normáknak megfelelő színvonalon szeretnénk működtetni. A zárt intézetek működtetésénél az elsődleges szempont, hogy milyen rendszert kívánunk működtetni? A deklarált jogok mennyisége és minősége, ezek megvalósítása elsősorban értékválasztás kérdése. Ha eldöntöttük, hogy mi az érték, akkor tehetjük fel a következő, de nem kevésbé fontos kérdést, hogy a választott érték mellett milyen anyagi tényezők kellenek a működéshez. Az érték és a költség szoros kölcsönhatásban van egymással, gyengíthetik, de erősíthetik is egymást. A költségek és értékek között két problémát fedezhetünk fel. Az értékeinknek megfelelő jogi szabályozás mögött nincs megfelelő anyagi fedezet, ugyanakkor a tudatosan választott értékeinket hatástalanná teszi a költségpazarló intézményi működés. A költségek vizsgálatánál meg kell néznünk, hogy melyik szankciórendszer olcsóbb vagy drágább? Pillanatnyilag úgy tűnik, hogy a már működő intézmények fenntartása olcsóbb, de ha hosszabb távon gondolkodunk, akkor kifizetődőbb a közösségi alapú büntetések költségelőnye. További jogos kérdés, vajon a nehéz gazdasági helyzettel küszködő közép- és kelet-európai országok megengedhetik-e maguknak a büntetés-végrehajtás európai színvonalú működtetését? Ezek az országok az európai nemzetközi közösség részesei kívánnak lenni, amelyekhez csatlakoztak az egyezményeken keresztül. Rájuk is vonatkoznak az emberi jogok alapegységei, melyeket be kell építeni az intézet működésébe. „Amennyiben a zárt intézetek költségösszefüggéseiről, valamint bizonyos alapjogok végrehajtásának feltételeiről kívánunk képet alkotni, akkor először számba kell vennünk azokat a jogokat, amelyek megvalósítását elvárjuk ezektől az intézményektől.” (Kövé, 1998. 126. p.)

A fogvatartotti jogokat illetően a legköltségigényesebb a védelemhez való jog és a szabad ügyvéd választás joga. Amennyiben a gyanúsított nem hatalmaz meg ügyvédet, abban az esetben a hatóság jelöl ki ügyvédet a védelem ellátására, melynek költségét az állam fedezi, de további olyan költségtényezők merülnek fel, melyeket szükséges biztosítani. Ezek a következők:

- levelezés költségei: ha az elítélt írni kíván nemzeti vagy nemzetközi emberi jogi független szervezetnek (Nem biztos, hogy van rá anyagi fedezete, ilyenkor kell átvállalni.),
- minimális anyagi támogatás rövid távú eltávozásra (Ez csak a letéti összeggel rendelkező elítélteknél alkalmazható.),
- oktatás, művelődés költségei.

A zárt léggör teremtésének közvetlen költségei:

- speciális épületek,
- biztonsági rendszerek,
- őrző személyzet (épületen belül és kívül),
- objektumok kívülről látogatók felülvizsgálata.

Költségek. Zárt intézetek költségeinek specifikus és nem specifikus típusai

Minden intézménynek a működéséhez van általános, minden más intézményre is jellemző alapeleme, de vannak speciális költségek, amelyek szoros összefüggésben vannak az adott intézmény feladatával. A költségek fajtái a következők:

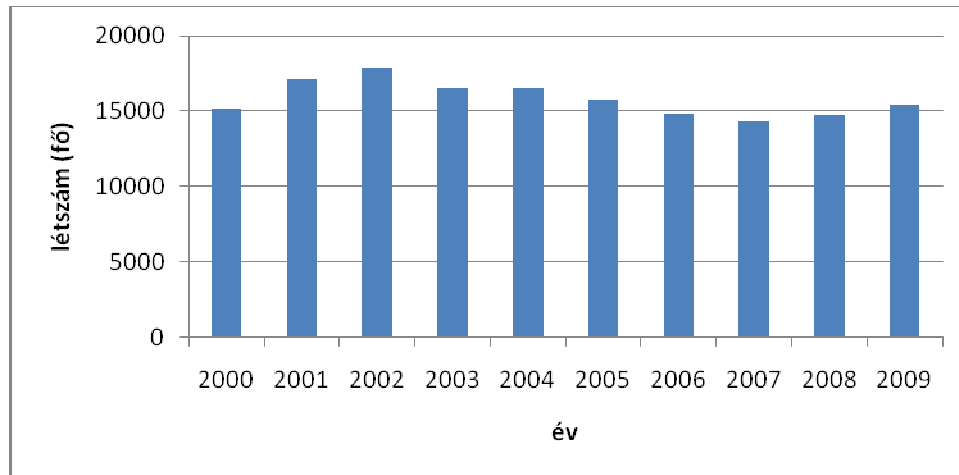
- „direkt működési költségek (pl. fogyóeszközök, fenntartási költségek, szolgáltatások díja),
- direkt működési költségek az inaktív vagyon fenntartására, amortizációs költségek (pl. épület renoválás, új részleg építése, autófenntartás),
- direkt személyi költségek (pl. munkabérek, egyéb juttatások).

Csak a börtönre, mint zárt intézményre jellemző speciális költségek:

- a személyzet és a szervezet katonai jellegéből adódó költségek,
- a speciális őrzési alapeladatból adódó költségek,
- a fogvatartottak foglalkoztatásából adódó költségek,
- a fogvatartottak ellátásából adódó költségek,

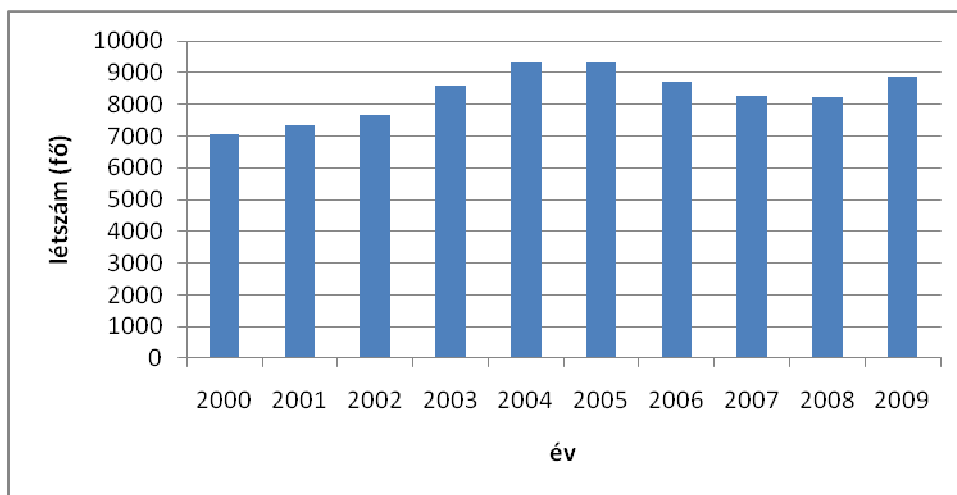
- a fogvatartottak elkerülhetetlen szállításából adódó költségek.” (Kövér, 1998. 138. p.)

3.6. A börtönnéesség alakulása és az elítéltek ítélethossz szerinti megoszlása

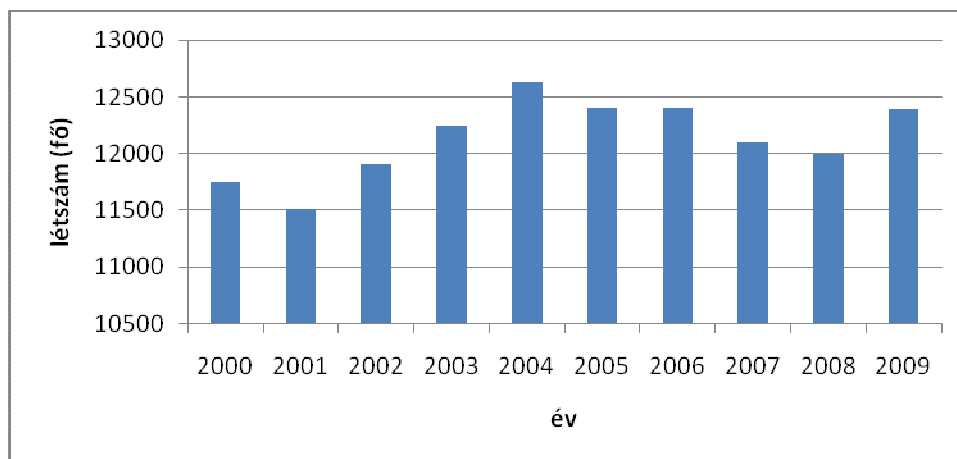


8.ábra: A börtönnéesség alakulása Magyarországon 2000-2009 között
 Forrás: www.bvop.hu

A 8. ábra alapján látható Magyarországon a börtönnéesség 2002. évig tartó növekedése. 2003. év után lassú csökkenés mutatkozott, viszont a 2007. évtől újra növekedés tapasztalható. Az egyre nagyobb számú elítélt ellátásán kívül egyre több férőhely kialakítására van szüksége, ami további kiadásokkal terheli az államot, s közvetve az adófizető polgárokat. Ma Magyarországon egy férőhely kialakítása 15-16 millió forintba kerül. A börtönnéesség és a költségek növekedése magával hozza az „elítélt munkanélküliséget” is. 1998-ban az elítéltek mintegy 20%-át tudták foglalkoztatni. Ez az arány azonban a 2009. évig sem változott.



9.ábra: A börtönnépeség alakulása Szlovákiában 2000-2009 között
 Forrás: <http://www.zvjs.sk>



10.ábra: A börtönnépeség alakulása Bajorországban 2000-2009 között
 Forrás: http://www.justizvollzug_bayern.de

A szlovák és bajor börtönnépeség alakulását 2000-2009. év között vizsgálva (9.,10. ábra) megállapíthatjuk, hogy a 2004. évig folyamatosan növekvő tendenciát mutat, ami ugyanazokat a problémákat veti fel, mint Magyarországon. Egyre több börtönférőhely kialakítása szükséges, amely egyre nagyobb terhet ró a vizsgált országok államaira. Ez a problémafelvetés magával vonja az elítélt-foglalkoztatás problematikáját is. 2005. évtől kezdve mindkét országban csökkenés tapasztalható, azonban 2009-ben újra növekedés mutatkozik.

A börtönnépeség alakulása hasonló társadalmi problémákra vezethető vissza mindhárom országban. Ezen okok közé sorolható a munkanélküliség, amely magával vonja a bizonytalan megélhetést, valamint a gazdasági válság, amely szorosan összefügg a foglalkoztatottsággal. Ez a tény mutatkozik meg a fenti diagramok mindegyikénél. A

2008-ban kezdődött világgazdasági válság hatására növekedni kezdett a börtönnépesség létszáma.

Ugyanezek a hatások jelennek meg a börtönön belüli foglalkoztatottság esetében. A munkanélküliség feszültségforráshoz vezet. Ha az elítélt nem dolgozik, nincs jövedelme. A jövedelemforrás hiánya miatt nem tud a börtönön belül újságot, élelmet vásárolni, ami nagyban csökkenti komfortérzetét. A munka hiánya miatt napjaik nagy részét a zárkákban töltik. Ha nem végeznek hasznos tevékenységet, nem tudják elfoglalni magukat. Ez magával vonja azt a problémát, hogy zárkatársaikkal való kapcsolatuk negatív irányba változik.

A börtönnépesség növekedésével egyidejűleg növekszik a büntetés időtartama is, amely újabb nehézségek elé állítja az intézeteket. Hosszabb ítéletnél számolni kell a mindennapi ellátás költségein túl arra is, hogy egy idősebbé váló börtönpopuláció egészsége is megromolhat, aminek egyenes következménye a kórházi ellátás, a gyógyszerellátás költségeinek emelkedése. A létszámemelkedés zsúfoltságához, feszültségnövekedéshez vezet.

A 2. és a 3. táblázatban az elítélteket ítéletidő szerinti megoszlásuk alapján vizsgálom két év - 2004. és 2009. - figyelembevételével. A táblázatokban szereplő létszámadatok az előzetesen fogvatartottak nélkül értendők.

2.táblázat: Az elítéltek ítéletidő szerinti megoszlása Magyarországon 2004. december 31-én

Időtartam	Fő	%
1 hónap	17	0,14
1-6 hónap	698	5,73
6-12 hónap	1 821	14,95
1-2 év	2 326	19,10
2-3 év	1 743	14,31
3-5 év	2 191	17,99
5-10 év	2 417	19,84
10 év felett	746	6,13
Életfogytiglan	221	1,81
Összesen	12 180	100,00

Forrás: http://www.bvop.hu/download/statisztika_adatok_2004.doc/statisztikai_adatok_2004.doc

3.táblázat: Az elítéltek ítéletidő szerinti megoszlása Magyarországon 2009. december 31-én

Időtartam	Fő	%
1 hónap	25	0,2
1-6 hónap	609	5,7
6-12 hónap	1761	16,6
1-2 év	2085	19,7
2-3 év	1457	13,8
3-5 év	1852	17,5
5-10 év	1892	17,9
10 év felett	683	6,4
Életfogytiglan	226	2,2
Összesen	10590	100,00

Forrás: A büntetés-végrehajtási szervezet tevékenységének értékelése 2009. (Kézirat)

A 2004. és a 2009. évi adatok összehasonlításából jól kitűnik, hogy 2004-ben 1590 fővel több fogvatartott volt elítélve, mint 2009-ben. Az összlétszámbeli viszonylag csekély eltérés alapján az ítéletidő időtartama szerint létszámok sem térnek el drámaian egymástól a két év tekintetében. A 2004. évhez képest 2009-ben a legnagyobb növekedés a 6-12 hónapra, a legszembetűnőbb csökkenés viszont az 5-10 év közötti időtartamra elítéltek esetében volt.

4.táblázat: Az elítéltek ítéletidő szerinti megoszlása Szlovákiában 2004. december 31-én

Időtartam	Fő	%
1-6 hónapig	409	6,46
6-12 hónapig	1 080	17,06
1-2 év	1 397	22,07
2-3 év	946	14,94
3-5 év	936	14,78
5-10 év	1 002	15,83
10-15 év	481	7,6
15-25 év	62	0,98
Életfogytiglan	18	0,28
Összesen	6 331	100

Forrás: <http://www.zvjs.sk/dokumenty/zbor/r2004/01.pdf>

5.táblázat: Az elítéltek ítéletidő szerinti megoszlása Szlovákiában 2009. december 31-én

Időtartam	Fő	%
1-6 hónap	401	5,21
6-12 hónap	1168	15,17
1-2 év	1442	18,74
2-3 év	989	12,85
3-5 év	1238	16,09
5-10 év	1722	22,38
10-15 év	530	6,89
15-25 év	173	2,25
Életfogytiglan	32	0,42
Összesen	7695	100

Forrás: www.zvjs.sk/dokumenty/Rocenka2009.pdf

A 4. és az 5. táblázatokban látható, hogy 2004. évhez képest 2009-ben 1.364 fővel több fogvatartott lett elítélve Szlovákiában. A két év tekintetében jelentősebb, mintegy 1,31%-os növekedés a 3-5 év közötti, a legnagyobb csökkenés (3,33%) az 1-2 év közötti időtartamra elítélt fogvatartotti létszámnál figyelhető meg.

6.táblázat: Az elítéltek ítéletidő szerinti megoszlása Németországban 2004. december 31-én

Időtartam	Fő	%
1-3 hónapig	5 856	9,2
3-6 hónapig	7 908	12,5
6-12 hónapig	13 239	20,9
1-2 év	12 546	19,8
2-5 év	15 713	24,8
5-10 év	5 266	8,3
10-15 év	1 051	1,7
Életfogytiglan	1 794	2,8
Összesen	63 373	100

Forrás: Jörg-Martin Jehle: *Strafrechtspflege in Deutschland* 4. Auflage 2005. 50.p.

7.táblázat: Az elítéltek ítéletidő szerinti megoszlása
Németországban 2009. december 31-én

Időtartam	Fő	%
1-3 hónapig	6 411	9,9
3-6 hónapig	7 943	12,4
6-12 hónapig	12 871	20,1
1-2 év	12 370	19,3
2-5 év	16 405	25,6
5-10 év	5 230	8,2
10-15 év	988	1,5
Életfogytiglan	1 919	3
Összesen	64 137	100

Forrás: Jörg-Martin Jehle: *Strafrechtspflege in Deutschland* 5. Auflage 2009. 50.p.

A németországi adatok összehasonlításánál (6., 7. táblázat) egyértelműen elmondható, hogy a két év százalékos kimutatása alig tér el egymástól. Az összlétszám tekintetében 764 fővel több az elítéltek száma 2009-ben. A 2004. évhez képest 0,8%-os növekedéssel a legnagyobb eltérés a 2-5 év között elítélt fogvatartottaknál figyelhető meg.

A fenti táblázatokból is kitűnik, hogy az elítéltek nagy része Magyarországon és Szlovákiában 6 hónap és 10 év közti időtartamot tölt a börtön falain belül, ami 2004-ben az elítéltnépesség 86,19 %-át, illetve 84,68 %-át, 2009-ben - megközelítőleg azonos százalékban -85,5%-át, illetve 85,23%-át tette ki. Megfigyelhető, hogy Németországban ez az időtartam 3 hónap és 5 év közé tehető, amely 2004-ben az elítéltnépesség 78 %-át, 2009-ben 77,4%-át tette ki. Összességében elmondható, hogy a vizsgált országok összelítélteinek létszámát tekintve, annak több mint $\frac{3}{4}$ része átlagban 6 hónaptól 10 évig terjedő szabadságvesztésre van ítélve. A magas elítéltszám egyre inkább növeli az állami kiadásokat.

4. FEJEZET

A RABTARTÁS KÖLTSÉGEI

Magyarországon a börtönnépességi mutató 2009. december 31-én 100.000 lakosra számítva nagyon magas, megközelítőleg 130 fő. Ez az adat már csak Szlovákiában magasabb, ahol 163 fő, Bajorországban pedig mindössze 91 fő. Statisztikailag alátámasztott tény, hogy egész Európában növekszik a börtönnépesség száma. A létszámnövekedés egyik oka, hogy hosszabbodik a szabadságvesztés időtartama, egyre több ember a marginalizálódás helyzetébe került. Ezek az emberek a munkanélküliségtől sújtottak, kábítószerrel kapcsolatos cselekményt követtek el, akik nagymértékben növelik az elítéltek számát. A közvélemény meggyőződése, hogy a bűnt elkövetőt minél jobban meg kell büntetni. „A szabadságvesztés alkalmazásának vannak nehezen „forintosítható” következményei: a bebörtönzés bármely formája csökkenti az elítélt önellátási képességét, ételt, ruházatot, fedelet biztosít anélkül, hogy neki magának bármit is tennie kellene érte. Nem kell munkát, foglalkozást keresnie magának és a családjáról sem kell gondoskodnia. Amivel viszont számolni lehet, az az, hogy ennek a függésben tartásnak meglehetősen magasak a költségei.” (Kerecsi, 2000. 5.p.)

4.1. A magyar rabtartás költségei

A 2004. évi adatok alapján egy elítélt 1 napi költsége 5.672,-Ft volt, mely 2009-ben 8.024,-Ft-ra emelkedett. Ez az összeg éves szinten számolva 2004-ben $5.672 * 365 = 2.070.280$ Ft, míg 2009-ben $8.024 * 365 = 2.928.760,-$ Ft. A 2004. december 31-i állapotnak megfelelően a magyar börtönökben 16.543 fő, a 2009. december 31-i állapot szerint 15.432 fő elítéltet regisztráltak, mely a magyar államnak 2004. évben $16.543 \text{ fő} * 2.070.280,-\text{Ft} = 34.248.642.040,-\text{Ft}$, 2009-ben $15.432 \text{ fő} * 2.928.760,-\text{Ft} = 45.196.624.320,-\text{Ft}$ kiadást jelentett. A két év adatait összehasonlítva láthatjuk, hogy a 2004. évhez képest 2009-ben az állam számára 1 fő fogvatartott napi szinten 41,46%-kal, az összes fogvatartott éves szinten azonban 31,96%-kal több kiadást jelentett, holott a létszám a 2004. évhez képest 1.111 fővel csökkent.

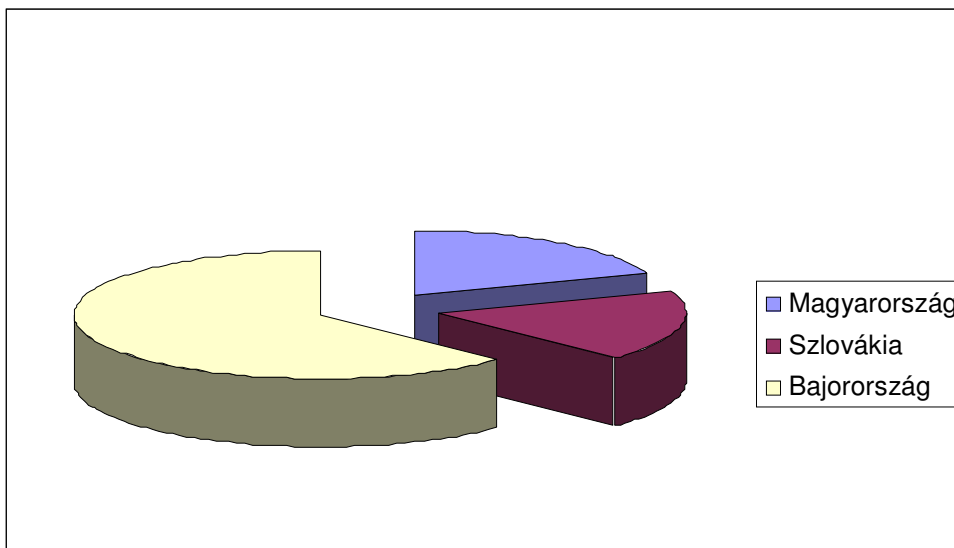
4.2. A szlovák rabtartás költségei

Szlovákiában egyetlen elítélt a 2004. évi adatok alapján napi 822 korona, azaz 5.343,-Ft kiadást jelentett az államnak. Ez azt eredményezte, hogy a fenti összeg éves szinten 300.030 koronát, azaz kb. 1.950.000 Ft-ot tett ki. Egyes esetekben, ha az elítélt egészségügyi ellátása is szükségessé vált, akkor 100.000 koronával, azaz kb. 650.000,-Ft-tal is növekedhetett a fent említett kiadás. Tehát a két összeg 400.000 koronát, azaz kb. 2.600.000,-Ft-ot tett ki. A 2009. évi adatok alapján 1 fogvatartott a szlovák államnak 24 euró* kiadást jelentett, amely éves szinten 1 főre vetítve 8.760 euró, azaz kb. 2.452.800,-Ft. Ha a két év adatait összehasonlítjuk, látható, hogy 2009-ben 25,8%-kal kellett többet fizetni egy elítéltért az államnak a 2004. évhez képest. Az elítéltek a költségeikhez a börtönökhöz tartozó gazdasági társaságoknál végzett munkával hozzájárulhatnak. Keresetük egy részét zsebpénzként kapják meg, a fennmaradó összeget pedig a szabaduláskor kapják meg, de családos fogvatartottak a keresményükből a gyermektartási díj egy részét is fizetik.

4.3. A bajor rabtartás költségei

Bajorországban a 2004. évi adatok alapján 1 elítélt az állam számára napi 70,34 euró, azaz kb. 18.288,-Ft, 2009-ben 72,20 euró, azaz kb. 20.216,-Ft kiadást jelentett. Ez az összeg éves szinten 2004-ben 25.674 eurót, azaz kb. 6.675.266,-Ft-ot, 2009-ben 26.353 eurót, azaz kb. 7.378.840,- Ft-ot tett ki.

A fentiekből kitűnik, hogy a magyar költségekkel szemben a bajor büntetés-végrehajtási intézetekben 1 elítélt naponta 2,6%-kal került több költségbe 2009-ben a 2004. évhez viszonyítva.



*11.ábra: A rabtartás költségeinek összehasonlítása a vizsgált országokban 2009. évben
 Forrás: személyes interjúk során kapott adatok*

A 11. ábrából és az adatokból világosan látszik, hogy Bajorországban a rabtartás költsége jóval magasabb a szlovák és a magyar költségeknél. A három ország napi rabtartási költségeit figyelembe véve megállapítható, hogy a legnagyobb arányban Magyarországon, a legkisebb mértékben pedig Bajorországban emelkedett. Ez az állapot az ottani magasabb életszínvonallal magyarázható.

5. FEJEZET

FOGLALKOZTATÁS, BÉRKATEGÓRIÁK, MUNKABÉREK

A vizsgált országok mindegyikének egy kiválasztott intézetében látogatást tettem - több esetben is. E látogatások alkalmával a büntetés-végrehajtási intézeteken belül működő munkahelyeket vizsgáltam foglalkoztatás, munkáltatás, bérkategóriák, munkabérek és termékek előállításának szempontjából. Látogatásaim alkalmával minden esetben az adott üzemszervezők mutatták be az ott működő üzemeiket, azon belül megismerkedtem, hogy Magyarországhoz viszonyítva Németországban és Szlovákiában milyen sokféle terméket állítanak elő, amit az intézet saját maga értékesít. Ezzel szemben Magyarországon – többek között Vácott is – a bér munka a meghatározó az intézetek tevékenységében, ami köztudottan nem annyira kifizetődő, mint a saját termék előállítása és értékesítése. Az interjúk alapján összehasonlítást kaptam, hogy milyen mértékben tudnak hatékonyan dolgozni az adott műhelyekben. Mindhárom intézet üzemének felszereltsége megfelel az Európai Unió által előírt szabványoknak. Munkaidő szempontjából vizsgálva a műhelyeket, Magyarországon dolgoznak a leghosszabb ideig az elítéltek és az őket felügyelő művezetők. Napi 8 órát. A másik két intézményben ettől kevesebb a napi munkaidő (6-7 óra). A csökkentett munkaidő azzal magyarázható, hogy az emberi figyelem, illetve fizikai állapot 5-6 órán keresztül hatékony, ezután szellemileg, fizikailag a szervezet fáradni kezd, amely csökkenti a munkavégzés hatékonyságát.

Az alábbiakban bemutatnám, milyen üzemeket látogattam meg a vizsgált országokon belül.

5.1. A Váci Fegyház és Börtön elíteltjeinek foglalkoztatása és munkabére

Magyarországon a szabadságvesztés büntetés, mint büntetési nem, a fejlett európai államokhoz hasonlítva viszonylag későn, a XIX. század derekán vált általánossá. Az 1870-es éveket követően európai mértékkel is korszerűnek mondható jogalkotás, és ennek megfelelő intézményrendszer kialakítása kezdődött Magyarországon, amelynek eredményeként a XX. század első évtizedeire lényegében kialakult a napjainkig meglévő és működő magyar börtönök rendszere, szervezete.

E rendszer egyik meghatározó eleme volt és ma is annak tekinthető a közel 150 éve létesített Váci Fegyház és Börtön.

A mai börtön eredeti törzsépülete oktatási célra létesült a város középkori temetője területén. Az építkezés 1765-ben kezdődött, Migazzi püspök szándéka szerint szegény nemesi ifjak konviktusaként.

Az osztrák Monarchia uralkodója, Mária Terézia egy váci látogatása kedvező hatására az épülő kollégiumot jelentős költségvállalással, a bécsi Thereziánium mintájára átépítette nemesi ifjak nevelő intézetévé. Az iskola 1777-ben kezdte meg működését.

Hét évi működés után az iskolát II. József rendeletére megszüntették, ezt követően az épületnek közel nyolcvan évig tartósnak mondható funkciója nem volt. Az épületet átépítették katonai akadémiává, majd tébolydává alakították, többször használták átmenetileg katonai célokra, de lényegében 1855-ig üresen állt.

Az első fegyencet 1855-ben fogadták be a börtönnek nevezett, valójában fegyházként működő intézetbe.

Ettől az időponttól kezdve az intézet folyamatosan fejlődött, új épületekkel bővült, tevékenységi köre, feladata az igazságszolgáltatás reformjai, a vonatkozó törvények hatására időről-időre változott. Az intézet működése során alapvetően mindig a legszigorúbb fokozatú magyar börtönök közé tartozott.

Modern felszereltséggel önálló, országos jellegű 100 ágyas rabkórház épült 1931-ben. Az épületet az 1980-as évek elején átalakították oktatási intézmény céljára, közel húsz évig a büntetés-végrehajtás alapfokú szakiskolájának adott otthont.

Az intézet épülettömbje jelenlegi megjelenési formáját az 1970-es évek közepén nyerte el, amikor felépült a Duna partján az új lapostetős üzemépület.



A Váci Fegyház és Börtön és a Duna-Mix Kft. látképe

A Váci Fegyház és Börtön országos jellegű végrehajtó intézet. Alapfeladatáknént biztosítja a jogerősen elítélt felnőtt korú férfiak szabadságvesztés-büntetésé végrehajtását fegyház és börtön fokozatban, valamint az illetékességi területéhez tartozó három városi bíróság által elrendelt előzetes letartóztatás foganatosítása. Az intézet egyedileg meghatározott speciális végrehajtási feladatot nem lát el. Az intézetben a fogvatartottak elhelyezése fokozatok szerint csoportosítva, 3 egységben, ezen belül 5 csoportban, egymástól elkülönítetten történik. Az elhelyezésre zömmel 3-12 fős lakozárkák állnak rendelkezésre, az adott lehetőségek szerint biztosítva a fogvatartottak személyes életterét. Korlátozott számban mód van egyszemélyes elhelyezésre is.

Két fő területen, a gazdálkodó szervezetnél a Duna-Mix Kft-nél és a költségvetési területen történik az elítéltek munkával való foglalkoztatása.

Duna-Mix Kft

A gazdálkodó szervezet az intézet területén belül, de az intézettől függetlenül, önállóan gazdálkodó szervezet. Az elítéltek foglalkoztatásához az állami költségvetés anyagilag hozzájárul. A gazdálkodó szervezetnél üzemi keretek között ipari jellegű (faipari, nyomdai,

műanyagomb és kézműipari) munkát végeznek nyolc üzemszben. Ezen túl az intézeten kívüli külső telephelyeiken vállalkozók, polgári gazdálkodó szervezetek foglalkoztatnak még rendszeresen elítélteket. A gazdálkodó szervezetnél 73 fős személyzet irányítja, szervezi, felügyeli a dolgozó elítéltek munkáját.

Költségvetési munkáltatás

Az intézet ellátásához, működtetéséhez szükséges fogvatartotti munkaerő (átlagosan 35 fő) ebben a foglalkoztatási formában dolgozik. Zömmel az intézet karbantartó részlegeiben, az építőknél és a lakatos, a villanyszerelő, a vízszelző műhelyekben szakemberek irányítása mellett, valamint az intézet konyháján és raktáraiban. Néhány fő az elhelyezési körleteken borbély, könyvtáros, stúdiós, takarító munkakört lát el, a területen dolgozó intézeti alkalmazottak irányítása mellett.

Néhány 2009. évi adat a Váci Fegyház és Börtönben elzárta elítéltekre vonatkozóan:

Tényleges fogvatartotti létszám: 610 fő

Ebből távol van: 0 fő

<i>A fogvatartottak fokozatonkénti megoszlása:</i>	fegyház:	334 fő
	börtön:	187 fő
	előzetes:	89 fő

Életkor szerinti megoszlás:

19-24 év:	82 fő
25-29 év:	113 fő
30-39 év:	152 fő
40-49 év:	194 fő
50-59 év:	46 fő
60 év felett:	23 fő

Munkába állítottak száma: 285 fő

Munkamegtagadók száma: 58 fő

Egészségügyi okok miatt nem dolgozók száma: 2 fő

Munkahely hiánya miatt nem dolgozók száma: 265 fő

Allampolgárság szerinti megoszlás:

Szlovák:	2 fő
Magyar:	510 fő
Török:	5 fő
Horvát:	3 fő

A Váci Fegyház és Börtön mellett működő Duna-Mix Kft. sokféle üzemet működtet, melyek a következők:

- galván üzem,
- nyomda üzem,
- asztalos üzem,
- konfekció üzem,
- eltec üzem (kábelköteg gyártás),
- labdaüzem,
- cipővarró üzem.

Külső üzemek által foglalkoztatott elítéltek is vannak. Ezek az üzemek a következők:

- Contitech,
- Alu-Rock Kft.

Minden üzemegység működtetésére ugyanazok a műszaki, egészségügyi előírások vonatkoznak, mint bármelyik „kint” működő üzemre. Azok az elítéltek, akik dolgoznak, munkakörtől függő bért kapnak. A munkabér kifizetéseknél, ha szabadnapon vagy túlórában dolgoznak, a kinti bérelszámolás szabályai érvényesek. A munkák, melyet végeznek általában igen egyszerűek, mivel az elítéltek 71%-a szakképzetlen, ezért csak előképzettséget nem igénylő munkát tud az intézet végeztetni. Ennek az alacsony képzettségnek megfelelő a munkabér mennyisége is.

A fogvatartottak szakképzettség szerinti megoszlása szoros korrelációban van az iskolai végzettséggel. Az intézetben lévő elítéltek 46,7 százaléka dolgozik. A munkabérükből vonják le rabtartást, valamint kiétkezhetnek az intézet által üzemeltetett boltban.

Az elítéltek munkabérét teljesítménybérben, illetve órabérben határozzák meg. A teljesítménybérnél a következő kategóriák alapján kapják meg a munkabérüket.

8. táblázat: *Teljesítménybérben dolgozó fogvatartottak engedélyezett kategóriabérei Magyarországon 2004. és 2009. évben*

Bérkategória	Munka megnevezése	2004. év	2009. év	Változás %-ban
11	segédmunka, normál munkakörülmény	96,00 Ft/óra	137,00 Ft/óra	142,7
21	egyszerű betanított munka, normál munkakörülmény	98,00 Ft/óra	137,10 Ft/óra	139,9
22	bonyolult betanított munka, kedvezőtlen munkakörülmény	99,80 Ft/óra	139,60 Ft/óra	139,9
31	szakmunka, normál munkakörülmény	106,40 Ft/óra	142,10 Ft/óra	133,6
32	szakmunka, kedvezőtlen munkakörülmény	115,40 Ft/óra	151,50 Ft/óra	131,3
33	bonyolult szakmunka	128,80 Ft/óra	164,20 Ft/óra	127,5

Forrás: személyes interjúk során kapott adatok

A 8. táblázatban lévő két év kategóriabéreit összehasonlítva látható, hogy a legnagyobb arányban, 42,7%-kal a 11. bérkategóriába tartozó segédmunka, a legkisebb mértékben, 27,5%-kal a 33. bérkategóriájú bonyolult szakmunka növekedett. A köztes kategóriabérek emelkedése is egytől egyik 30% fölé tehető.

Az egyes kategóriákhoz tartozó bérek ismeretében 1 fogvatartott havi keresete 22 munkanappal számolva napi 8 óra foglalkoztatás mellett a 9. táblában foglaltak szerint alakult az egyes évek tekintetében:

9. táblázat: *Havi fogvatartotti keresetek bérkategóriánként Magyarországon 2004. és 2009. évben*

Bérkategória	Bér (forintban)		
	2004. évben	2009. évben	Változás %-ban
11-es	16 896	24 112	142,7
21-es	17 248	24 130	139,9
22-es	17 565	24 570	139,9
31-es	18 726	25 010	133,6
32-es	20 310	26 664	131,3
33-as	22 669	28 899	127,5

Forrás: személyes interjúk során kapott adatok

10. táblázat: Időbérben dolgozó fogvatartottak engedélyezett órabérei Magyarországon a 2004. évben

<i>Üzem</i>	<i>Átlag órabér (Ft/óra)</i>
Contitech	99,80
Alu-Rock Kft.	99,80
Alu-Rock csomagoló	96,00
Göd	99,80
Galván	100,80
Raktár	97,00
TMK	104,60
Nyomda	100,80
Asztalos	99,40
Konfekció	98,80
Papírdaraboló	96,40
Papírválogató	97,00
Labda	103,60
Műanyag	97,00

Forrás: személyes interjúk során kapott adatok

11. táblázat: Időbérben dolgozó fogvatartottak engedélyezett órabérei Magyarországon a 2009. évben

<i>Üzem</i>	<i>Átlag órabér (Ft/óra)</i>
Galván	139,10
Raktár	137,00
TMK	149,00
Nyomda	142,20
Asztalos	140,20
Konfekció	141,90
Bontó	137,80
ELTEC (kábelköteg gyártás)	140,30
Labda	142,00
Cipővarró	140,80

Forrás: személyes interjúk során kapott adatok

A 10., 11. táblázatok összehasonlításából látható, hogy az időbérben dolgozók átlag órabérei közül a 2009. évre a legnagyobb mértékben, 43 Ft-tal, közel 44%-kal a konfekcióüzemben foglalkoztatottak órabérei, a legkisebb mértékben 38 Ft-tal a labdaüzemben dolgozó elítéltek bérei emelkedtek. A többi üzemegységben is átlag 40%-kal emelkedtek a 2009. évre számolt órabérek. A 2004. évhez képest új üzemegységek – a kábelköteg gyártás, bontó, cipővarrás – mint új foglalkoztatási lehetőségek jöttek létre,

valamint szüntenek meg (pl.: a gödi labdavarró, a papírdaraboló, a papírválogató és a műanyag üzem).

A felsorolt 2004. évi teljesítmény- és időbérek mögött az alábbiakban szemléltetett munkadarabok, illetve munkabérek találhatók.

<i>Művelet</i>	<i>Mennyiségi egység</i>	<i>Időnorma óra</i>	<i>Bérkategória</i>	<i>Bérnorma Ft</i>	<i>Teljesítménynorma</i>
PENTAGON JUNIOR labda					
<i>1. szeletvarrás</i>	1 db	0,285	21	27,900	28,1
<i>2. állítás</i>	1 db	0,602	31	64,000	13,3
<i>3. befejezés</i>	1 db	0,078	33	10,023	102,8
<i>Egy darabra eső összes idő és bér</i>		0,965		101,923	8,3 db/fő

<i>Művelet</i>	<i>Mennyiségi egység</i>	<i>Időnorma óra</i>	<i>Bérkategória</i>	<i>Bérnorma Ft</i>	<i>Teljesítménynorma</i>
54/32 női kézilabda					
<i>1. szeletvarrás</i>	1 db	0,94	21	92,127	8,51
<i>2. állítás</i>	1 db	1,985	31	211,216	4,03
<i>3. befejezés</i>	1 db	0,257	33	33,057	31,17
<i>Egy darabra eső összes idő és bér</i>		3,182		336,4	2,5 db/fő

<i>Művelet</i>	<i>Mennyiségi egység</i>	<i>Időnorma óra</i>	<i>Bérkategória</i>	<i>Bérnorma Ft</i>	<i>Teljesítménynorma</i>
68/18 röplabda (bőr)					
<i>1. szeletvarrás</i>	1 db	1,065	21	104,394	7,51
<i>2. állítás</i>	1 db	1,231	31	130,954	6,50
<i>3. befejezés</i>	1 db	0,190	33	24,475	42,1
<i>Egy darabra eső összes idő és bér</i>		2,486		259,823	3,2 db/fő

Ha az 1 hónapra eső munkabéreket vesszük, akkor a következőképpen alakulhat 1 elítelt munkabére. 68/18 röplabda varrása 1 hónapra vonatkozóan, ha minden munkafázist 1 ember végez:

munkanapok száma	22 nap
elkészített munkadarab mennyisége	70 db/hó
1 db-ra eső bér	259,82 Ft
elkészítési idő	2,486 óra/db
1 nap alatt elkészíthető	3,2 db/fő
1 hónap alatt elkészíthető	70 db/hó
munkabér	18 291,5 Ft/hó/fő

Látható viszont, hogy a munkadarab - ebben az esetben a bőrből, kézzel varrt labda - előállításához különböző bércategóriák vannak rendelve munkafázisonként. Van, aki csak szeletvarrásra képes, van, aki a szeletek összeállítását tudja igen jól elkészíteni. Külön tehetség kell a befejezés műveletéhez. Ezért az üzemen belül különböző bércategóriákat kellett meghatározni. Az alábbi példán keresztül szemléltetném, hogy az egyes fázisokban hogyan alakultak a munkabérek.

Szeletvarrás esetén:

munkanapok száma	22 nap
elkészített munkadarab mennyisége	165,25 db/hó
1 db-ra eső bér	104,39 Ft
elkészítési idő	1,065 óra/db
1 nap alatt elkészíthető	7,51 db/fő
1 hónap alatt elkészíthető	165,25 db/hó
munkabér a 21-es bércategória alapján	17 251,96 Ft/hó/fő

Állítás esetén:

munkanapok száma	22 nap
elkészített munkadarab mennyisége	143 db/hó
1 db-ra eső bér	130,95 Ft
elkészítési idő	1,231 óra/db
1 nap alatt elkészíthető	6,5 db/fő
1 hónap alatt elkészíthető	143 db/hó
munkabér a 31-es bércategória alapján	18 722 Ft/hó/fő

Befejezés esetén:

munkanapok száma	22 nap
elkészített munkadarab mennyisége	926,3 db/hó
1 db-ra eső bér	24,48 Ft
elkészítési idő	0,190 óra/db
1 nap alatt elkészíthető	42,1 db/fő
1 hónap alatt elkészíthető	926,3 db/hó
munkabér a 33-as bércategória alapján	22 671,5 Ft/hó/fő

Természetesen ez az üzemen nem így működik, mert az ügyesebbek a magasabb, a kevésbé ügyesebbek vagy betanulók a legalacsonyabb bércategóriába eső munkaműveleteket végzik.

Nézzünk a 22-es bércategóriára egy példát.

<i>Művelet</i>	<i>Mennyiségi egység</i>	<i>Időnorma óra</i>	<i>Bércategória</i>	<i>Bérnorma Ft</i>	<i>Teljesítménynorma</i>
<i>VOLVO P-28 kesztyűtartó</i>					
<i>Kézi csiszolás</i>	Db	0,233	22	23,277	34,3
<i>Egy darabra eső összes idő és bér</i>		0,233		23,277	34,3db/fő

Ebben az esetben a munkabér a következőképpen számítható ki:

munkanapok száma	22 nap
1db kesztyűtartó kézi csiszolása/óra	0,233 óra
1db kesztyűtartó kézi csiszolása/Ft	23,28 Ft
8 óra alatt lecsiszolt mennyiség	34,3 db/fő
1 hónap alatt lecsiszolt mennyiség	755 db
munkabér a 22-es bércategória alapján	17 574Ft/hó/fő

Nézzünk egy másik példát. Ha a legalacsonyabb bércategóriában dolgozik az elítélt, mennyi lehet a munkabére.

<i>Művelet</i>	<i>Mennyiségi egység</i>	<i>Időnorma óra</i>	<i>Bércategória</i>	<i>Bérnorma Ft</i>	<i>Teljesítménynorma</i>
<i>Újság válogatás</i>	kg	0,014	11	1,371	560
<i>Egy kilogrammra eső összes idő és bér</i>		0,014		1,371	571,4 kg/fő

munkanapok száma	22 nap
1kg újság szétválogatása/óra	0,014 óra
1kg újság szétválogatása/Ft	1,37 Ft
8 óra alatt szétválogatott mennyiség	571,4kg/fő
1 hónap alatt szétválogatott mennyiség	12 570 kg
munkabér a 11-es bércategória alapján	17 220,9 Ft/hó/fő

A munkabér-kategóriákat összehasonlítva láthatjuk, hogy minimális a munkabérek közötti különbség. Minden bércategória mögött fizikai munka található. Mint a fejezet elején bemutattam – az elítéltek olyan képzetlenek, hogy a velük végeztetett munka is csak a legalacsonyabb szellemi képességet igényli. A rabkeresményből levonásra kerül a rabtartás, a kiétkezésen kívül az egyéb „kinti” költségek pl.: gyerektartási díj, bíróság által

megítélt költségek. Ezen kívül megmaradt pénzét van, aki családjának küldi, van, aki takarékoskodik, gondolván a szabadulás után életre.

Nemcsak a polgári élet számára fontos dolgokat készítene az elítéltek, hanem a fegyveres testületek egyenruháihoz szükséges egyengombok, kitűzők is a börtön falain belül készülnek.

<i>Művelet</i>	<i>Mennyiségi egység</i>	<i>Időnorma óra</i>	<i>Bérmeghatározó</i>	<i>Bérmeghatározó Ft</i>	<i>Teljesítménynorma</i>
9 mm-es fülecs					
<i>1. Tányér sajtolás</i>	C	0,033	21	3,267	240
<i>2. Fül drótvágás, hajlítás</i>	C	0,059	21	5,765	136
<i>3. Fül befűzés, hajlítás</i>	C	0,381	21	37,333	21
<i>Száz darabra eső összes idő és bér</i>		0,473		46,365	17 C/fő

<i>Művelet</i>	<i>Mennyiségi egység</i>	<i>Időnorma óra</i>	<i>Bérmeghatározó</i>	<i>Bérmeghatározó Ft</i>	<i>Teljesítménynorma</i>
I 20					
<i>1. Sajtolás</i>	C	0,018	21	1,782	440
<i>2. Gomblyuk fúrás</i>	C	0,179	21	17,539	44,7
<i>Száz darabra eső összes idő és bér</i>		0,197		19,321	40,6 C/fő

<i>Művelet</i>	<i>Mennyiségi egység</i>	<i>Időnorma óra</i>	<i>Bérmeghatározó</i>	<i>Bérmeghatározó Ft</i>	<i>Teljesítménynorma</i>
HM 24 ujjagomb					
<i>1. Sajtolás</i>	C	0,523	21	51,242	15,3
<i>2. Sorjázás</i>	C	0,212	11	20,317	37,8
<i>Száz darabra eső összes idő és bér</i>		0,735		71,559	10,9 C/fő

<i>Művelet</i>	<i>Mennyiségi egység</i>	<i>Időnorma óra</i>	<i>Bérmeghatározó</i>	<i>Bérmeghatározó Ft</i>	<i>Teljesítménynorma</i>
HM 24 szűrőkás					
<i>1. Sajtolás</i>	C	0,494	21	48,395	16,2
<i>2. Sorjázás</i>	C	0,513	11	49,231	15,6
<i>Száz darabra eső összes idő és bér</i>		1,007		97,626	7,9 C/fő

<i>Művelet</i>	<i>Mennyiségi egység</i>	<i>Időnorma óra</i>	<i>Bérkategória</i>	<i>Bérnorma Ft</i>	<i>Teljesítménynorma</i>
HM sapkajelvény					
1. Sajtolás	C	1,667	21	163,333	4,8
2. Sorjázás	C	0,556	11	53,333	14,4
Száz darabra eső összes idő és bér		2,223		216,666	3,6 C/fő

A fentiekben túl nézzünk a 21-es és 22-es bérkategóriákra egy-egy példát, hogy lássuk hogyan változtak a bérek a 2009. évben:

<i>Művelet</i>	<i>Mennyiségi egység</i>	<i>Időnorma óra</i>	<i>Bérkategória</i>	<i>Bérnorma Ft</i>	<i>Teljesítménynorma</i>
D 4520924 kábelköteg gyártás					
1. Szigetelőcső darabolás 6,96 m	1 db	0,013	21	1,78	525
Egy darabra eső összes idő és bér		0,013		1,78	525 db/fő

munkanapok száma	22 nap
6,96m szigetelőcső darabolása/óra	0,013 óra
6,96m szigetelőcső darabolása /Ft	1,78 Ft
8 óra alatt feldarabolt mennyiség	615,4 db/fő
1 hónap alatt feldarabolt mennyiség	13 538,8 db
munkabér a 21-es bérkategória alapján	24 099 Ft/hó/fő

<i>Művelet</i>	<i>Mennyiségi egység</i>	<i>Időnorma óra</i>	<i>Bérkategória</i>	<i>Bérnorma Ft</i>	<i>Teljesítménynorma</i>
L1897 cipővarrás					
1. Cipővarrás	pár	0,824	22	114,96	8,50
Egy párra eső összes idő és bér		0,824		114,96	8,5 pár/fő

munkanapok száma	22 nap
1pár cipő varrása/óra	0,824 óra
1pár cipő varrása/Ft	114,96 Ft
8 óra alatt megvarrt mennyiség	9,7 pár/fő
1 hónap alatt megvarrt mennyiség	213,4 pár
munkabér a 22-es bérkategória alapján	24 532,5 Ft/hó/fő

Azok az elítéltek, akik az intézet takarítását, karbantartását, felújítását végzik, munkájuk alapján a 12. táblázatban bemutatott 3 bérkategóriába sorolhatók:

12.táblázat: A költségvetési területen dolgozó fogvatartottak havi munkabére Magyarországon a 2004. és a 2009. évben

bérkategória	egy hónapra eső munkabér 2004-ben	egy hónapra eső munkabér 2009-ben
segédmunkás	16 700 Ft	25 300 Ft
betanított munkás	17 400 Ft	25 740 Ft
szakmunkás	18 100 Ft	26 180 Ft

Forrás: személyes interjú során kapott adatok

Ha képzetebbek lennének az elítéltek, akkor sokkal több lehetőség adódna különböző vállalatokkal való szerződéskötésre. Az intézet saját termékeket is előállít, de leginkább a bérmunkában végzett tevékenység a legjellemzőbb.

Minden elítéltnak lehetősége van a börtön falain belül továbbképezni önmagát vagy új szakmát elsajátítani. Az ilyenfajta törekvéseket az intézet teljes mértékben támogatja. Sajnos igen kevesen élnek vele. Ezért a munkáltatás terén a lehetőségek beszűkültek, a bérek pedig ebből adódóan alacsonyak.

5.2. A kaisheimi büntetés-végrehajtási intézetben lévő elítéltek foglalkoztatása és munkabére

Az épületet 1134-ben Graf Heinrich von Lechsgmünd cisztercita kolostorként alapította. A mai plébániát, valamint az egykori kolostort és intézeti templomot 1352 és 1387 között építették, amely a 14. századi Bajorország legjelentősebb épülete volt. A 30 éves háború után Gregor Erhart az épület belsejét barokk stílusúvá építtette át. A terv, valamint a munkálatok nagy része Andreas Thamasch munkáját dicséri.

1716 és 1720 között az épületet ismételtén átalakították, hogy külső megjelenésében is barokk stílusúvá váljon, melyet Franz Beer építész két belső és egy külső udvar köré tömörített. 1803-ban az épület a szekularizáció folytán megsérült, melyet 1816-ban helyreállítottak.

1816-tól 1851-ig az intézet nők és férfiak kényszerdologházaként működött. 1851-től 1862-ig büntetőintézet volt, melyben az elítéltek három csoportját különböztették meg: megláncolt fegyencek, dologházas fegyencek, valamint fegyházas elítéltek.

1863-tól 1945-ig az intézet ismét fegyházként, 1945-től 1969-ig büntetőintézetként működött, 1970. január 1-jétől pedig mai formájában büntetés-végrehajtási intézetként.



A kaisheimi büntetés-végrehajtási intézet látképe

Az intézetben fegyház és börtön fokozatú elítéltek töltik szabadságvesztésüket. Az épület sajátossága, hogy kívülről úgy néz ki, mint egy kastély. Össze sem lehet hasonlítani a szlovákiai vagy a magyarországi intézettel. Az előbbiektől eltér abban is, hogy a zárkák, körletek, irodák, az elítéltek munkahelyei sokkal tisztábbak, modernebbek. Végigsétálva a körleteken az embernek olyan érzése van, mintha nem is börtönben, hanem egy kollégiumban lenne. Több hely van az elítéltek elhelyezésére, így nagy részük egyszemélyes zárkákban van elhelyezve, ahol külön vizesblokk is ki van alakítva számukra.

A bajor intézetben összehasonlítást végeztem az alábbi szempontok szerint:

Tényleges fogvatartotti létszám: 658 fő

Ebből távol van: 4 fő

A fogvatartottak fokozatonkénti megoszlása

fegyház: 418 fő

börtön: 240 fő

Dolgozók munkahelyek szerinti megoszlása:

Intézet fenntartásához kapcsolódó munkák: 36 fő

Cipőkészítés: 52 fő

Asztalos üzem: 6 fő

Lakatos üzem: 8 fő

Varroda: 9 fő

Nyomda:	12 fő
Könyvkötészet:	24 fő
Pékség:	19 fő
Mosoda:	5 fő
Külső építkezés:	14 fő
Mezőgazdasági munkák:	129 fő
Kertészet:	11 fő

Életkor szerinti megoszlás:

19-24 év:	73 fő
25-29 év:	42 fő
30-39 év:	297 fő
40-49 év:	154 fő
50-59 év:	63 fő
60 év felett:	29 fő

Iskolai végzettség szerinti megoszlás:

Iskolázatlan:	13 fő
Alapiskola:	208 fő
Általános iskola:	291 fő
Kevesebb, mint 4 osztályt elvégzett:	25 fő
Kevesebb, mint 9 osztályt elvégzett:	89 fő
Gimnázium:	4 fő
Reáliskola:	27 fő
Főiskola:	1 fő
Egyetem:	0 fő

<i>Munkába állítottak száma:</i>	325 fő
<i>Munkamegtagadók száma:</i>	0 fő
<i>Egészségügyi okok miatt nem dolgozók száma:</i>	4 fő
<i>Munkahely hiánya miatt nem dolgozók száma:</i>	325 fő

Állampolgárság szerinti megoszlás:

Bajor:	559 fő
Török:	27 fő
Horvát:	43 fő
Román:	29 fő

Az intézetben 9 saját üzem, 2 vállalkozói üzem, 2 oktatási üzem, valamint 1 munkaterápiás üzem található, amelyekben jelenleg 329 főt foglalkoztatnak. A gazdaságban stagnáló konjunktúra következtében a foglalkoztatás az elmúlt években nem növekszik. Az üzemek a gazdaság növekvő minőségi követelményeinek nem tudnak megfelelni. Ehhez társul még az elítéltek hanyatló teljesítménye.

A fogvatartottak Bajorországban - ugyanúgy, mint Magyarországon és Szlovákiában – a közmunkáért munkabért kapnak. Ezekről az elítéltektől rabtartási költséget nem vonnak, számukra a teljes ellátás ingyenes. A 2001. év elejétől hatályos törvény szerint az az elítélt, aki 2 hónapig közmunkát végez, a munkabér mellett 1 szabadnapot kap, amely napokat összegyűjtve, annyival előbb szabadulhat.

A munkabért – az elítélt teljesítményét és a munka fajtáját figyelembe véve – 5 kategóriába sorolhatjuk, melyet a 13. táblázat mutat:

13. táblázat: Teljesítménybérben dolgozó fogvatartottak engedélyezett kategóriabérei Bajorországban a 2004. és a 2009. évben

Év		Bértcategóriák				
		I	II	III	IV	V
2004.	Óra	0,94	1,16	1,32	1,47	1,64
	Ft-ban	235	290	330	368	410
2009.	Óra	1,02	1,24	1,41	1,53	1,70
	Ft-ban	286	347	395	428	476

Forrás: személyes interjúk során kapott adatok

Az elítéltek napi munkaideje 6-7 óra. Ez alapján számolva a havi alapbérek az egyes bértcategóriákra vonatkozóan a 2004. és a 2009. évben a 14. táblázat szerint alakult:

14. táblázat: Havi fogvatartotti keresetek bércategóriánként
Bajorországban a 2004. és a 2009. évben

Év	Havi bérek napi 6 óra foglalkoztatás mellett		
	Bércategória	Bér (€-ban)	Bér (Ft-ban)
2004.	I	124,08	31 020
	II	153,12	38 280
	III	174,24	43 560
	IV	194,04	48 510
	V	216,48	54 120
2009.	I	134,64	37 699
	II	163,68	45 830
	III	186,12	52 114
	IV	201,96	56 549
	V	224,40	62 832

Forrás: személyes interjúk során kapott adatok

Az elítéltek órabére 2004-ben 0,94 és 1,64 euró között volt, mely 2009-re 1,02 és 1,7 közötti euróra emelkedett. A két év viszonylatában a legnagyobb növekedés 0,09 euróval a III. bércategóriába sorolt órabérenél volt tapasztalható.

A fenti táblázatokban lévő adatok csak az alapbéreket tartalmazzák, ehhez jönnek még a munka fajtájától függő különböző pótlékok, melyek az alábbiak:

- teljesítménypótlék (az alapbér 30%-ig),
- kedvezőtlen időjárás miatti pótlék (az alapbér 5%-ig),
- környezeti ártalmak miatti pótlék (az alapbér 5%-ig),
- túlmunkáért fizetett pótlék (az alapbér 25%-ig).

Bajorországban az elítélt bérének 95%-át a büntetés-végrehajtás tartalékolja a szabadulás utáni időre. A fennmaradó 5%-ból vásárolhat az intézetben saját maga számára. A bajor állam 2004-ben a fogvatartottak részére 13,4 millió, 5 évvel később, 2009-ben 14,4 millió eurót fizetett ki munkabér, valamint ösztöndíj címen.

Németországban, azon belül Bajorországban is, amennyiben a fogvatartottaknak a büntetés-végrehajtás nem tud munkát biztosítani, javadalmazásban részesíti őket, azaz a munkanélküliekhez hasonló „segélyt” kapnak.

5.3. A zselizi büntetés-végrehajtási intézet elítéltejének foglalkoztatása és munkabére

Az intézet 1952. december 18-tól börtönként funkcionál. Ebben az időszakban a mezőgazdaság létszámhiánnyal küzdött, ezért az elítéltek nagyrészt a mezőgazdaságban, valamint az iparban és az építkezéseken dolgoztak.

1967-1970 között épült az első, 1984-1988 között a második épület. 1971-ben került átadásra az „adminisztrációs épület”, ezt követően az egészségügyi központ, a raktárak és a mosoda. Az építkezési folyamat végérvényesen 1973-ban zárult le.

1987-re az elítéltlétszám 580 főre duzzadt, amely az épület további bővítését tette szükségessé. Így nyerte el mai formáját.



A zselizi büntetés-végrehajtási intézet épülete

A szlovák büntetés-végrehajtási szervezet fegyveres rendvédelmi szerv, amely – a magyarhoz hasonlóan – az igazságügy-miniszter irányítása alatt áll. Központi vezető szerve a pozsonyi országos parancsnokság. A szlovák büntetés-végrehajtási rendszer - a magyartól eltérően - az elítélteket az általuk elkövetett bűncselekménytől függően 3 nehézségi fokozatba sorolja. Az 1. nehézségi fokozatba a kevésbé veszélyes elítélteket, a 2. nehézségi fokozatba a visszaeső bűnözőket, a 3. nehézségi fokozatba az erőszakos, brutális bűncselekményt elkövetőket sorolják. A zselizi büntetés-végrehajtási intézetben egyes, illetve kettes nehézségi fokú börtönbüntetésüket töltő elítéltek vannak.

Az elítéltek elhelyezése nem klasszikus zárakban történik, hanem kollégiumi elhelyezésnek megfelelően, nyitott folyosókon (közös wc, zuhanyzó, öltöző, kulturális helyiség). Az egy zárkában elhelyezettek létszáma - a magyarországi börtönhöz hasonlóan

- 2-12 fő. Az elítéltek mozgási területe a körletekre koncentrálódik. Az intézetben elítélt csak kísérettel közlekedhet.

A szlovák intézetben – az előző két intézet mintájára - összehasonlítást végeztem az alábbi szempontok szerint:

Tényleges fogvatartotti létszám: 611 fő

Ebből távol van: 4 fő

A fogvatartottak fokozatonkénti megoszlása:

I. fokozat: 59 fő

II. fokozat: 552 fő

Dolgozók munkahelyek szerinti megoszlása:

Zseliz

Intézet fenntartásához kapcsolódó munkák: 65 fő

Cipőkészítés: 124 fő

Bútorgyártás: 12 fő

Varroda: 2 fő

Külső építkezés: 35 fő

Mezőgazdasági munkák: 26 fő

Rimaszombat

Részleg fenntartásához kapcsolódó munkák: 10 fő

Mezőgazdasági munkák: 15 fő

Húsüzem: 14 fő

Szántód

Részleg fenntartásához kapcsolódó munkák: 7 fő

Életkor szerinti megoszlás:

19-25 év 75 fő

25-50 év 531 fő

50 év felett: 5 fő

Iskolai végzettség szerinti megoszlás:

Analfabéta:	5 fő
Iskolázatlan:	39 fő
Ált.isk.:	285 fő
Szaktanácsképző:	201 fő
Gimnázium:	12 fő
Szakközépiskola:	65 fő
Főiskola:	4 fő

<i>Munkába állítottak száma:</i>	439 fő
<i>Munkamegtagadók száma:</i>	0 fő
<i>Egészségügyi okok miatt nem dolgozók száma:</i>	65 fő
<i>Munkahely hiánya miatt nem dolgozók száma:</i>	107 fő

Állampolgárság szerinti megoszlás:

Szlovák:	608 fő
Macedón:	3 fő

Az elítéltek 72%-a dolgozik. Túlnyomó részük alacsony iskolai végzettségükből kifolyólag segédmunkásként alkalmazható. Az átlagos havi rabkeresmény 2004-ben 2-3000 korona, 2009-ben 92,34 euró volt, melyből csak 12% marad az elítéltnak, mivel a kereset 50%-a a büntetés-végrehajtásnál marad, a maradék gyerektartásra, egyéb költségekre, bírósági megkeresésre megy el. Gondot okoz, hogy az intézet nem tud minden elítéltnak munkát biztosítani. Az elítéltek napi háromszori étkezést kapnak. Akik dolgoznak, az elvégzendő munka arányában különböző étkezési kiegészítést is kapnak.

Szlovákiában az elítéltek munkával való foglalkoztatása a költségvetési területen történik. A gyári technológiák sokrétűségének köszönhetően az intézet a munkalehetőségek sokrétű skáláját kihasználja: ágyneműk varrása, védőruházat, munkaruházat, cipővarrás, bútorkészítés. Lehetőség van bontási, föld, beton, kőműves és ács munkák, mezőgazdasági és külső munkálatok végzésére. Látogatásom óta bővült a termékek skálája, melyet a **3. számú melléklet** szemléltet.

Az elítéltek a végzett munka jellegének megfelelően díjazásban részesülnek, amelynek mértéke függ a végzett munka mennyiségétől, minőségétől, a munkabeosztástól, az elítélt képzettségétől, gyakorlatától. A szlovák intézet 4 bércategóriát különböztet meg.

I. kategória

Betanított munkásnál is alacsonyabb kategória. Végzettség nem szükséges.

Pl.: mosogatás, egyszerűbb takarítási feladatok, ételosztás

II. kategória

A magyar intézetnek megfelelő betanított munkás kategóriának felel meg.

Pl.: egyszerű ételek gyártása, mezőgazdasági, ipari munkák

III. kategória

Végzettségből indul ki. Érettségi vagy szakközépiskolai végzettség szükséges.

Pl.: varrás, traktorvezetés

IV. kategória

Főiskolai végzettség szükséges.

15. táblázat: A fogvatartottak engedélyezett kategóriabérei Szlovákiában a 2004. és a 2009. évben

Év		Bérkategóriák			
		I	II	III	IV
2004.	sk/óra	18,50	20,10	21,80	35,70
	Ft-ban	111	121	131	214
2009.	€/óra	0,807	0,876	0,948	1,551
	Ft-ban	226	245	265	434

Forrás: személyes interjúk során kapott adatok

A 15. táblázatban lévő két év órabéreit összehasonlítva látható, hogy 2009-re a fogvatartotti órabérek kategóriánként a duplájára emelkedtek.

A szlovák intézetben a fogvatartottak 5-6 órát dolgoznak. Az ezen felüli idő túlórának számít. A parancsnok évente 150 óra túlórárt engedélyezhet fogvatartottanként. A munkáltatás zömmel egy műszakban történik, de van két műszakos munkahely is: cipővarrás, amely – mint fentebb említettem – az intézet egyik legfőbb bevételi forrása.

A következő táblázatok az intézet 2004. és 2009. évi különféle cipők varrásából származó bevételét mutatja. Kitűnik, hogy az adott munkadarabért – 1 pár cipő elkészítéséért – az elítélt mekkora összegű bért kap.

<i>cikkszám</i>	<i>elítéltbér sk-ban</i>	<i>elítéltbér Ft-ban</i>	<i>intézet bevétele 2004-ben sk-ban</i>	<i>intézet bevétele 2004-ben Ft-ban</i>
11510	16,30	97,8	22,96	137,76
11620	16,30	97,8	22,96	137,76
12625	16,80	100,8	23,64	141,84
14401	16,90	101,4	22,96	137,76

<i>cikkszám</i>	<i>elítéltbér €-ban</i>	<i>elítéltbér Ft-ban</i>	<i>intézet bevétele 2009-ben €-ban</i>	<i>intézet bevétele 2009-ben Ft-ban</i>
50352	1,064	297,92	1,4896	417,09
6366	0,704	197,12	0,9898	277,14
8967	0,635	177,8	0,8890	248,92
37220	0,621	173,88	0,8694	243,43

Ha összehasonlítjuk az elítéltbéreket és az intézet 1 pár cipő elkészítéséből származó bevételét láthatjuk, hogy a 2004. évi összegek többszörösére emelkedtek. A nagymértékű növekedés oka, hogy Szlovákiában 2009. január 1-jével az új fizetőeszköz az euró lett.

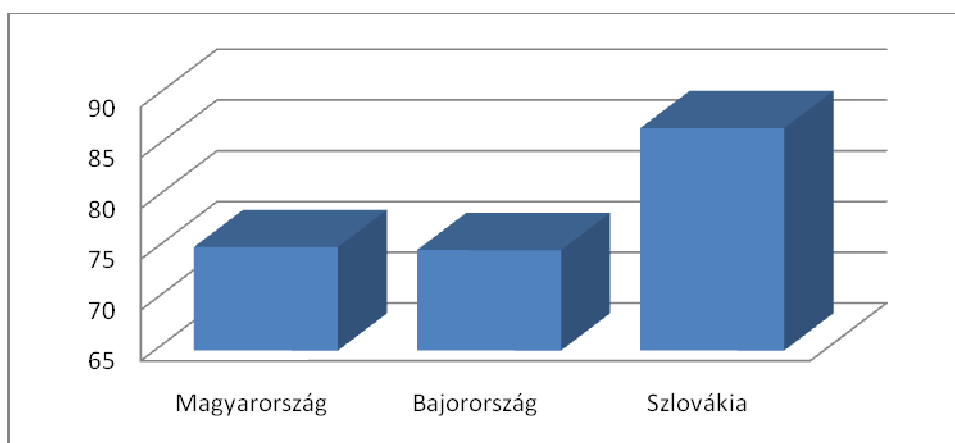
Az elítéltek nagy része külső munkáltatásban vesz részt. Ennek értelmében az intézet és a vállalkozó között szerződés jön létre, amelyben rögzítik, hogy a külső munkáltatásban hány elítélt fog részt venni, meghatározzák az időtartamot, az órabért és az egyéb munkáltatással összefüggő feltételeket.

5.4. Összehasonlítás a vizsgált szempontok szerint

Magyarországon 6, illetve 3, Bajorországban 5, Szlovákiában a bércategóriák 4 fajtáját különböztetjük meg. Magyarországon a bércategóriák eltérőek a vizsgált országokhoz képest, mivel egyes munkafolyamatokban (pl.: labdavarrás, egyengomb készítés) olyan apró fázisok vannak, melyet az elítéltek képességei szerint kénytelenek differenciálni, ezért a teljesítménybért le kellett bontani a munka nehézségi foka szerint. Akik nem ezekben a munkákban dolgoznak, azoknak a bércategóriák képzettségükhöz mérten vannak megállapítva. A táblázatokból látható, hogy – mint az órabérek, mint a havi bérek tekintetében - a bajorországi bérek megközelítőleg kétszerese a magyarországinak, annak ellenére, hogy Bajorországban nem 8, hanem csak 6-7 órát dolgoznak naponta a fogvatartottak. Ez az eltérés az ottani magasabb életszínvonalnak tudható be. A rabkeresményből azonban - bármely országot nézzük a három közül - csak 12% marad az elítéltnak, mivel a kereset 50%-a marad a büntetés-végrehajtásnál, a maradék

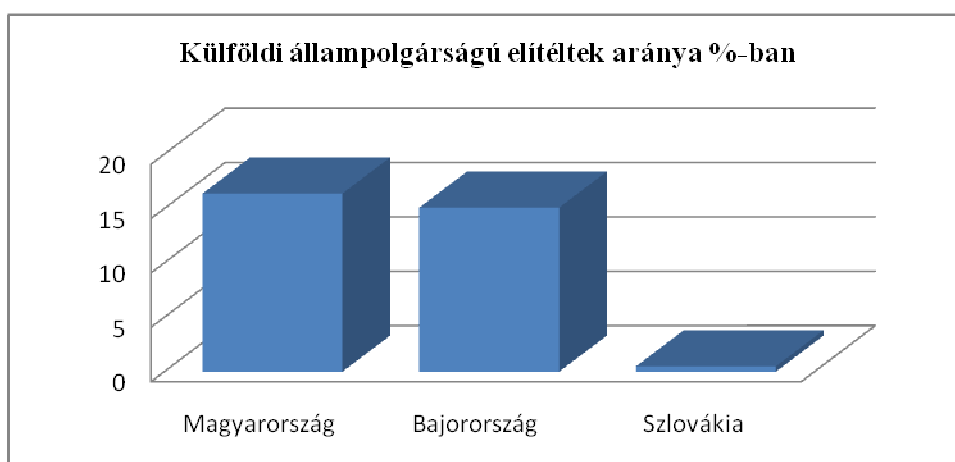
gyerektartásra, egyéb költségekre, bírósági megkeresésre megy el. Gondot okoz, hogy az intézetek nem tudnak minden elítéltnak munkát biztosítani, ennek ellenére Szlovákiában és Bajorországban havonta zsebpénzt biztosítanak a fogvatartottaknak, míg Magyarországon nem.

Az elítéltek életkorát vizsgálva megállapítható, hogy mindhárom országban a 25 és 50 év közötti korosztály teszi ki az elítéltek nagy részét. Magyarországon 75,2%, Bajorországban 74,9%, Szlovákiában 86,9%. Ezt mutatja a 12. ábra.



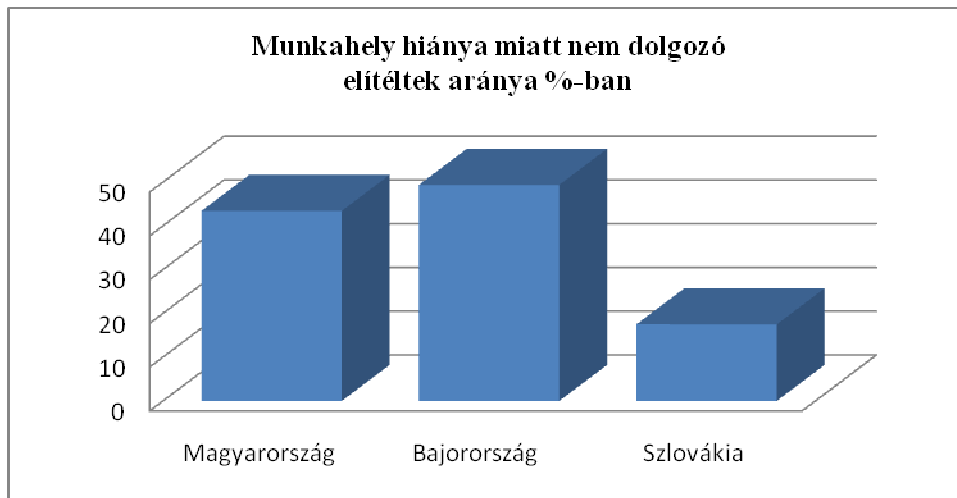
*12.ábra: Az elítéltek életkor szerinti megoszlása a vizsgált országokban
Forrás: személyes interjúk során kapott adatok*

Az intézetekben lévő elítéltek állampolgárság szerinti megoszlását vizsgálva elmondható, hogy a zselizi intézetben elenyésző a külföldi állampolgárságú fogvatartottak aránya, mindössze 0,5%. A másik két intézetben ettől jóval több: 16,4%, illetve 15,1%. Ezt szemlélteti a 13. ábra.



*13.ábra: A külföldi állampolgárságú elítéltek aránya a vizsgált országokban
Forrás: személyes interjúk során kapott adatok*

A munkahely hiánya miatt nem dolgozók számát az összes elítéltlétszámhoz viszonyítva a következő megállapításra juthatunk: Magyarországon 43,44%, Bajorországban 49,39%, Szlovákiában 17,51% a dolgozni nem tudók aránya. A fentiekből is látható, hogy Magyarországon és Bajorországban megközelítőleg azonos, míg Szlovákiában – az előző két országhoz viszonyítva – csaknem harmada a munkahely hiánya miatt nem dolgozó fogvatartottak aránya (14.ábra).

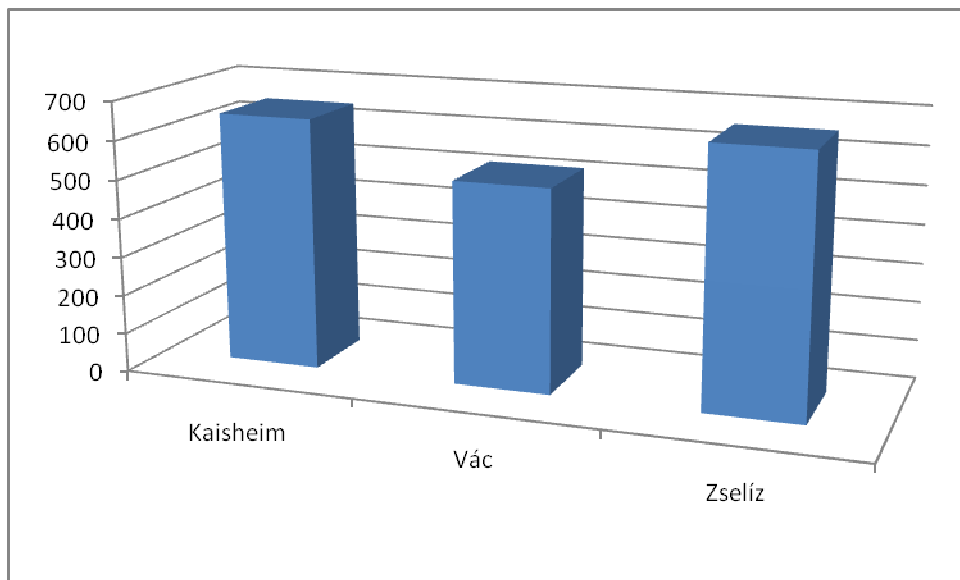


*14.ábra: Munkahely hiánya miatt nem dolgozó elítéltek aránya a vizsgált országokban
Forrás: személyes interjúk során kapott adatok*

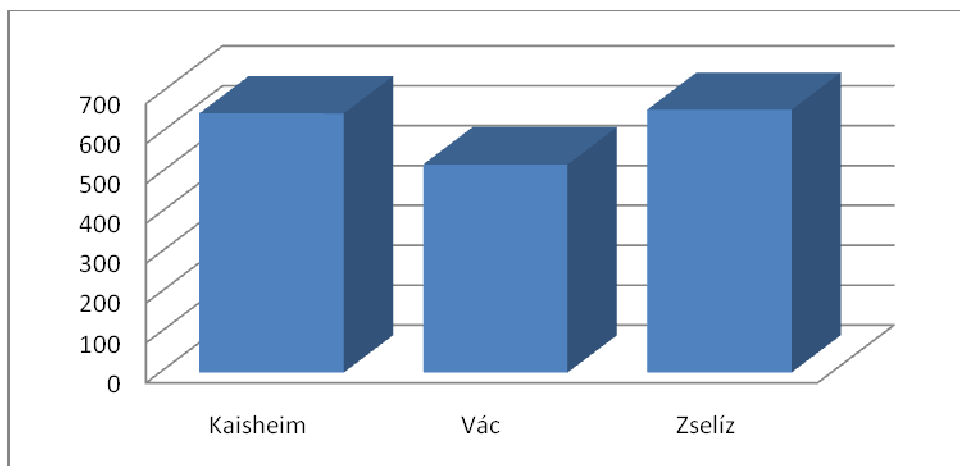
6. FEJEZET

AZ INTÉZETEK TELÍTETTSÉGI MUTATÓI

A szlovák intézetben 659 fő a norma szerinti és 611 fő a tényleges létszám. A váci intézet norma szerint 522 férőhellyel rendelkezik, ennek ellenére átlag 610 fő az elítéltek száma. A német intézetben majdnem azonos a norma szerinti (650) és a tényleges létszám (658). A számok magukért beszélnek. A 15., 16. ábrákon látható, hogy a magyar börtön mennyire túlszűfolt a szlovák, illetve a német intézethez képest. Ezért is van lehetőség Németországban az elítélteket általában egyszemélyes zárkákban elhelyezni.



15. ábra: A vizsgált intézmények telítettségi mutatói
Forrás: személyes interjúk során kapott adatok



16. ábra: A vizsgált intézmények norma szerinti férőhelyeinek száma
Forrás: személyes interjúk során kapott adatok

6.1. Magyarország a telítettség tükrében

Magyarország börtöneiben 2004. december 31-én 16 543 fő elítélt volt a mintegy 11 000 férőhelyre, ami 144%-os telítettséget jelentett. A 2009. december 31-i állapot szerint valamelyest csökkent a börtönnépesség száma: 12 042 férőhelyre 15 432 fő elítélt lett elhelyezve, mely a magyar börtönök 128%-os telítettségét mutatja. A zsúfolt börtönök évente több milliárd forintjába kerülnek az adófizetőknek. A mértéktelen zsúfoltságot többféle módon lehet enyhíteni:

- alternatív büntetési módok bevezetésével
- új börtönök létesítésével – magántőke bevonásával.

Az Európai Unió 2000. évi ország jelentésében megállapította, hogy a börtönök zsúfoltsága növekvő problémát jelent Magyarországon. Jelenleg a börtönökben az intézmények befogadó képességénél mintegy 30%-kal többen raboskodnak. A hatóságok előtt ismertté vált bűncselekmények mennyiségének emelkedésével nem nőtt, hanem ellenkezőleg csökkent a fogvatartottak száma 2001-2007 között, majd lassú emelkedés volt tapasztalható. Ezt mutatja a 16. táblázat:

16. táblázat: A fogvatartottak száma Magyarországon 2001-2009 között

Év	Létszám (Fő)
2001	17 275
2002	17 838
2003	16 507
2004	16 543
2005	15 720
2006	14 821
2007	14 353
2008	14 748
2009	15 432

Forrás: A Büntetés-végrehajtási Szervezet Évkönyvei 2001-2009.

A fogvatartottak mennyisége nem annyira az elkövetett bűncselekmények számától függ, hanem sokkal inkább a büntető politikától. Hazánkban 2009-ben 100 000 lakosra 3928 bűncselekmény jutott. "Magyarországon az európai átlaghoz képest valamivel kevesebb az egy főre jutó bűncselekmények száma, és az elkövetők 100 000 lakosra jutó

száma is az átlag alatt mozog, míg a bebörtönzési mutatók a felső határ legtetején vannak” (www.hetilap.hetek.hu)

A magyar büntetés-végrehajtás elítélteinek az oktatáshoz, képzéshez, sportoláshoz, szakmai tevékenységekhez, közművelődéshez, a napi egy óra szabad levegőn tartózkodáshoz a létesítmények, területek csak igen szűkösen biztosítottak. A zsúfoltság káros hatással van az elítéltek későbbi társadalmi beilleszkedésére, hiszen nincsenek meg a munka, az oktatás és a kikapcsolódás feltételei, a személyzet és az egészségügyi szolgáltatások túlterheltek. A 2007. évben Tiszalökön, 2008. évben Szombathelyen felépült új börtönök átadásával a telítettség a 2007. évi 132%-ról 2008 év végére 118%-ra csökkent.

A zsúfoltságból eredő negatív hatások ellensúlyozásaként fokozott hangsúlyt kapott a zárkán kívül töltött idő meghosszabbítása.

A zsúfoltság megszüntetésével lényegesen jobb körülmények között élnének az elítéltek, az őrszemélyzet élete is minőségileg megváltozna. A jelenlegi jogszabályok, jogi tradíciók és a joggyakorlat nem kedvez Magyarországon a zsúfoltság csökkentésének. Annak ellenére, hogy Magyarországon a börtönök zsúfoltak, színvonaluk megüti a nemzetközi mércét.

6.2. Szlovákia telítettség tükrében

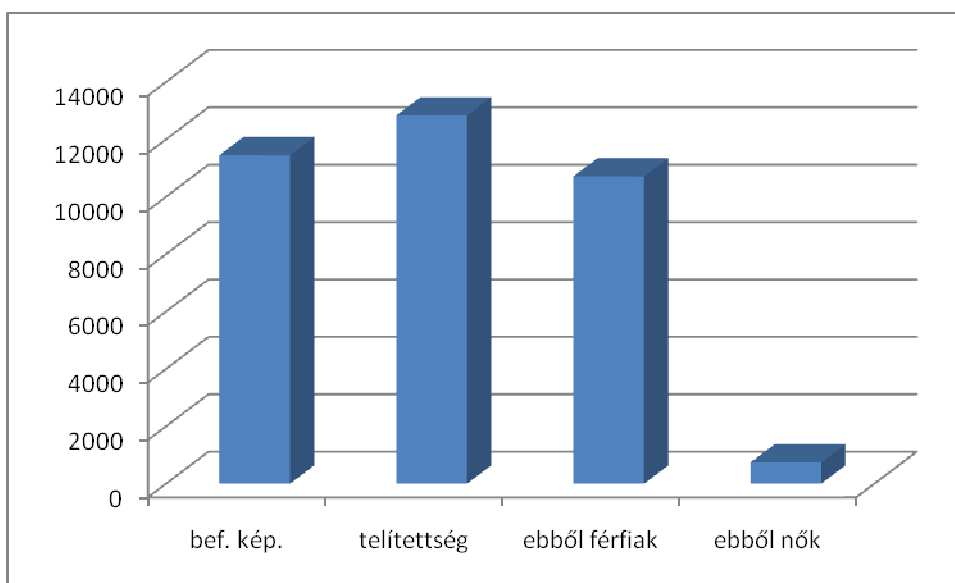
Szlovákiában a foglalkoztatás mellett a másik nagy probléma a férőhelyek növelése, a meglévő objektumok korszerűsítése. A börtönépítések korszerűsítéséhez a pénzeszközök szűkösek, így a feladatokat rövid időn belül nem lehet megoldani. A szlovák börtönökben 2004-ben 9329 fő, 2009-ben 8856 fő volt fogságban. Bár 2009-ben a kihasználtság a 2004. évi 93%-ról 88%-ra csökkent – ez az arány átmeneti jellegű. Szlovákiában is szükség van további férőhelyek építésére, melyet a börtönök átépítésével, felújításával próbálnak elérni.

Országos viszonylatban 2003-tól a következő börtönökben történt felújítással együtt férőhelybővítés:

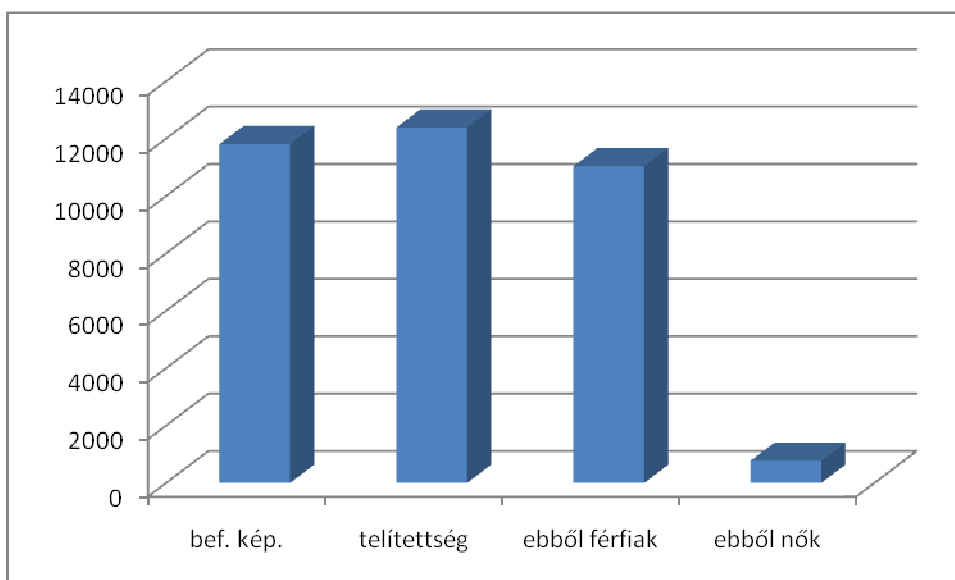
- Lipótvár: 523 férőhely
- Nyitra – Chrenová: 76 férőhely. (Jelenleg 263 fő befogadására alkalmas. Ez a legújabb építésű börtön. Itt 1 főre 4,35m² terület jut.)

6.3. Bajorország a telítettség tükrében

A bajor büntetés-végrehajtási intézetekben 2004-ben 12.832 fő, 2009-ben 12 387 fő elítélt volt fogvatartva. Ez a létszám a befogadóképességnél 2004-ben 1.390, 2009-ben 583 fővel több, amely egy átlagos telítettségi kvótának megfelelő. A 17. és a 18. ábrák a bajor büntetés-végrehajtási intézetek 2004. és 2009. évi telítettségét mutatja.



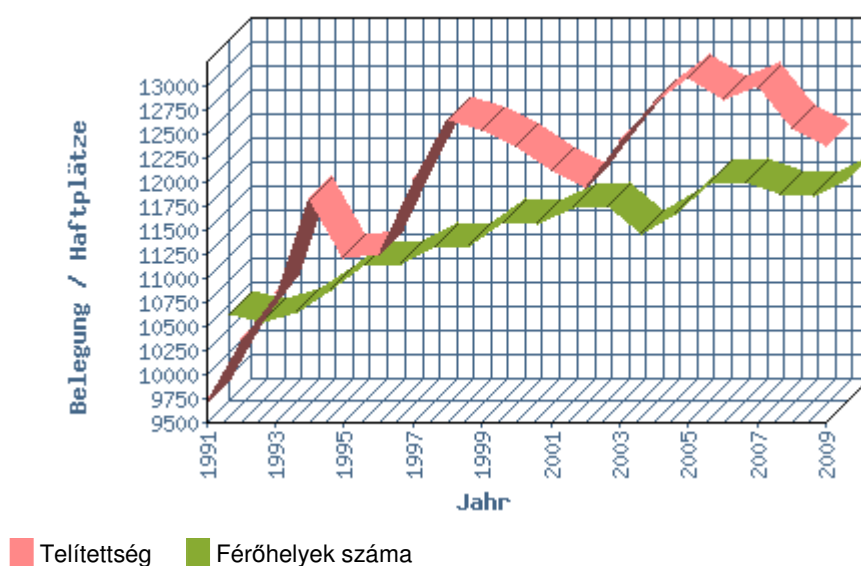
17. ábra: A bajor büntetés-végrehajtási intézetek 2004. évi telítettségi adatai
Forrás: www.justizvollzug-bayern.de



18. ábra: A bajor büntetés-végrehajtási intézetek 2009. évi telítettségi adatai
Forrás: www.justizvollzug-bayern.de

A bajor intézetek 2004. és 2009. évi befogadóképességét összehasonlítva – a 17. és a 18. ábrák alapján – látható, hogy csekély mértékben, de növekedett: 11 442 főről 11 804 főre. Az intézetek telítettsége – szintén kis mértékben – 445 fővel, mintegy 3.5%-kal csökkent. A női elkövetők száma 2009-re 4,6%-kal, a férfiaké 3,1%-kal nőtt.

A túlszűfolttság az egyes intézetekben messze felülmúlja az átlagértéket annak ellenére, hogy 1992 óta 1.800 férőhellyel növelték a már meglévők számát. A bajor Igazságügyi Minisztérium a férőhelyek számát további új intézetek építésével szeretné növelni. A 19. ábra a bajor intézetek telítettségét és férőhelyeinek számát mutatja 1991-től 2009-ig.

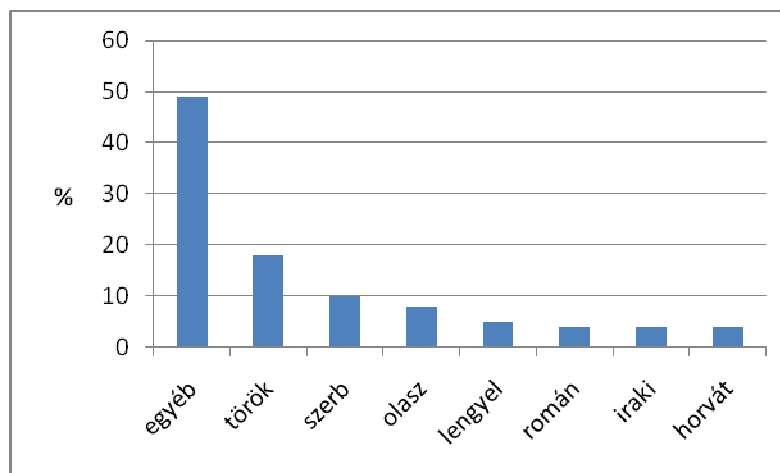


19. ábra: A bajor intézetek telítettsége és férőhelyeinek száma 1991-2009 között
 Forrás: www.justizvollzug-bayern.de/JV/Ueberblick/Organisation

Megállapítható, hogy 1998-2002 között csökkent az elítéltek száma, összességében viszont 1991 óta 31%-kal nőtt. Különösen nehéz volt a helyzet 1998 novemberében, valamint 2005 eleje és 2007 közepe közötti időszakban. 2005 áprilisában 13 113 fő elítélt volt fogvatartva. 1948 óta ekkor volt a legmagasabb a telítettség. Ettől csak közvetlenül a háború után volt magasabb az elítéltségi szám.

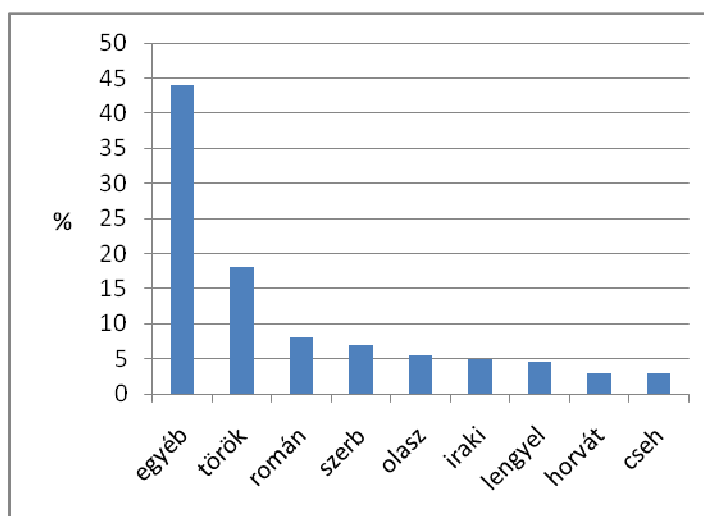
Bajorországban a telítettség nagyon magas. Ennek oka, hogy a külföldi, előzetesen letartóztatottak és elítéltek száma erőteljesen növekszik, amely a keleti országrész határainak megnyitására vezethető vissza. 2009-ben a Bajorországban bebörtönzött, előzetesen letartóztatott külföldi állampolgárságú elítéltek aránya 48% volt, amely a teljes elítéltségi állomány kb. 30%-át tette ki. 2004. december 31-i adatok alapján Bajorországban

4.085 külföldi állampolgárságú elítélteket regisztráltak 104 különböző államból. Ez a létszám 2009 év végére 3.767 főre csökkent. A 20., 21. ábrák a külföldi állampolgárságú elítéltek különféle nemzetiségét mutatja a két év tekintetében:



20. ábra: A bajor intézetekben lévő külföldi elítéltek aránya 2004-ben

Forrás: www.justizvollzug-bayern.de/JV/Ueberblick/Organisation

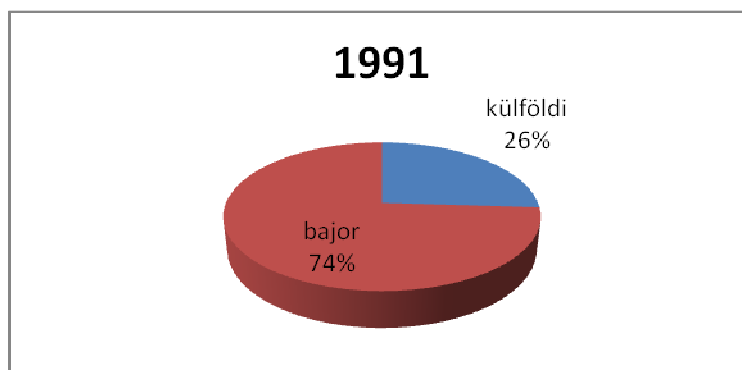


21. ábra: A bajor intézetekben lévő külföldi elítéltek aránya 2009-ben

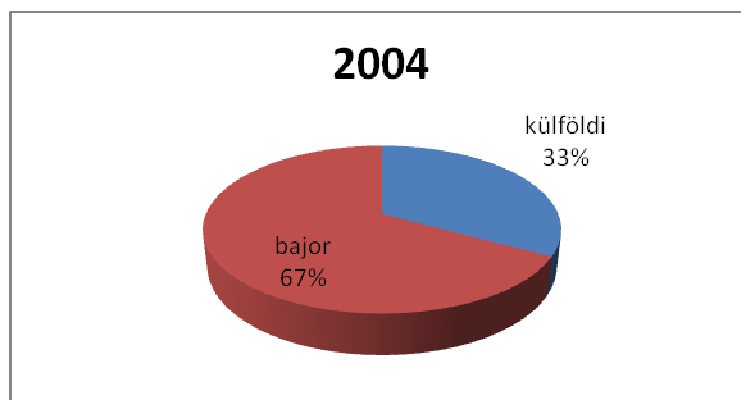
Forrás: www.justizvollzug-bayern.de/JV/Ueberblick/Organisation

A 2004. évhez képest 2009-ben a bajor büntetés-végrehajtási intézetekben megjelentek a cseh fogvatartottak. A török, a lengyel és az iraki állampolgárságú elítéltek aránya mindkét évben megközelítőleg ugyanannyi volt. A szerb fogvatartottak aránya 3%-kal, az olaszoké 2,5%-kal csökkent, a román nemzetiségűek aránya duplájára nőtt, a horvát állampolgárságú fogvatartottak száma kis mértékben, mindössze 1%-kal csökkent.

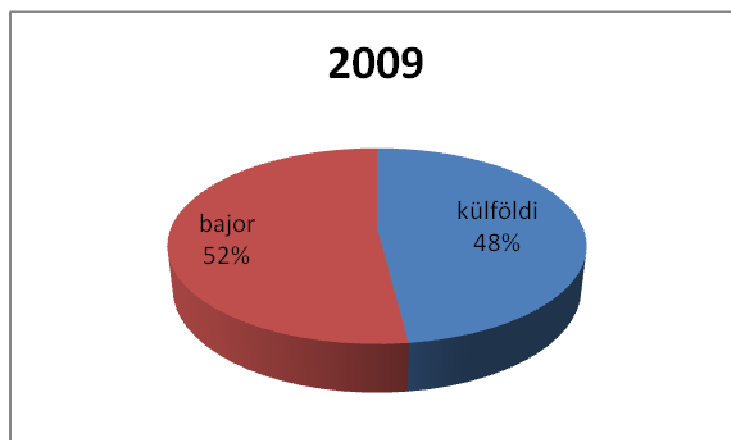
A 22-24. ábrák a bajor büntetés-végrehajtási intézetekben lévő külföldi állampolgárságú elítéltek növekedését mutatja.



22. ábra: A bajor intézetekben lévő bajor és külföldi elítéltek aránya 1991-ben
Forrás: www.justizvollzug-bayern.de/JV/Ueberblick/Organisation



23. ábra: A bajor intézetekben lévő bajor és külföldi elítéltek aránya 2004-ben
Forrás: www.justizvollzug-bayern.de/JV/Ueberblick/Organisation



24. ábra: A bajor intézetekben lévő bajor és külföldi elítéltek aránya 2009-ben
Forrás: www.justizvollzug-bayern.de/JV/Ueberblick/Organisation

Bajorországban míg 1991-ről 2004-re – 13 év alatt – csupán 7%-kal, addig 2004-ről 2009-re – 5 év alatt – 15%-kal nőtt a külföldi fogvatartottak aránya.

6.4. A zsúfoltság csökkentésének lehetséges alternatívái

Az alternatív büntetés olcsóbb lenne a társadalomnak, mert egy új férőhely kialakítása nagy összegű kiadást jelent az intézetek számára. Az alternatív mód másik előnye, hogy a családtól nincs távol, úgy azokat nem érné veszteség.

Kivitelezés lehetne:

- hétvégén megy be a börtönbe
- közérdekű munkát végezne
- házi őrizet – pártfogó felügyelet elrendelése
- közlekedési útvonal meghatározása – ellenőrizhetőséget egy nyomkövető karperec biztosítaná.

Minden esetben a bíróság vagy a börtön dönti el, hogy az illető elítélt használhatja-e ezt a rendszert. Elektronikus jeladó használatával könnyen és gyorsan lehet ellenőrizni az elítélt személy előre megszabott helyen való tartózkodását.

A rendszer előnyei:

- az elítélt a családon belül maradhat (házi őrizet),
- strukturált és fegyelmezett magatartásra tanít,
- büntetési forma, mert a szabadság korlátozva van,
- a fegyelemre nevelés, a viselkedés tökéletesítésének nem mindennapi módja,
- lehetővé teszi az elítéltnak, hogy dolgozhasson, tanulhasson – így a társadalom hasznos tagjává válhat. – emberi kapcsolatokat tud kiépíteni,
- segít az önkontrollban,
- bűnözésre csábító barátokkal való kapcsolattartást csökkenti,
- jóval kevesebb a költsége, mint a börtönön belüli ellátás.

Ez a rendszer Magyarországon, illetve Szlovákiában nem működik. Bajorországban nagy óvatosságot, megfontoltságot érzékelt a kérdésben gazdasági okokból. Az Európai Parlament az alábbiak szerint vélekedik az elektromos karkötő rendszeréről: „...1.)

hozzanak létre demokratikus őrzési mechanizmusokat (vagyis ügyeljenek arra, hogy a felügyelet alá helyezési határozatot kellő törvényi és bírósági garanciákkal vegyék körül, továbbá biztosítsák a felügyelet követését és ellenőrzését megfelelő bizottság létrehozásával); 2.) progresszíven adják fel az elektronikus felügyeletet (alternatív szankciók felfuttatásával) az emberi felügyelet javára.” (Vókó, 2004.)

6.5. Nyitott és zárt rezsimek

Szlovákiában legfőbb célkitűzése a szaktárcának, hogy a fogvatartottak őrzését három biztonsági feltétel alapján végezzék. Elképzelés szerint minimális, közepes és maximális feltételek alapján oldja meg a fogvatartottak kezelését. A szaktárca a bíróságok által meghatározott javító – nevelői csoportok helyett a bánásmód differenciálását javasolja. A javaslat alapján a fogvatartottak kezelése három feltétel alapján lesz megoldva:

Minimális biztonsági feltételek

Közepes biztonsági feltételek

Maximális biztonsági feltételek

Szlovákiában a II. fokozat megfelel a magyarországi börtönbüntetésnek. Ennek értelmében a zselizi intézetben II. fokozatba az elítéltek 90,3%-a, I. fokozatba 9,7%-a van sorolva.

A magyar büntetés-végrehajtás nem olyan differenciált, mint az uniós tagállamoké. Vannak különleges biztonsági körleteink, de magas biztonságú intézeteink nincsenek csak intézet részeink. Ezek az intézet részek felelnek meg az Európai Unió szigorúan őrzött, magas biztonságú intézetek követelményeinek. A félig nyitott, nyitott rezsimek nincsenek jelen a magyar büntetés-végrehajtásban, kivéve egy kecskeméti intézetrészt.

Magyarországon a szabadságvesztésre ítélték a következő fokozatokban lehetnek: fegyház, börtön, fogház.

A rendszerben nem érvényesül a rezsimekben való mozgási lehetőség, amely beszűkíti a személyiségfejlesztést, a motiválási lehetőségeket. Az intézetek országbeli, területi elhelyezkedése, befogadóképessége, nem felel meg a régiós igényeknek. Tehát nem tudjuk azt az uniós gyakorlatot érvényesíteni, hogy az elítéltet ott helyezzük el, abban a régióban, ahol a szabadságvesztés előtt élt. Ez a helyzet sok anyagi áldozattal jár a

családtagokat illetően, valamint a családi vagy társas kapcsolatok megszűnéséhez is vezetnek.

Bajorországban a fogvatartottak elhelyezésére zárt és nyitott rezsimek szolgálnak. A két év tartam alatti szabadságvesztésre ítélték automatikusan a nyitott intézetekben kezdik meg az ítéletük töltését, ahonnan jobb esetben akár még a „Freigänger” rezsimbe is kerülhetnek, ami azt jelenti hogy a munkájukat az intézeten kívül végezhetik, azonban nem megfelelő magatartás esetén zárt intézeti elhelyezést kapnak.

Az elítélt - saját jóváhagyásával – nyitott rendszerű intézetben vagy részlegben helyezhető el, abban az esetben, ha e rendszer követelményeinek megfelel, valamint nem akarja kivonni magát a szabadságvesztés végrehajtása alól. Nyitott rendszerben az elítélteknek lehetőségük van közmunkára, szakképzésre vagy szakmai továbbképzésre. Egy nyitott intézetben tartózkodó elítéltet zárt intézetbe helyezhetnek, ha

- a nyitott intézetben történő elhelyezésnek engedélyét visszavonják
- nem bizonyul alkalmasnak nyitott intézetben történő elhelyezésre

Zárt intézetbe történő áthelyezés esetén kizárt annak a lehetősége, hogy valaha az elítélt nyitott rendszerbe kerüljön.

7. FEJEZET

A KÖLTSÉGVETÉSI GAZDÁLKODÁS

7.1. A magyar büntetés-végrehajtás 2004. és 2009. évi költségvetésének alakulása

Magyarországon a büntetés-végrehajtáshoz tartozó költségvetési szerveknek feladatuk ellátására 2004. évben 36.200,2 millió forint eredeti kiadási előirányzat állt rendelkezésre, melynek forrása 33.599,3 millió forint költségvetési támogatás, 2.600,9 millió forint intézményi működési bevétel volt.

A büntetés-végrehajtási szervezet 2004. évi gazdálkodásának jellemzőit a 17. táblázat mutatja.

17. táblázat: A magyar büntetés-végrehajtási intézetek 2004. évi költségvetési adatai

Megnevezés	2004. évi eredeti előirányzat (millió Ft)	2004. évi módosított előirányzat (millió Ft)	2004. évi teljesítés (millió Ft)	Tényleges adatok a módosított előirányzathoz viszonyítva (%)
Kiadások	36 200,2	39 586,7	39 228,7	99,09
Ebből: személyi juttatás	18 370,1	19 072,7	19 023,9	99,74
dologi kiadás	8 924,6	10 144,8	10 144,8	100
központi beruházás	696,6	571,1	571,1	100
felújítás	367,7	472,7	472,7	100
Működési és egyéb bevétel	2 600,9	4 054,8	3 957,5	97,60
Támogatás	33 599,3	35 266,8	35 266,8	100
<i>Előirányzat maradvány</i>	<i>0,0</i>	<i>265,0</i>	<i>265,0</i>	<i>100</i>

Forrás: személyes interjúk során kapott adatok

Év közben az előirányzatok kormányzati, felügyeleti és saját hatáskörű módosítások következtében 9,3%-kal, azaz 3.386,5 millió Ft-tal növekedtek. Kormányzati hatáskörben összességében 846 millió Ft-tal, felügyeleti szervi hatáskörben 1.098,2 millió Ft-tal, saját hatáskörben 1.442,3 millió Ft-tal került emelésre az előirányzat.

A személyi juttatások kiemelt előirányzata az eredeti előirányzathoz képest 2004 végére 3,8 %-kal növekedett. Azonban az előző évekhez képest lényegesen kedvezőtlenebbül alakult. Előirányzat hiánya miatt mintegy 100 millió Ft személyi juttatás kifizetése átcsoportosításra került a következő év terhére, ami jelentősen nehezítette a 2005. évi gazdálkodást is.

A dologi kiadások előirányzata az eredeti előirányzathoz képest 13,6 %-kal emelkedett, azonban a kiadásokat a takarékosági intézkedések, a belső tartalékok átcsoportosítása ellenére még minimális szinten sem fedezte. A felügyeleti szerv segítségével a büntetés-végrehajtás a 2005. évet önerőből kezelhetetlenné vált adósságspirállal indította volna.

A felhalmozási kiadások közül a felújítási előirányzat az eredeti előirányzathoz képest 74,5 millió Ft-tal, valamint az intézetek, intézmények előző évi maradványaival növekedett. Az intézményi beruházás előirányzata a 250 millió többlet előirányzat ellenére az év végén szükségessé vált átcsoportosítások miatt 18 %-kal csökkent.

A parancsnokság ingatlan- és lakásgazdálkodási tevékenysége folytán a 2004. év folyamán értékesítésből 37.854e Ft bevétel származott, mely összeg felhasználását a Pénzügyminisztérium 100% mértékben intézményi beruházás céljára engedélyezte.

A büntetés-végrehajtás költségvetési támogatása a 2004. év során 1.667,5 millió Ft-tal megemelkedett, ami 4,9%-os növekményt jelentett.

A 2009. év gazdálkodás sok tekintetben különbözik az elmúlt évektől. Korábban nem látott mértékű fejlesztések megindítására nyílt lehetőség: megvalósult a gépjárműcsere program, bevezetésre került a cafeteria-rendszer. Az európai uniós források igénybevételének lehetőségével (ÁROP, EKOP, TÁMOP stb.) megkezdődhetett a bv. szervezet fejlesztése.

A büntetés-végrehajtási szervezet 2009. évi kiadási és bevételi előirányzatait és azok megvalósult teljesítéseit a 18. táblázat mutatja.

18. táblázat: A magyar büntetés-végrehajtási intézetek 2009. évi költségvetési adatai

adatok ezer Ft-ban

MEGNEVEZÉS	Előirányzat				
	eredeti	évközi változás	módosított	teljesítés	teljesítés %-ban
<i>Személyi juttatások összesen</i>	21 841 700	1 937 921	23 779 621	23 727 569	99,78
Rendszeres személyi juttatások:	18 975 228	-239 800	18 735 428	18 690 529	99,76
Nem rendszeres személyi juttatások:	2 217 361	2 097 615	4 314 976	4 309 146	99,86
Külső személyi juttatások:	649 111	80 106	729 217	727 894	99,81
<i>Munkaadókat terhelő járulékok</i>	6 158 300	467 602	6 625 902	6 625 902	100
<i>Dologi és egyéb folyó kiadások</i>	7 932 200	5 105 353	13 037 553	12 118 846	92,95

<i>18. táblázat folytatása</i>					
<i>Intézményi beruházási kiadások:</i>	200 000	399 429	599 429	460 188	76,77
<i>Felújítási kiadások:</i>	157 700	104 369	262 069	262 069	100
<i>Egyéb kiadások:</i>	110 700	762 078	872 778	872 778	100
Törvény szerinti kiadások összesen:	36 400 600	8 776 752	45 177 352	44 067 352	97,54
Intézményi működési bevételek:	2 715 600	-912 017	1 803 583	817 374	45,31
Egyéb bevételek:	0	1 910 031	1 910 031	812 631	42,54
Előző évi maradvány igénybevétele:	0	2 048 609	2 048 609	2 048 609	100
költségvetési támogatás:	33 685 000	5 730 129	39 415 129	39 415 129	100
Törvény szerinti bevételek összesen:	36 400 600	8 776 752	45 177 352	43 093 743	95,38

Forrás: Büntetés-végrehajtási Szervezet 2009. évi évkönyve (Kézirat)

A büntetés-végrehajtás 2009. évi költségvetésének kiadási főösszege 36.400,6 millió Ft volt, amely 33.685,0 millió Ft költségvetési támogatásból (92,5%) és 2.715,6 millió Ft (7,5%) saját bevételből tevődött össze. A költségvetési lehetőségek az elmúlt években fokozatosan beszűkültek, a rendelkezésre álló kiadási előirányzatok 76,9%-a a személyi jellegű kifizetésekhez kapcsolódik, 21,8%-a dologi kiadás és mindösszesen a fennmaradó 1,3% oszlik meg az egyéb működési és a felhalmozási előirányzatok között.

A személyi juttatások kiemelt előirányzata az eredeti előirányzathoz képest az év végére 9%-kal (1.937,9 millió Ft) növekedett. A munkaadókat terhelő járulékok előirányzata a személyi juttatások előirányzatának emelkedésével együtt, 6%-kal (467,6 millió Ft) növekedett. Az év során az előirányzaton jelentős hiány mutatkozott, de a december végén biztosított többletnek köszönhetően a befizetési kötelezettségeinket teljesíteni tudtuk. A dologi kiadások kiemelt előirányzata az eredeti előirányzathoz képest 64%-kal (5.105,3 millió Ft) növekedett. A költségvetési támogatás a 2009. év során 5 730,1 millió Ft-tal emelkedett, ami 17%-os növekményt jelentett.

A gazdasági válság hatásaként a költségvetési lehetőségek jelentősen szűkültek, a szervezetnél havi szinten a korábbi években nem tapasztalt mértékű lejárt számlaállomány keletkezett. Ezt szemléltetik a 19. és a 20. táblázatok.

19. táblázat: A magyar büntetés-végrehajtás számla-, tartozásállománya és rendelkezésre álló pénzkészlete 2009-ben

adatok ezer Ft-ban			
	lejárt határidejű számlaállomány	összes számlaállomány	pénzkészlet
január	36 138	1 072 121	2 683 859
február	78 935	958 827	2 374 994
március	107 557	1 264 556	2 681 134
április	459 553	1 701 374	2 231 367
május	540 095	1 485 223	1 718 947
június	695 181	1 716 686	1 691 371
július	1 051 743	1 935 662	1 566 829
augusztus	1 173 220	1 836 740	2 013 244
szeptember	1 107 829	1 989 372	1 430 859
október	1 575 707	2 335 589	1 593 087
november	2 018 401	3 426 561	1 925 747
december	1 767 708	3 262 385	1 110 000

Forrás: Büntetés-végrehajtási Szervezet 2009. évi évkönyve (Kézirat)

A 2009 decemberére felhalmozódott összes számlaállomány 3.262,4 millió Ft volt, melyből 2009. december 31-én 1.767,8 millió Ft lejárt határidejű számla keletkezett.

20. táblázat: A magyar büntetés-végrehajtás határidőn túli tartozásállománya 2004-2009 között

A büntetés-végrehajtás határidőn túli tartozásállománya 2004 - 2009 (ezer Ft)						
	2004	2005	2006	2007	2008	2009
január	5 221	22 640	26 579	39 630	24 716	36 138
február	33 838	21 573	143 266	93 185	41 802	78 935
március	42 369	69 424	53 465	88 239	123 734	107 557
április	134 629	115 598	66 901	93 207	189 744	459 553
május	161 825	187 845	97 137	132 399	264 124	540 095
június	116 617	205 462	113 778	228 781	267 996	695 181
július	184 412	345 123	203 012	69 381	227 155	1 051 743
augusztus	274 318	288 444	148 703	19 228	237 777	1 173 220
szeptember	243 734	306 239	236 544	24 351	255 374	1 107 829
október	249 199	272 472	356 672	93 471	276 167	1 575 707
november	345 565	330 506	139 596	9 833	48 169	2 018 401
december	0	51 899	57 259	0	0	1 767 708

Forrás: Büntetés-végrehajtási Szervezet 2009. évi évkönyve (Kézirat)

Egészen a 2004. évig visszamenőleg tekintve a büntetés-végrehajtási szervezet határidőn túli tartozásállománya nemcsak a 2009. decemberi hónapban volt kiugróan

magas, de ugyanezt figyelhetjük meg a 2009. és az előző évek azonos hónapjainak összehasonlításakor is.

Megállapítható, hogy a dologi kiadások előirányzata a működés során felmerülő költségeket az intézeteknél bevezetett takarékosági intézkedések mellett sem fedezte. A felhalmozási kiadások közül a felújítási előirányzat az eredeti előirányzathoz képest 66%-kal (104,4 millió Ft), az intézményi beruházási előirányzat 99%-kal (399,4 millió Ft) emelkedett.

A gazdasági társaságok működése 2004-ben és 2009-ben

A csökkenő állami költségtérítés, valamint a tevékenységi kör költségviselő képességének negatív változása következtében a társaságoknál az előző évhez képest 2004. évben 2,4%-kal csökkent a foglalkoztatás, a foglalkoztatott fogvatartottak átlagos állományi létszáma 4.742 fő volt. A büntetés-végrehajtási gazdasági társaságok összességükben pozitív eredménnyel, 190,7 millió Ft összegű nyereséggel zárták a gazdálkodási évet. Ez az eredmény a tervezett szintnek mintegy 3,7-szerese. Az eredmény alakulását a bevételek 7,7%-os növekedése mellett a ráfordítások 2,5%-os növekedése alakította ki. A beruházások szempontjából elmondható, hogy fejlesztő beruházás kevés helyen valósult meg. A költségvetési támogatások a tervezettnél 31,3%-kal magasabb szinten realizálódtak.

A társaságok eredményének reális megítéléséhez számba kell venni azokat a tényezőket, amelyek tőlünk független okokból jelentősen befolyásolták teljesítményüket. Ezek a következők:

- a **minimálbér** törvényileg előírt emelésének hatása nem volt meghatározó a társaságok eredményességében, tekintettel arra, hogy nem érintett nagy létszámot,
- az **állami támogatás** a sajátos többletköltségek ellentételezésére szolgált, amely a 2003. évhez képest 34,1 millió Ft-tal kisebb összegben került jóváhagyásra,
- a társaságok gazdálkodására jelentős hatással volt az **ÁFA törvény módosítása**, mely szerint az állami támogatás mértékéig a társaságok nem igényelhetik vissza az elszámolt ÁFA összegét. Ennek megfelelően 96 millió Ft összegű adó visszaigényléstől estek el.

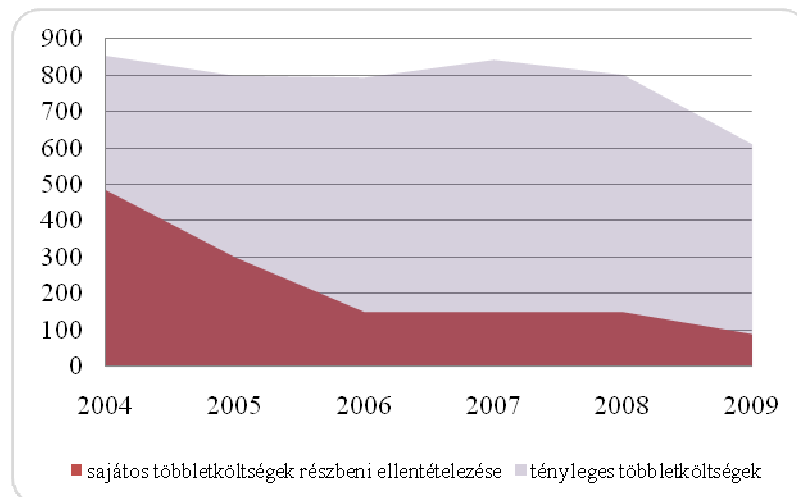
2009-ben a társaságok gazdálkodását negatívan befolyásolta a 2008-tól jelen lévő gazdasági válság és a mezőgazdasági társaságokat sújtó aszály. E két tényező együttes hatása következtében a társaságok év végi összesített eredménye –104,3 millió Ft volt.

Az ipari társaságok többségének működésében továbbra is jelen vannak a többnyire versenyképtelen profilú ágazatok hátrányai (pl. konfekcióipar), melyek a működés szempontjából úgymond visszahúzó erőnek számítanak. Az ipari jellegű társaság közül a Duna Papír Kft. érte el a legnagyobb nyereséget 63,7 millió Ft-tal. A tervhez viszonyítva pozitív javulást ért el - a veszteség ellenére is - a Kalocsai Konfekcióipari Kft. és a Sopronkőhidai Kft. A Kalocsai Konfekcióipari Kft. eredményjavulásában szerepet játszik, hogy a 2009. évben elnyerte a büntetés-végrehajtási szervezet állomány új ruházati ellátmánya készítésének lehetőségét és az ORFK által a rendőrségi állomány számára kiírt közbeszerzési pályázat egy részét.

A mezőgazdasági társaságoknál a fentebb már említett aszályos időjárás és az ennek ellenére aránylag alacsony árak miatt az eredmények elmaradtak a korábbi években megszokottól. A társaságok közül az Annamajori Kft. veszteséget is tervezett, amely az aszály miatt még nagyobb lett. A gazdasági válság az Annamajori Kft. és a Pálhalmi Agrospeciál Kft. ipari foglalkoztatását érintette a legsúlyosabban, mindkét társaságnál a megszűnés közelébe került.

Az év során az együttműködés központi koordinálásával, és a rendelkezésre álló fejezeti források bevonásával valamennyi társaság működőképességét sikerült fenntartani. A mezőgazdasági társaságok összesített eredménye 36,8 millió Ft, az ipari társaságok összesített eredménye –141,1 millió Ft lett.

Az eredetileg 92 millió Ft-os támogatási összegből a zárolások miatt csak 89,7 millió Ft kerülhetett felhasználásra. Ez a támogatási összeg öt évvel ezelőtt 2004-ben – mint ahogy a 25. ábra is mutatja - 483,2 millió Ft volt, amely folyamatos csökkenést mutatott, míg 2009-ben elérte a „mélypontját”.



25. ábra: A magyar büntetés-végrehajtási gazdasági társaság többletköltségeinek alakulása és részbeni megtérülésük 2004-2009 között (millió Ft)

Forrás: A büntetés-végrehajtási szervezet tevékenységének értékelése 2009. (Kézirat)

A büntetés-végrehajtás gazdasági társaságai a velük szemben támasztott kettős követelménynek a 2004. évben, valamint a többletforrások biztosítás mellett a 2009. évben is meg tudott felelni. 2004-ben lehetőségeik reális szintjén megvalósították a fogvatartottak foglalkoztatását, melynek végrehajtása során nyereséget értek el. 2009-ben az elhúzódó átalakítás és a gazdasági válság következményeként a társaságok konszolidálása elmaradt, erre saját forrásaink nincsenek. Az év során – a 2004. évvel ellentétben – a tartozások kezelése, a fizetőképesség biztosítása volt az elsődleges cél.

A gazdasági társaságok 2009. évi működését 2 ipari és 1 mezőgazdasági illetőségű társaság gazdasági eredményeinek rövid bemutatásával szemléltetném.

Nostra Kft.



A Márianosztrai Fegyház és Börtön, valamint a Nostra Kft. látképe

A Nostra Kft. a Börzsöny Vegyesipari Vállalat jogutódja, mely Pest megye északi részén fekvő Márianosztra településen található. Főbb tevékenysége:

- seprűgyártás,
- faipari termékek gyártása,
- labdavarrás,
- papíripari, kerámia bér munka.

A vállalkozás 2009. évi nettó árbevétele 112.951 eFt volt, mely az egyes tevékenységek között az alábbiak szerint oszlik meg (21. táblázat):

21. táblázat: A Nostra Kft. 2009. évi nettó árbevétele

<i>Tevékenységi körök</i>	<i>Értékesítés nettó árbevétele (eFt)</i>
Seprűgyártás	4 207
Faipari tevékenység	6 302
Papíripari bér munka	86 873
Sportszergyártás	5 434
Anyagértékesítés	5 113
Kerámia bér munka	2 437
Egyéb termék, szolgáltatás	2 585
Összesen	112 951

Forrás: http://invitel.hu/nostra/sajat_019.htm

A kft. fő profilja a seprűgyártás, melynek 15%-át Nyugat-Európában értékesítik. A társaság nettó árbevételéből a seprűértékesítés aránya 3,7 %. Ebből export árbevétele 647 eFt, belföldi árbevétele 3 560 eFt volt a 2009. évben. A legkevesebb árbevételt, 2 437 eFt-ot a kerámia bér munkával, a legnagyobb árbevételt, 86 873 eFt-ot a papíripari bér munkával érte el a kft. A seprűgyártás, illetve a saját termékek előállításának volumene az utóbbi években csökkenő tendenciát mutat. Ennek egyik oka, hogy a vállalkozás önerőből nem tudja finanszírozni a termeléshez szükséges alap- és segédanyagokat, másrészt a közüzemi költségek, a fogvatartottak munkadíja folyamatosan növekszik és ezeket nem tudják érvényesíteni az árban. Az olcsó árut kínáló szerb, román versenytársakkal ezen a piacon a vállalkozás nem tudja felvenni a versenyt, ezért a jelenlegi seprű felvásárló partnereik megtartása mellett új tevékenységek elindítását, valamint a bér munka keretében történő gyártás folyamatos bővítését tervezik.

A vállalkozás 2009. évi saját tőke összetétele a következőképpen alakult (22. táblázat):

22. táblázat: A Nostra Kft. 2009. évi saját tőke összetétele

	adatok ezer Ft-ban
Jegyzett tőke	59 270
Tőketartalék	11 426
Eredménytartalék	-54 474
Értékelési tartalék	220 236
Mérleg szerinti eredmény	437
Saját tőke	236 895

Forrás: http://invitel.hu/nostra/sajat_019.htm

A társaság a 2009. évet 437 eFt nyereséggel, 10 046 eFt vevőkkel szembeni követeléssel és 4 968 eFt belföldi szállítókkal szembeni kötelezettséggel zárta. 185 dolgozójának az év folyamán 58 692 eFT bérköltséget fizetett ki.

A fogvatartotti keresetek 2009. I-V. hónapokra vonatkozóan - 4 általam kiválasztott üzemben - a következőképpen alakultak a kft-nél:

Hónap	Faüzem (1 műszakos rendben dolgozik)					
	Darabbér	Létszám	Havi átlagbér	Időbér	Létszám	Havi átlagbér
	Ft	Fő	Ft/fő	Ft	Fő	Ft/fő
Január	27 189	1,5	18 126	224 336,00	10,0	22 434
Február	39 389	2,0	19 695	204 748,00	9,5	21 552
Március	99 676	4,0	24 919	184 169,00	8,0	23 021
Április	111 886	5,0	22 377	169 403,00	7,0	24 200
Május	27 270	1,0	27 270	216 460,00	10,0	21 646
Össz. átl. bér	-	-	22 477	-	-	22 571

Hónap	Papír üzem (3 műszakos rendben dolgozik)					
	Csoportbér	Létszám	Havi átlagbér	Időbér	Létszám	Havi átlagbér
	Ft	Fő	Ft/fő	Ft	Fő	Ft/fő
Január	1 571 749	65,0	24 181	331 403,00	15,0	22 094
Február	1 514 748	59,0	25 674	323 046,00	14,0	23 075
Március	1 724 793	69,0	24 997	309 073,00	13,0	23 775
Április	1 435 946	60,0	23 932	281 743,00	12,0	23 479
Május	1 253 047	59,0	21 238	243 175,00	11,0	22 107
Össz. átl. bér	-	-	24 004	-	-	22 906

Hónap	Labda üzem (1 műszakos, heti négynapos munkarendbe dolgozik)					
	Darabbér	Létszám	Havi átlagbér	Időbér	Létszám	Havi átlagbér
	Ft	Fő	Ft/fő	Ft	Fő	Ft/fő
Január	201 644	12,5	16 132	44 251,00	2,5	17 700
Február	176 883	10,5	16 846	46 306,00	2,5	18 522
Március	238 288	12,0	19 857	41 922,00	2,0	20 961
Április	208 567	11,0	18 961	37 881,00	2,0	18 941
Május	177 692	10,0	17 769	33 017,00	2,0	16 509
Össz. átl. bér	-	-	17 913	-	-	18 527

Hónap	Raktár (1 műszakos munkarendben dolgozik)					
	Csoportbér	Létszám	Havi átlagbér	Időbér	Létszám	Havi átlagbér
	Ft	Fő	Ft/fő	Ft	Fő	Ft/fő
Január	-	-	-	61 650,00	3,0	20 550
Február	-	-	-	49 868,00	2,5	19 947
Március	-	-	-	69 185,00	3,0	23 062
Április	-	-	-	67 952,00	3,0	22 651
Május	-	-	-	76 172,00	3,5	21 763
Össz. átl. bér	-	-	-	-	-	21 595

A három üzemet összehasonlítva látható, hogy a raktár kivételével az üzemekben vegyes (darabbér és időbér) elszámolás van. A legtöbb rabkeresmény a csoportbérben dolgozó elítélteknél található. Az egyműszakos munkarendben dolgozó üzemekben a munkabérek megközelítőleg azonosak. A labdaüzem átlagbérei azért térnek el, mert itt a fogvatartottak a heti munkanaptól eltérően nem 5, hanem csak 4 napot dolgoznak. Ez abból adódik, hogy a kft-nek nincs annyi megrendelése, ami az 5 napos munkarendet kitöltené.

Duna-Mix Kft.

A Duna-Mix Kft. állami tulajdonú gazdasági társaság, mely széles körű ipari termelő és kereskedelmi tevékenységet folytat az alábbi tevékenységi területeken:

- saját termelőegységekben nyomda-, konfekció-, galván-, fémmegmunkáló- és asztalosipari termékek gyártása,
- bérbe adott saját üzemi területeiken illetve külső munkahelyeken való bér munkavégzés pl. cipő-, labdavarrás.

23. táblázat: A Duna-Mix Kft. 2009. évi árbevétele

Megnevezés	Tervezett árbevétel (ezer Ft-ban)	Tény (ezer Ft-an)	Árbevétel megoszlása (%-ban)	Tényleges telj. tervhez (%-ban)
Műanyag üzem	36	36	0	100
Asztalosipari termékgyártás	1 000	714	0,5	71,4
Nyomdaipari termékgyártás	65 000	54 511	40,3	83,9
Konfekcióipari termékgyártás	13 500	14 462	10,7	107,1
Fémipari, lakatosipari termékek	14 000	11 259	8,3	80,4
Saját termék összesen	93 536	80 982	59,9	86,6
Labda üzem bér munka	1 422	1 453	1,1	102,2
Cipővarró üzem bér munka szlovák partnernek	12 586	14 661	10,8	116,5
Asztalosipari bér munka	13 000	13 874	10,3	106,7
Fémipari bér munka	2 500	2 391	1,8	95,6
Fémhulladék válogatás bér munka	4 500	3 921	2,9	87,1
Kábelkötegek készítése	1 500	4 154	3,1	276,9
Konfekcióipari bér munka	540	569	0,4	105,4
Bér munka összesen	36 048	41 023	30,3	113,8
Galvánipari szolgáltatás	7 500	7 744	5,7	103,3
Külső munkahelyeken fogvatartottak foglalkoztatása	4 000	2 751	2,0	68,8
Ingatlan bérbeadás díja	108	72	0,1	66,7
Egyéb szolgáltatás (anyagértékesítés, tovább számlázás)	3 312	2 660	2,0	80,3
Szolgáltatás összesen	14 920	13 227	9,8	88,7
Összesen	144 504	135 232	100	93,6

Forrás: http://www.dunamix.hu/public/docs/avt/kiegeszito-melleklet_2009.pdf

A vállalkozás bevételeinek jelentős része, 59,9%-a saját termék előállításából, 30,3%-a bér munkából, 9,8%-a egyéb szolgáltatásokból származott. Az év elején tervezett 144 504 eFt árbevétel 93,6%-át sikerült év végére teljesíteni. A tervezett árbevételt a legnagyobb arányban, 13,8%-kal a társaságnak a különböző bér munkákkal – azon belül a kábelkötegek készítésével - sikerült túlteljesíteni. A tervezetthez képest a legkevesebb árbevétele a kft-nek az ingatlanok bérbeadásából, a fogvatartottak külső munkahelyen történő foglalkoztatásából és az asztalosmunkákból származott. A vállalkozás 2009-ben

hitelt nem vett fel, szállítói tartozásai az előző évekhez képest csökkentek, fizetőképessége javult, azonban ennek ellenére is 32 706 eFt veszteséggel zárta a 2009. évet.

Pálhalmi Agrospeciál Kft.



A Pálhalmi Agrospeciál Kft. főépülete

1994. január 1-jén a Pálhalmi Célgazdaság teljes körű jogutódjaként létrejött mezőgazdasági társaság. A kft. színvonalas termelésével, folyó- és tervezett beruházásaival Dunaújváros és környékének egyik legfontosabb munkahely teremtő egysége. A büntetés-végrehajtási társaságok közül a legtöbb munkavállalót és a legtöbb fogvatartottak foglalkoztató gazdasági társaság. A kft. 2009. évi árbevétele az alábbiak szerint alakult (24. táblázat):

24. táblázat: A Pálhalmi Agrospeciál Kft 2009. évi árbevételeinek alakulása

<i>Megnevezés</i>	<i>Bevétel összege (ezer Ft-ban)</i>	<i>Megoszlás (%-ban)</i>
Növénytermesztés	641 427	21,38
Szarvasmarhatenyésztés	449 388	14,98
Sertésenyésztés	541 190	18,04
Mezőgazdasági szolgáltatás	11 540	0,38

<i>24. táblázat folytatása</i>		
Ipari kooperációs tevékenység	73 988	2,47
Szolgáltatási tevékenység	173 101	5,77
Egyéb tevékenység	529 431	17,65
Nettó árbevétel	2 420 065	80,67
Egyéb bevételek	496 793	16,56
Pénzügyi műveletek bevétele	13 580	0,45
Rendkívüli bevételek	69 366	2,32
Összesen	2 999 804	100

Forrás: <http://www.agrospec.hu/>

A tárgyévben a legtöbb jövedelmet a növénytermesztés, a sertésenyésztés és a társaság egyéb bevétele közül a mosodai tevékenység, a legkevesebbet a mezőgazdasági szolgáltatás hozta. A vállalkozás a 2009. évet 213 424 eFt, ezen belül 53 238 eFt határidőn túli vevőköveteléssel, valamint 115 806 eFt szállítói tartozásállománnyal zárta. Év végi mérleg szerinti eredménye 32 397 eFt volt.

A társaság 2009. évi jövedelmezőségét befolyásoló külső tényezők az alábbiak voltak:

- kedvezőtlen időjárási viszonyok,
- tej értékesítési árának és az előállítási költségének aránya, mint veszteségforrás,
- a sertés értékesítési árának csökkenése,
- a hazai és EU forrásból származó támogatások.

A tervezett beruházások összértéke csaknem 543 millió Ft volt, mely a tervezett összeg alatt valósult meg. A társaság a tárgyév során néhány hétig likviditási gondokkal küzdött, lejárt esedékességű tartozásai keletkeztek, késedelmi kamatfizetési kötelezettsége is képződött. Az év második felében sikerült úrrá lenni a pénzügyi nehézségeken és stabil, kiegyensúlyozott pénzügyi politikát folytatni.

A fogvatartotti keresetek 2009. I-V. hónapokra vonatkozóan a kft-nél következőképpen alakultak (25. táblázat):

25. táblázat: A Pálhalmi Agrospeciál Kft-nél dolgozó fogvatartottak száma és keresete üzemenként

Megnevezés	Létszám (fő)		Állományi és dolgozó létszám aránya (%)	Bértömeg (e Ft)	Átlagkereset (Ft/fő/hó)	Ledolgozott óra	Bruttó órabér
	átlagos állományi	átlagos dolgozó					
Növénytermesztés	36,6	24	65,6	2 208	12 063	17 043	129,53
Szarvasmarhateny.	138,8	72,8	52,4	15 843	22 828	95 139	166,52
Sertésnyésztés	104,6	53,2	50,9	9 786	18 712	69 024	141,78
Gépműhely	8,8	6,8	77,3	785	17 830	6 048	129,71
Karbantartás	1,4	1	71,4	124	17 657	864	143,06
Keverőüzem	17,6	12,4	70,5	1 539	17 491	11 403	134,98
Gazdasági általános	19	15	78,9	1 913	20 139	13 246	144,44
Acélszerkezeti Kft.	113,2	69,2	61,1	8 401	14 843	61 009	137,70
Mosoda (Bernátkút)	88,2	49,8	56,5	8 451	19 164	58 003	145,70
PC bontó (férfi)	25,2	14	55,6	1 770	14 049	12 695	139,44
Biogáz üzem	27,2	18,6	68,4	1 914	14 070	14 399	132,89
Lámpaüzem	10,8	6	55,6	406	7 519	3 137	129,42
Összesen	591,4	342,8	57,9	53 139	16 364	362 010	139,59

Forrás: személyes interjú során kapott adatok

A bemutatott gazdasági társaságok üzemeitől eltérően a Pálhalmi Agrospeciál Kft. üzemeiben a fogvatartottak munkabérei nem vegyes elszámolásúak. Itt az elítéltek csak időbéres elszámolás alapján kaphatják meg rabkeresményüket. A kft. tevékenységi jellegéből adódóan a darabbéres elszámolás nem kivitelezhető.

7.2. A szlovák büntetés-végrehajtás költségvetési gazdálkodása 2004-ben és 2009-ben

A 2004. évi költségvetést vizsgálva az állami költségvetésben kitűzött célok megvalósultak. A kiadásokat **3.041.752e šk** összegben tervezték. Ebből:

- mozgó kiadásokra: 2.761.833e šk-t,
- állandó tőkére: 279.919e šk-t.

Év végére a tényleges kiadások az alábbiak szerint alakultak:

- mozgó kiadások: 2.772.566e šk
 - állandó tőke: 279.750e šk
- Összesen: 3.052.316e šk**

A fentiekből látható, hogy a 2004. évben a teljesített állandó tőke a tervezettől 0,06%-kal maradt el, ezzel szemben a tényleges kiadások a tervezettet 10.733e šk-val, azaz 0,35%-kal haladták meg.

A 2009. évi költségvetési kiadások költségkategóriánkénti megoszlását a 26. táblázat mutatja.

26. táblázat: A szlovák büntetés-végrehajtási intézetek 2009. évi összköltségvetése

adatok euróban

Költségkategóriák	Jóváhagyott költségvetés	Módosított költségvetés	Teljesítés
Személyi jellegű kiadások	67 806 510	67 806 510	67 806 510
Prémiumok, biztosítás	24 166 152	23 949 339	23 948 655
Beszerzések, szolgáltatások	33 711 382	31 969 116	31 967 288
Szállítási költségek	3 083 721	2 269 311	2 267 582
Mozgó kiadások összesen	128 767 765	125 994 276	125 990 035
Állandó tőke	7 203 091	3 140 166	3 140 087
Költségek összesen	135 970 856	129 134 442	129 130 122

Forrás: <http://www.zvjs.sk/dokumenty/Rocenska2009.pdf>

A fenti adatokból jól látszik, hogy az év elején jóváhagyott költségvetéshez képest az év végére 6.836.414E euróval kevesebb összegből gazdálkodhattak a szlovák büntetés-végrehajtási intézetek, amely éppen fedezte az egész éves kiadást. A teljesítés év végére a módosított költségvetés 99,99%-át tette ki.

Míg 2004-ben a tényleges mozgó kiadások 0,3%-kal haladták meg a tervezettet, addig 2009-ben 0,01%-kal maradt el az év végi teljesített mozgó kiadások összege a tervezetthez képest. Az állandó tőke teljesítése mindkét évben elmaradást mutat az év elején tervezettől.

A 2004. és a 2009. évi tervezett és teljesített mozgó kiadásokat intézetekre lebontva a 27. és a 28. táblázatok mutatják.

27. táblázat: A szlovák büntetés-végrehajtási intézetek 2004. évi kiadásai
 adatok ezer šk-ban

Intézet megnevezése	Tervezett mozgó kiadások	Teljesített mozgó kiadások	Teljesített/Tervezett mozgó kiadások (%-ban)
Banska Bystrica	102 530	103 572	101,0163
B.B.-Kráľová	166 208	166 871	100,3989
Bratislava	203 165	203 931	100,3770
Dubnica	116 875	117 521	100,5527
Hrnčiarovce	206 926	207 343	100,2015
Ilava	145 112	145 384	100,1874
Košice	154 578	155 144	100,3662
Košice-Šaca	140 347	141 039	100,4931
Leopoldov	328 112	329 278	100,3554
Levoča	49 971	50 094	100,2461
Nitra	132 877	133 557	100,5118
Nitra-Chrenová	75 347	75 685	100,4486
Prešov	110 408	110 917	100,4610
Ružomberok	111 473	112 058	100,5248
Sučany	102 953	103 410	100,4439
Trenčín	159 028	160 020	100,6238
Želiezovce	186 925	187 017	100,0492
Žilina	76 205	76 665	100,6036
GR ZVJS (országos parancsnokság)	192 793	193 060	100,1385
Összesen	2 761 833	2 772 566	

Forrás: <http://www.zvjs.sk7dokumenty/zbor/r/2004/5.pdf>

28. táblázat: A szlovák büntetés-végrehajtási intézetek 2009. évi kiadásai
 adatok ezer euróban

Intézet megnevezése	Tervezett mozgó kiadások	Teljesített mozgó kiadások	Teljesített/Tervezett mozgó kiadások (%)
Banska Bystrica	5 400 149	5 400 139	99,99
B.B.-Králová	7 026 760	7 026 739	99,99
Bratislava	8 988 931	8 988 916	99,99
Dubnica	5 230 699	5 230 665	99,99
Hrnčiarovce	8 385 748	8 385 748	100
Ilava	6 596 765	6 596 763	99,99
Košice	7 720 667	7 720 637	99,99
Košice-Šaca	6 435 274	6 434 557	99,99
Leopoldov	14 006 294	14 006 186	99,99
Levoča	2 769 306	2 769 286	99,99
Nitra	5 894 436	5 894 433	99,99
Nitra-Chrenová	3 474 711	3 474 711	100
Prešov	7 551 862	7 551 853	99,99
Ružomberok	5 297 091	5 293 894	99,93
Sučany	4 974 389	4 974 365	99,99
Trenčín	7 444 777	7 444 775	99,99
Želiezovce	8 310 692	8 310 691	99,99
Žilina	3 759 515	3 759 508	99,99
GR ZVJS (országos parancsnokság)	6 726 210	6 726 170	99,99
Összesen	125 994 276	125 990 035	

Forrás: <http://www.zvjs.sk/dokumenty/Rocenska2009.pdf>

Ha végignézzük az intézeteket, látható, hogy 2004-ben a tervezett mozgó kiadásokat igyekeztek az intézetek nem túllépni. Legnagyobb arányban a banska bystricai intézet haladta meg 1,016%-kal a tervezett kiadásokat, a többi intézetnél ez az arány 1% alatt maradt. 2009-ben a teljesült kiadásokat egyetlen esetben sem lépték túl az intézetek. Három kivétellel mindenhol 99,99%-ban teljesültek a tervezett kiadások.

2004-ben a bevételeket 313.600e šk összegben tervezték, ezzel szemben a teljesítés 385.278e šk lett. A ténylegesen befolyt bevételek 71.678e šk-val, azaz 22,86%-kal haladták meg a tervezett bevételeket. Alakulásukat intézetekre lebontva a 29. táblázat szemlélteti.

29. táblázat: A szlovák büntetés-végrehajtási intézetek 2004. évi bevételei
 adatok ezer šk-ban

Intézet megnevezése	Tervezett bevételek	Teljesített bevételek	Teljesített/Tervezett bevételek (%-ban)
Banska Bystrica	1 362	2 792	204,9927
B.B.-Králová	26 230	31 808	121,2657
Bratislava	10 652	13 436	126,1359
Dubnica	23 364	25 360	108,5431
Hrnčiarovce	36 305	47 480	130,7809
Ilava	12 641	12 777	101,0759
Košice	13 557	14 014	103,3710
Košice-Šaca	16 480	25 276	153,3738
Leopoldov	51 469	56 265	109,3182
Levoča	1 592	1 864	117,0854
Nitra	5 700	7 325	128,5088
Nitra-Chrenová	9 651	14 020	145,2699
Prešov	11 616	12 634	108,7638
Ružomberok	4 151	5 718	137,7499
Sučany	8 683	10 669	122,8723
Trenčín	34 572	43 630	126,2004
Želiezovce	40 960	49 179	120,0659
Žilina	4 015	4 493	111,9054
GR ZVJS (országos parancsnokság)	600	6 538	1089,6667
Összesen	313 600	385 278	122,8565

Forrás: http://www.zvjs.sk7dokumenty/zbor/r_2004/5.pdf

2009-ben az összes tervezett bevételekhez képest (30. táblázat) 19,63%-kal több bevétel folyt be az intézetekbe. Négy kivétellel mindegyik büntetés-végrehajtási szervnek 100% felett sikerült túlteljesíteni a tervezett bevételüket, ezek közül is kiemelendő a zilinai intézet, ahol 302,89%-kal, valamint a banska-bystricai intézet, ahol 230,68%-kal.

30. táblázat: A szlovák büntetés-végrehajtási intézetek 2009. évi bevételei
 adatok ezer euróban

Intézet megnevezése	Tervezett bevételek	Teljesített bevételek	Teljesített/Tervezett bevételek (%-ban)
Banska Bystrica	49 682	114 608	230,68
B.B.-Králová	950 012	954 913	100,52
Bratislava	298 745	597 018	199,84
Dubnica	635 558	848 598	133,52
Hrnčiarovce	1 156 809	1 300 525	112,42
Ilava	504 548	479 243	94,98
Košice	319 991	316 889	99,03
Košice-Šaca	615 747	648 544	105,33
Leopoldov	1 347 341	1 507 061	111,85
Levoča	51 411	62 238	121,06
Nitra	111 973	109 624	97,90
Nitra-Chrenová	457 017	448 960	98,24
Prešov	445 462	583 852	131,07
Ružomberok	228 705	233 245	101,99
Sučany	515 047	566 410	109,97
Trenčín	1 303 525	1 884 661	144,58
Želiezovce	1 642 102	1 889 002	115,04
Žilina	16 597	50 270	302,89
GR ZVJS (országos parancsnokság)	187 546	370 034	197,30
Összesen	10 837 818	12 965 695	119,63

Forrás: <http://www.zvjs.sk/dokumenty/Rocenska2009.pdf>

A 29. táblázatból kitűnik, hogy 2004. évben a legtöbb bevételt teljesítő az országos parancsnokság, a tervezett bevételhez képest megközelítőleg 1.090%-kal, valamint a banska bystricai intézet megközelítőleg 205%-kal. A legkevesebb bevételt elérő intézet is a tervezettől 1,075%-kal teljesített többet. Bár 2009-ben a szlovák büntetés-végrehajtási intézetek összbevétele 3,23%-kal kevesebb volt, mint 2004-ben, de a csökkenés – azt gondolom – nem számottevő. Összességében mindkét év tekintetében az ország büntetés-végrehajtási intézeteinek többletbevétele volt, amely bevétel a legkevésbé túlteljesített intézet esetében is 94,98%.

7.3. A bajor büntetés-végrehajtás 2004. és 2009. évi költségvetési gazdálkodása

A bajor büntetés-végrehajtás összkiadása 2004. évben 296,8 millió euró volt az alábbiak szerint:

- személyi kiadások: 171,9 millió euró,
- dologi kiadások: 63,9 millió euró,
- segélyek, támogatások költségei: 23,9 millió euró,
- felújítás: 29,2 millió euró,
- beruházás: 7,9 millió euró.

Ha a 2004. évi kiadásokat összevetjük a 2003. évvel, megállapítható, hogy a személyi kiadások 0,4%-kal, a felújításra fordítandó összeg 4,95%-kal csökkent, a dologi kiadások 1,5%-kal, a segélyek, támogatások költségei 5,7%-kal, a beruházás kiadásai 25,4%-kal növekedtek.

A bajor büntetés-végrehajtás összbevétele 2004. évben 48,7 millió euró volt, melyből 44,8 millió euró az elítéltmunkáltatásból származott, amely a 2003. évhez viszonyítva 1,4 millió euróval, azaz 2,9%-kal több.

A 2009. évi összkiadások a bajor intézetekben 323,7 millió euró volt, melyet a 31. táblázat szemléltet:

31. táblázat: A bajor büntetés-végrehajtási intézetek 2009. évi összkiadásai

költség megnevezése	költség (euróban)
személyi kiadások	190,9 millió
dologi kiadások	78,1 millió
segélyek, támogatások	21 millió
felújítás	22,7 millió
beruházás	11 millió
összesen	323,7 millió

Forrás: www.justizvollzug-bayern.de

Fentiekből megállapítható, hogy a 2004. évhez képest az összkiadás 26,9 millió euróval növekedett. Az egyes költségösszegeket összehasonlítva látható, hogy 2004-hez

viszonyítva csökkentek. A segélyek, támogatások 2009. évi összköltsége 2,9, a felújításé 6,5 millió euróval.

Az intézetek 2009. évi 52 millió eurós összbevétele 3,3 millió euróval növekedett 2004-hez képest. Ebből 3 millióval lett több az az összeg, amely közvetlenül az elítéltmunkáltatásból származott. Ennek összege 47,8 millió euró.

7.4. Az elítéltek ellátásával, oktatásával, képzésével, szabadidős tevékenységével kapcsolatos feladatok

Az intézetek költségvetési gazdálkodásán belül foglalkozni kell az elítéltek étellemezésével, egészségügyi ellátásával, oktatási, képzési, kulturálódási, sportolási lehetőségeivel is. A fent felsoroltakat minden intézet az adott évi költségvetésének tervezésébe bele kell, hogy építse.

Elítéltek étellemezése

Az 1987-es Európai Börtönszabályok 25.1. pontja foglalkozik az elítéltek étellemezésével. A szabály a következőkre hívja fel a figyelmet.”Az egészségügyi hatóságok által felállított normákkal összhangban a vezetésnek a szokásos időközönként biztosítani kell a fogvatartottak számára a megfelelően elkészített és tálalt ételt, amely minőségében és mennyiségében megfelel a táplálkozástudományi normáknak, a modern higiénianak, emellett igazodik a foglyok életkorához, egészségi állapotához, munkájuk jellegéhez és lehetőség szerint vallási vagy kulturális igényeikhez.”(Európai Börtönszabályok, 1990. 8.p.)

A fogvatartottak étellemezése hangsúlyváltást tükröz a két szabálygyűjtemény között. Míg a korábbi Börtönszabályok szövege a fogvatartottak étellemezéséről szólt, addig a 2006-os európai börtönszabályok a tápláló étrend biztosításának követelményét szorgalmazza.

- „A belső jognak meg kell határoznia az étellemezési rendszer mennyiségi követelményeit, különösen energiatartalmát és minimális fehérjemennyiségét pontosan előírva.
- A táplálékot higiénikus körülmények között kell elkészíteni és felszolgálni.
- Mindennap ésszerű időközönként három étkezést kell felszolgálni.” (Dr. Vókó, 2007. 77. p.)

Az ételmezés fontosságát nem lehet figyelmen kívül hagyni a fogvatartottak általános egészsége és hangulata szempontjából. Az étel és az ivóvíz az ember létfenntartásához elengedhetetlen. Az őrizetben lévő személyek jelentős mértékben az étel minősége, mennyisége, felszolgálása alapján ítélik meg az intézet gondoskodását és felelősségét. Így az ételmezés nagyon fontos általában a fogvatartottaknak a kezeléshez, képzéshez való viszonya szempontjából. A minőségileg, mennyiségileg kifogásolható étel súlyos elégedetlenséget válthat ki a börtönökben. Minden börtönparancsnoknak külön figyelmet kell fordítania a börtönétkeztetésre. Meg kell győződnie arról, hogy a felszolgált étel megfelel az egészségügyi előírásoknak. A megfelelő étkeztetés jótékonyan hat az intézeti élet légkörére.

Ételmezés a börtönben

A börtön ételmezése a közétkeztetés többi területével ellentétben igen nehezen elképzelhető, hozzáférhető a szabadságától meg nem fosztott emberek számára. A büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága az ételmezéssel kapcsolatban irányelveket határoz meg. Minden intézetnek el kell készítenie az Ételmezési Szabályzatát. Az ételmezés a börtönön belül szervezetileg a gazdasági osztályhoz tartozik. Vezetője az ételmezésvezető. Az ételmezésre fordítható összeget minden évben tervezni kell a költségvetés készítésekor. Jelenleg ételmezésre Magyarországon egy főre naponta 911 Ft jut, melyből 400 Ft nyersanyag költség.

Az ételmezés jellemzői:

Az elítéltek napi háromszori étkezést kell biztosítani. A normál étrend mellett figyelembe kell venni az elítéltek egészségét, vallási hovatartozását, életkorukat, étkezési szokásaikat. Biztosítani kell a normál étrendet, de ha szükséges akkor a diétás étrendet, a fiatalok étrendjét, várandós és szoptatóanyák étrendjét, valamint a vegetáriánus étrendet. Egyéb étrendet is biztosítani kell pl. a különböző vallásokból eredő étkezési szokásokat.” A fogvatartott megfelelő ételmezéséről, a közegészségügyi feltételek biztosításáról a fogva tartásért felelős gondoskodik.” (Előrehozott büntetés Rendőrségi fogdák – fogvatartottak a rendőrségen 92.p 1996. Alkotmány- és jogpolitikai Intézet (COLPI) – Magyar Helsinki Bizottság Budapest, 1997)

A börtönök konyháiba is bevezetésre került a HACCP rendszer, ami jelentős anyagi erőforrás előteremtését jelentette a büntetés-végrehajtás részéről. „A BVOP szigorúan ellenőrzi az ételmezésre megítélt forintkeret felhasználását és nem nézi jó szemmel, ha 5%-nál nagyobb a megtakarítás, ezzel is biztosítva a megfelelő ellátást az elítéltek részére.”(www.kvif.bgf.hu)

Ellenőrzési joga csak a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága Egészségügyi Főosztályának van, melyet rendszeresen végeznek az ország minden börtönében. A helyi ÁNTSZ nem ellenőrizheti a börtönök ételmezését.

A vizsgált intézményekben ugyancsak figyelembe vették az elítéltek egészségét, életkorát, vallási hovatartozását. A büntetés-végrehajtási intézetekben korszerű konyhák találhatóak.

Szlovákiában, Dubnicában vannak a cukorbeteg elítéltek. Az ország egész területéről ebben az intézményben gondoskodnak a fentebb megnevezett betegségben szenvedő elítéltekről. Az elítéltek számára polgári alkalmazottak készítik el az ételt. A magyarországi büntetés-végrehajtási intézethez hasonlóan az ételmezésre a költségvetésben mindenkor tervezni kell az ételmezésre fordítható összeget. Bajorországban tett látogatásom alkalmával megtapasztaltam, hogy az elítéltek számára nagyon bőséges és ízletesen felszolgált minőségű ételt biztosított az intézet vezetése. Hasonló tapasztalataim voltak Szlovákiában is. Az étrend változatos. A fogvatartottak gyakran kapnak gyümölcsöt, rostos üdítőt, vitamindús ételeket.

Egészségügyi ellátás

A 2006-os Börtön szabályok III. része jelentőségének megfelelően nagy terjedelemben az egészségügyi ellátás kérdéseit tárgyalja. Ezen belül foglalkozik a fogvatartottak egészségügyi ellátásával, a börtönegészségügy szervezetével, az orvosi és egészségügyi személyzettel, kötelezettségeikkel, a vonatkozó egészségügyi rendelkezésekkel, a mentális egészséggel, és a kapcsolódó egyéb kérdésekkel.

Az egészségügyi ellátás és szolgáltatások kapcsán a Börtön szabályok kiemeli, hogy a végrehajtó hatóság köteles egyrészt biztosítani a megfelelő ellátást, másrészt olyan feltételeket kell teremtenie, melyek nemcsak a fogvatartottak, hanem a végrehajtási személyzet védelmét is szolgálják. A börtönökben folyó egészségügyi szolgáltatásokat úgy kell megszervezni, hogy azok kapcsolódjanak a helyi közösség vagy az ország általános egészségügyi rendszeréhez. A börtönök egészségügyi politikáját ezért integrálni kell és

kompatibilissé tenni a nemzeti egészségügyi politikával. Ugyancsak fontos követelmény, hogy a fogvatartottak számára diszkrimináció nélkül kell biztosítani.

- „A büntetés-végrehajtási intézet egészségügyi szolgálatainak törekedniük kell minden testi vagy mentális betegség, valamint azon hiányosságok vagy fejlődési rendellenességek kiszűrésére és kezelésére, amelyekben a fogvatartottak esetleg szenvednek.
- Ennek érdekében, minden fogvatartottnak részesülnie kell a szükséges orvosi, sebészeti, pszichológiai ellátásban, azokat is ideértve, amelyek szabad környezetben állnak rendelkezésre.” (Dr. Vókó, 2007. 77. p.)

A Váci Fegyház és Börtönben az előírásoknak megfelelően van 3 fő általános orvos, valamint 1 fő fogorvos dolgozik, akiknek munkáját 8 fő ápoló személyzet segíti. Abban az esetben, ha szakorvosi kezelésre szorul az elítélt, akkor a Vácott lévő polgári kórházba vagy Tökölre szállítják az elítéltet. Az intézetben 1 fő pszichológust is foglalkoztatnak, akinek az elítéltek lelki problémáját kell orvosolni.

Szlovákiában a zselizi intézetben 2 fő általános orvos, 1 fő fogorvos foglalkozik az elítéltek gyógyításával. Ha szakorvosi ellátást kell biztosítani az elítélt részére, akkor a trencséni rabkórházba szállítják a beteg elítéltet. Az intézet 1 fő pszichológust is alkalmaz.

Bajorországban a kaisheim-i intézetben az egészségügyi ellátást 5 fő általános orvos, 1 fő fogorvos és 26 fő betegápoló biztosítja az elítéltek részére. Az intézetben 3 fő pszichológus is dolgozik.

A fenti adatokat összehasonlítva látható, hogy Bajorországban az egészségügyi ellátás jóval magasabb színvonalon biztosított az elítéltek részére, mint Szlovákiában vagy Magyarországon.

Az orvosok száma Szlovákiában és Magyarországon hasonló nagyságrendű, de a betegápolók száma sokkal magasabb Bajorországban, mint a vizsgált másik két intézetben. Ebből adódóan sokkal több időt tudnak az elítéltek gyógyítására fordítani. A pszichológusok száma is lényegesen magasabb, mint a két másik országban.

Oktatás

Amennyiben a büntetés-végrehajtás a fogvatartottakat nem tudja hasznos munkával ellátni, a szakképzés a munkavégzés megfelelő alternatívája lehet. A tanulás és a munka

meghatározó szerepet tölt be az elítéltek rehabilitációjában. Az Európa Tanács ajánlása alapján a művelődésnek nem szabad alacsonyabb státusszal rendelkeznie, mint a munkáltatásnak. A gyakorlatban kevesebb prioritást élvez az oktatás, aminek az az oka, hogy pénzügyileg kevésbé térül meg, mint a munkáltatás.

Az új európai börtönszabályok 106. szabálya szól az oktatásról. Lényege, hogy a dokumentum az elítéltek végrehajtási rendjének kulcselemeként tekint az oktatásra és a szakképzési tréningekre, bátorítja az elítélteket az azokban való részvételre és az oktatási programok tartamát a szabadságvesztés tartamához igazodva rendeli meghatározni.

Az új európai börtönszabályok 106. szabálya kimondja:

- „Az elítélt fogvatartottak átfogó iskolázottsági szintjének és későbbi felelős és bűnmentes életviteli képességeik javítását célzó, módszeres oktatási programnak jelentős részét kell képeznie az elítélt fogvatartottak rezsimjének.
- Minden elítélt fogvatartottat az oktatási és képzési programokban való részvételre kell bátorítani.
- Az elítélt fogvatartottak oktatási programjait a büntetés-végrehajtási intézetben letölteni rendelt időtartamhoz kell igazítani.” (Dr. Vókó, 2007. 151. p.)

Magyarországon oktatásra fordítható összegek csökkentek az elmúlt időszakban. Ennek ellenére a 2008/2009-es tanévben 974 fogvatartott általános iskolai, 781 tanuló középiskolai tanulmányait teljesítette eredményesen, 21 elítélt pedig sikeres érettségi vizsgát tett. Felsőfokú tanulmányokat 18 fő kezdett. Felnőttképzés keretében 15 tanfolyam indult 253 fogvatartott beiskolázásával. „A bűnmegelőzési kormányhatározat szerint a büntetés-végrehajtási intézetekben lévők társadalmi integrációjának elősegítése érdekében a szabadságvesztés tartama alatt meg kell szervezni az oktatás, a szakképző, az OKJ-s képesítést adó, köztük informatikai szakirányú képzési programokat és a kapcsolódó felnőttképzési szolgáltatásokat, álláskereső tréningeket, az önismereti csoportot, a konfliktuskezelő tréninget, mint szolgáltatást.” (BVOP.hu Sajtóanyag Kivonat a büntetés-végrehajtási szervezet 2004. évi értékeléséből). Mind a három ország jelentős erőfeszítéseket tesz az elítéltek foglalkoztatásán kívül az oktatásukra. Egyaránt cél, hogy az elítéltek olyan képzésben részesüljenek, melyet szabadulásuk után is hasznosítani tudnak. Megpróbálják befejeztetni az általános iskolát azokkal, akik nem fejezték be. Sajnos igen nagy a lemorzsolódás. Másik lehetőség, hogy szakmunkás tanulónak mehetnek a börtön falain belül.

Szlovákiában az elítéltek a börtön falain belül tanulhatnak. A rendelkezésre álló adatok szerint minden ötvenedik elítélt nem tud írni, olvasni. Minden ötödik elítélt még az alapiskolát sem végezte el. Az összes elítélt létszámot tekintve 150 elítéltnak van főiskolai végzettsége. Lipótújváron elektrotechnikai szakközépiskolát működtet a börtön. Zselizen a kötelező iskolai oktatás megszűnésével jelentősen visszaesett az intézetben szervezett oktatási csoportok létszáma. (Senki nem kötelezhető tanulásra.) A hiányzó iskolai végzettség pótlása indokolt lenne, hiszen a zselizi intézetben lévő fogvatartottak több mint 18%-a nem fejezte be az általános iskolát sem. Az oktatást külső szakemberek végzik, a szükséges tankönyveket az intézet biztosítja. Az elítéltek 75%-a nem rendelkezik a szabad életben a munkába állást elősegítő végzettséggel, szakképesítéssel. A zselizi intézetben olyan szakképzésre van mód, amelyek figyelemmel a fogvatartotti állomány előképzettségére, a rendelkezésre álló büntetési idő alatt elvégezhetők. Ezért rövidebb képzési idejű, elsősorban betanított munkásképzés az általános gyakorlat. Közép- és felsőfokú tanulmányok folytatására egyéni engedély alapján, elsősorban önképzés formájában kerülhet sor. Az intézet biztosítja a vizsgákra való felkészülést, a vizsgák letételét.

Bajorországban az elítéltek nagy részének nincs megfelelő iskolai végzettsége, ezért a bajor büntetés-végrehajtás olyan programot dolgozott ki, amely lehetővé teszi, hogy az elítéltek magasabb iskolai végzettségre tegyenek szert.

a) A nagyobb intézetekben olyan tanfolyamokat indítanak, amelyek révén az elítélteknek lehetőségük van a polgári iskolai végzettség megszerzésére.

b) Az iskolaköteles fiatalok és felnőtt fogvatartottak szakképzésben részesülhetnek. Van egy megállapodás a Kultuszminisztériummal, amely szerint a helyi illetékes szakiskolák vállalják az elítéltek oktatását.

c) Az elítélteknek lehetőségük van távoktatásban továbbtanulni.

d) Két intézetben lehetőség van arra, hogy az elítéltek középfokú végzettséget szerezzenek.

e) A nagyobb intézetekben analfabétákat oktatnak, nyelvtanfolyamokat indítanak. Lehetőség van általános műveltséget adó órák látogatására is.

A bűnelkövetők iskolai végzettségét elemezve láthatjuk, hogy alacsony szinten mozog. Az iskolai végzettség, mint társadalmi tény, kifejezi az anyagi és kulturális adottságokat, környezetének összetevőit és az ezekből fakadó ambíciókat, adottságokat. A

társadalmakban az egyén iskolai végzettsége döntően befolyásolja életlehetőségeit, társadalmi struktúrában elfoglalt helyét.

Az iskolai végzettséggel többnyire összefüggő, ahhoz kötődő társadalmi tény az egyén foglalkozása. „A foglalkozási típus nem egyszerűen gyakorlójának a társadalmi munkamegosztásban betöltött szerepéről árulkodik, hanem egész életviteléről is, hiszen az emberek életmódja nagymértékben a társadalmi-gazdasági rendszertől függ és attól, hogy hogyan keresik kenyerüket.” (Lévai, 1992. 23.p.)

Az elítéltek foglalkoztatási képzése

A bajor büntetés-végrehajtási intézetek vizsgálata szerint a felnőtt elítéltek 56%-a, a fiataloké 35%-a rendelkezik valamilyen szakmával. Az eredmény azt bizonyítja, hogy a szakképzésre nagy hangsúlyt kell fektetni.

A bajor büntetés-végrehajtási intézetekben 858 fő részére alkalmas tanműhely áll rendelkezésre. A nagyobb intézetek saját tanműhellyel rendelkeznek, tanfolyamokat indítanak az alábbi területeken:

- építőipari gépkezelő,
- építéstechnikus,
- nyomdatechnikus,
- elektronikai oktatás,
- autószerelő,
- raktáros,
- környezetvédő,
- festő, fényező,
- hegesztő,
- asztalos,
- forgácsoló szakmák képzésére.

Wolfgang Deuschl 2003-ban meghívott vendég volt a magyar Kriminálexpora. Az ott elhangzott előadásában beszámolt többek között arról, hogy mennyire hiányos a bajor elítéltek iskolai végzettsége.

„2000-ben

- a felnőtt férfi elítéltek 18 százaléka,
- a felnőtt női elítéltek 28 százaléka,
- a fiataloké 58 százaléka,

- a fiatalkorú női elítélteknek pedig 40 százaléka nem rendelkezett iskolai végzettséggel.

Nem fejezte be a szakiskolát:

- a felnőtt férfi elítéltek 42 százaléka,
- a felnőtt női elítéltek 58 százaléka,
- a fiatalkorú férfi elítéltek 66 százaléka,
- a fiatalkorú női elítéltek 65 százaléka.

A fentiek különösen indokoltá teszik, hogy a Bajor Börtönszolgálat olyan programokat nyújtson az elítélteknek, amelyek révén felzárkózhatnak az oktatás területén.” (Wolfgang, 2004. 71.p.)

Kulturálódási lehetőségek

A szabadidős tevékenységek köréből a Börtön szabályok kiemeli a testmozgás szükségességét a büntetés-végrehajtási intézetekben. Napi egy órás, szabad levegőn eltöltött testmozgást, illetve ezt helyettesítő fizikai aktivitást ír elő, a megfelelő létesítmények és felszerelések biztosításának kötelezettségével. A fogvatartottak számára a szabadidős tevékenységek közötti alternatívákat, választási lehetőségeket kell felkínálni.

A 27. szabály kimondja:

- „ Szabadidős tevékenységeket – amelyek többek között sportot, játékokat, kulturális tevékenységeket, időtöltést és aktív szabadidős tevékenységeket foglalnak magukban – kell felajánlani a fogvatartottak számára és az utóbbiaknak, amennyire lehetséges, részt kell venniük szervezésükben.
- A fogvatartottak számára engedélyezni kell az együttlétet.... a szabadidős tevékenységekben való részvétel keretében.” (Dr. Vókó, 2007. 61. p.)

Mind a három intézetnek igen színvonalasan berendezett könyvtára van, ahonnan bármelyik elítélt könyvet kölcsönözhet. A különböző programok lebonyolítására mind a három helyen kultúrterem áll az elítéltek rendelkezésére. Ezekben a termekben készülnek műsoraikkal a zenei és színjátszó kör tagjai. A váci intézetben lehetőség van rajzolni, agyagozni, festeni. Gyakran rendeznek az elítélteknek sakk- és kártyaversenyeket, szellemi vetélkedőket. Nem ritka a külső előadók által nyújtott kulturális rendezvény sem. Minden

nagyobb állami és egyházi ünnephez kapcsolódik egy-egy ünnepi műsor. Ezeket a műsorokat a kultúrnevelő szervezi és irányítja. Az elítéltek önmaguk készítik el a díszleteket a műsoraikhoz.

Szlovákiában és Bajorországban a színvonalasan berendezett könyvtáron kívül a következő kulturálódási lehetőségek állnak az elítéltek részére:

- hétvégeken videó filmeket nézhetnek,
- szabadidejükben sziklakertet építhetnek,
- televíziót nézhetnek,
- szellemi vetélkedőkön vehetnek részt,
- futballmeccseket szervezhetnek,
- modellező szakkörben tevékenykedhetnek.

Saját pénzükből újságot vehetnek. A napi egy óra séta is hozzátartozik a szabadidő hasznos eltöltéséhez. Egyházi szervezetek igény szerint a különböző vallásúak számára hitoktatást tartanak.

Sportolási lehetőségek

A vizsgált intézmények mindegyikében sportterem áll az elítéltek rendelkezésére, amit a belső szabályzat szerint használhatnak. Egy-egy nevezetesebb naphoz kapcsolódóan szervezett sportvetélkedőkre kerülhet sor. Az intézetek udvarán futballozásra alkalmas pályák találhatók. Felügyelet mellett itt meccseket játszhatnak az elítéltek. Jól felszerelt testépítő termek találhatók az intézetekben.

Az elítéltek differenciálódása, életkörülményeik

Büntetésüktől függően Magyarországon van, aki fogházbüntetést, van, aki börtönbüntetést, van, aki fegyházbüntetést kap. Azok az elítéltek, akik fogház- vagy börtönbüntetést kapnak, az intézet körletein reggeltől estig nyitott zárkaajtó mellett élhetnek. Ez azt jelenti, hogy csak éjszakára zárják be az ajtóikat, napközben a körleten belül szabadon mozoghatnak. A fegyházbüntetést kapott elítéltek napközben is be vannak zárva zárkáikba. A zárkáknak – attól függően, hogy mennyi hely van – vannak elhelyezve az elítéltek. Egy szempontot fontos figyelembe venni, hogy az egy főre eső 3,5 léghöbméter meglegyen. Minden zárkán belül ki van alakítva a vizesblokk. Szlovákiában a büntetés-végrehajtási

rendszer az elítélteket három nehézségi fokozatba sorolja. Az I. nehézségi fokozatba a kevésbé veszélyes elítélteket, a II. nehézségi fokozatba a visszaeső bűnözőket, a harmadik nehézségi fokozatba az erőszakos, brutális bűncselekményt elkövetőket sorolják. A zselizi büntetés-végrehajtási intézet a II. nehézségi fokozatba tartozik. Az elítéltek elhelyezése nem klasszikus zárkákban történik, hanem kollégiumi elhelyezésnek megfelelően, nyitott folyosókon (közös wc, zuhanyzó, öltöző, kulturális helyiség). Az egy zárkában elhelyezett létszáma –a magyarországi börtönhöz hasonlóan – 2-12 fő. Az elítéltek mozgási területe a körletekre koncentrálódik. Az intézetben elítélt csak kísérettel közlekedhet.

Bajorországban – Kaisheimben – büntetésüktől függően itt is van, aki fegyházbüntetést, van, aki börtönbüntetést kap. Azok az elítéltek, akik börtönbüntetést kapnak, az intézet körletein reggeltől estig nyitott zárkaajtó mellett élhetnek. Csak éjszakára zárják be az ajtóikat. A zárkákban vízöblítéses wc-k, kézmosók vannak. Az elítéltek általában egy személyes zárkákban vannak elhelyezve. Ez igen szembetűnő, mert Magyarországon és Szlovákiában a zárkákban általában többen élnek. Az egyszemélyes zárka előnye,- hogy igen sok – az elítéltek között kialakuló – konfliktushelyzet előzhető meg.

8. FEJEZET

A PUBLIC PRIVATE PARTNERSHIP MODELL ALKALMAZÁSÁNAK SZÜKSÉGESSÉGE

Minden büntetés-végrehajtási rendszernek az egyik legnagyobb gondot a fogvatartottak elhelyezése jelenti. A zsúfoltság problémájára a lehető leggyorsabban kivitelezhető megoldás – állami források hiányában – magántőke bevonásával új börtönök építése. A költségvetési források szűkülése, az ebből fakadó költségtakarékossági kényszer, valamint az új technológiákhoz (biztonsági rendszerek) szükséges speciális szakismeretek hiánya miatt a büntetés-végrehajtás is kénytelen külső partnereket bevonni, hogy feladatát eredményesebben és gazdálkodás szempontjából hatékonyabban láthassa el.

Ehhez nem más, mint a PPP (Public Private Partnership=Társadalmi Privatizációs Partnerség) modell megvalósítása a legcélravezetőbb. A PPP szűkebb értelemben azt jelenti, hogy az állami megbízások (tervezés, építés, kivitelezés, finanszírozás, értékesítés) egy kézben összpontosulnak. A modell szerint az állami és a magánszektor együttesen tevékenykedik, így az állami feladatokat gazdaságosabban lehet végrehajtani. Eszerint a tervezés, a beruházás és az üzemeltetés egyes területei a magánvállalkozó feladataihoz tartozik, míg az üzemeltetés más részei – biztonság, nevelés, szállítás – az államhoz.

A PPP konstrukció az állam számára biztosítja a kiadások hosszú távú tervezhetőségét, illetve még nagy előnye az állam számára, hogy egyszerre nem kell akkora pénztömeget beinvestálnia egy létesítménybe. A PPP modell esetében jelentős mértékben a szolgáltató oldalán jelentkeznek kockázatok. Nem egy kölcsönösen kialakított szerződés jön létre, hanem az állam egy erősen egyoldalú szerződést kíván kötni a szolgáltatóval, ami elsősorban az állami feladat maximális biztonságát hivatott védeni.

A PPP konstrukciónak három szereplője van. Az egyik szereplő az állam, aki meghatározza, hogy milyen szolgáltatásra kéri fel a szolgáltatót, melyet folyamatosan ellenőriz és amelyért szolgáltatási díjat fizet. A másik szereplő a projektársaság, amelynek feladata a tervezés, kivitelezés, üzemeltetés, finanszírozás. A harmadik szereplő pedig az egész projektet finanszírozó bank.

A büntetés-végrehajtás részbeni vagy egészben magánkézbe adása a mai napig kritikák és viták keresztútjében áll, amit nem csak szakmai oldalról, hanem a közvélemény részéről is gyakran a valós tényeket figyelmen kívül hagyó sztereotípiák erősítenek. Az állampolgárok és az állami vezetők idegenkedésének legfőbb oka az, hogy jelentős részük

a mai napig az állam egyik legalapvetőbb jogának, a büntetés-végrehajtásnak az elvonását, idegen kézbe adását látja e konstrukcióban.

Az állam és szervei, de a büntetés-végrehajtás területén dolgozó szakemberek részéről is sokszor merülnek fel érvek, ellenérvek és kétségek a magánbörtön működésének és működtetésének szakmaiságával, szakszerűségével és rentabilitásával kapcsolatban.

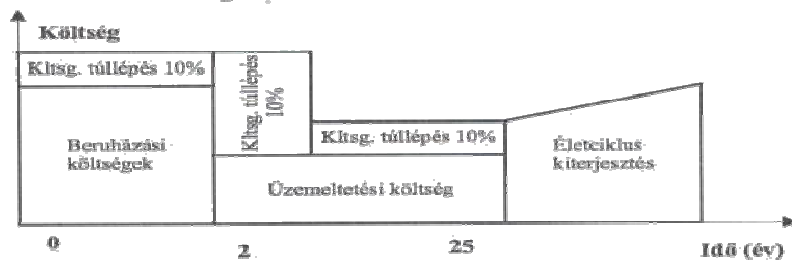
Érvek a magánüzemeltetés mellett:

- lehetővé teszi a gyorsabb és hatékonyabb finanszírozást,
- csökkenti a pazarlást, mert az korlátozza a profitot,
- elkerülhetők a fáradtságos közbeszerzési eljárások, a magánbefektetők így jobb árakat érhetnek el a beszállítóknál,
- versenyre készíti az állami szektort a minőség javítása és a költséghatékonyság érdekében,
- új és különleges szaktudás áramol be a rendszerbe,
- a magánfinanszírozás gyorsabb beruházásaival jobban csökkenti a túlzúsúfoltságot, mint az állami szektor,
- a magánüzemeltetők szerződésük meghosszabbítása érdekében ösztönözve vannak a fogvatartottakkal szembeni emberséges bánásmód alkalmazására,
- a magánfinanszírozás esetén a munkaadó kevesebb problémával tud a rossz munkaerőtől megválni,
- a magánfinanszírozással átláthatóbbak a költségek.

Érvek a magánüzemeltetés ellen:

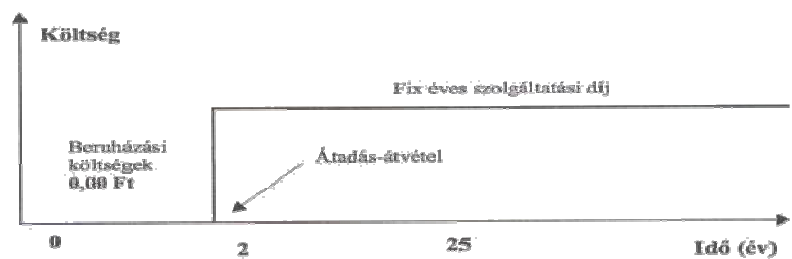
- elveszi az állami alkalmazottak munkahelyeit,
- hosszú távon gátolja a piaci versenyt,
- csökkenti a minőséget a gazdaságossági kényszer miatt,
- csökkenti az összhangot más állami szervekkel (rendőrség, bíróság, ügyészség)
- új talajt teremtet a korrupciónak,
- csökkenti az állam felelősségeit, így csökken a börtönök fegyelme.

Hogy miben tér el a PPP modell alapján működő beruházás az állami beruházástól azt a 26. és a 27. ábrák szemléltetik.



26. ábra: Költségek alakulása állami beruházás esetén

Forrás: Dobos István: PPP contra PPP, avagy mi várható a magánbefektetéstől Börtönügyi Szemle 2003. 61.p.



27. ábra: Költségek alakulása PPP beruházás esetén

Forrás: Dobos István: PPP contra PPP, avagy mi várható a magánbefektetéstől Börtönügyi Szemle 2003. 61.p.

Jól látható, hogy az állam nem kényszerül arra, hogy a beruházás megvalósításához jelentős forrásokat biztosítson és nem kell az üzemeltetéshez kapcsolódóan felmerülő többletkiadások kockázatát viselnie. Az állam egyösszegű folyamatos szolgáltatási díjat fizet a szerződés időtartama alatt, amely díj csak az infláció mértékével változhat. Az így felépült börtönök az állam lízingeli vagy bérli, majd a szerződés lejárta után állami tulajdonba kerülnek.

A PPP konstrukció abban is különbözik a hagyományos beruházásoktól, hogy 3 pilléres – szemben a hagyományos 2 pilléres beruházásokkal. Az utóbbinál a beruházó és a finanszírozó bank áll kapcsolatban egymással, a PPP esetében az első pólust az állami (megrendelő), a másodikat a fejlesztés kivitelezője, üzemeltetője (beruházó), a harmadikat a forrásokat rendelkezésre bocsátó bank képezi.

Magántőke bevonásával Magyarországon két börtön építésére került sor: az egyik Szombathelyen, a másik Tiszalökön. Mindkét börtön úttörő szerepet játszik azzal, hogy hazánkban a büntetés-végrehajtás területén ismeretlen PPP keretében épültek fel, másrészt szükség szülte megoldások is egyszerre. Szükség szülte, mert alapvetően az elmúlt két

(vagy talán több) évtizedben a férőhelyek számának bővítésére irányuló lépések hiányát orvosolják, és ha megszűntetni nem is, de enyhíteni tudták a rendszer legnagyobb problémáját, a túlszűfolttságot. Mindezekon felül a magánszféra bevonását, s a PPP koncepció választását indokolta az ez által nyerhető megtakarítás és a magyar költségvetés mára márt szinte állandósult hiánya.

Magyarországon az új börtönök építéséről az *Új büntetés-végrehajtási intézetek létesítéséről, valamint a beruházásokhoz kötődő forrásbevonásról* szóló 2126/2004. (V. 28.) Kormányhatározat rendelkezett. A Kormány az épületek megvalósításához az alábbi feltételekkel járul hozzá:

- a létesítmények üzemeltetéséhez (egyenként) szükséges 280 fő költségvetési létszám személyi jellegű előirányzatainak (legfeljebb 840 millió Ft/év), a kiképzés, az első felszerelés költségeinek biztosítására a szükséges költségvetési forrás 2006. június 1-jétől tervezhető;
- az üzemeltetés díja és a 15 éves szerződést feltételező lízingdíj együttes éves összege - létesítményenként, 2004. január 1-jei árszinten számolva - az 1910 millió Ft-ot nem haladhatja meg;
- a projekt megvalósítása, az eljárások lebonyolítása a valódi versenyhelyzet kialakulását segítse elő.

A beruházást közbeszerzési eljárás keretében kiválasztott vállalkozók valósították meg, akiktől az épületeket a büntetés-végrehajtás 15 éves futamidőn keresztül a szolgáltatás részeként bérbe veszi. A vállalkozó kötelezettsége a tervezési, építési-kivitelezési munkálatok mellett kiterjed (a 15 éves futamidőn belül) az ellátás (étkeztetés) megszervezésére, az elítéltek foglalkoztatásának biztosítására és az üzemeltetés egészére. A büntetés-végrehajtás feladatkörébe tartozik továbbra is a fogvatartottak őrzése, szállítása, egészségügyi ellátása és a velük kapcsolatos nyilvántartások kezelése.

2008. évi felépülésük óta mindkét börtön teljes kapacitással látja el feladatát. A telítettség a tiszalöki intézmény esetében 109 %, a szombathelyi börtönben 102 %. Nagyrészt a két börtönnek tudható be, hogy a telítettség az elmúlt hat év alatt a 2004-es 145 %-ról 128 %-ra csökkent, tehát elmondható, hogy a két új börtön megépítésével a büntetés-végrehajtás elérte azt a célját, hogy az átlagtelítettség mértékét legalább 10%-kal csökkentsék a beruházások révén.

A tiszalöki és a szombathelyi börtönberuházások esetében rendelkezésre állási díj fizetéséről állapodott meg a két fél. A bérleti díj (szolgáltatási díj) egy része az úgynevezett

létesítési díj, a fennmaradó része pedig az üzemeltetési díj. A létesítési díjból – Tiszalök esetében ez terv szerint évi 760-800 millió forint – kerül törlesztésre a bankhitel, az üzemeltetési díjból pedig a folyamatos működtetést fogja a magánpartner biztosítani. (Ez a futamidő végéig a tiszalöki beruházásnál 6,7-7 milliárd forintot tesz ki.)

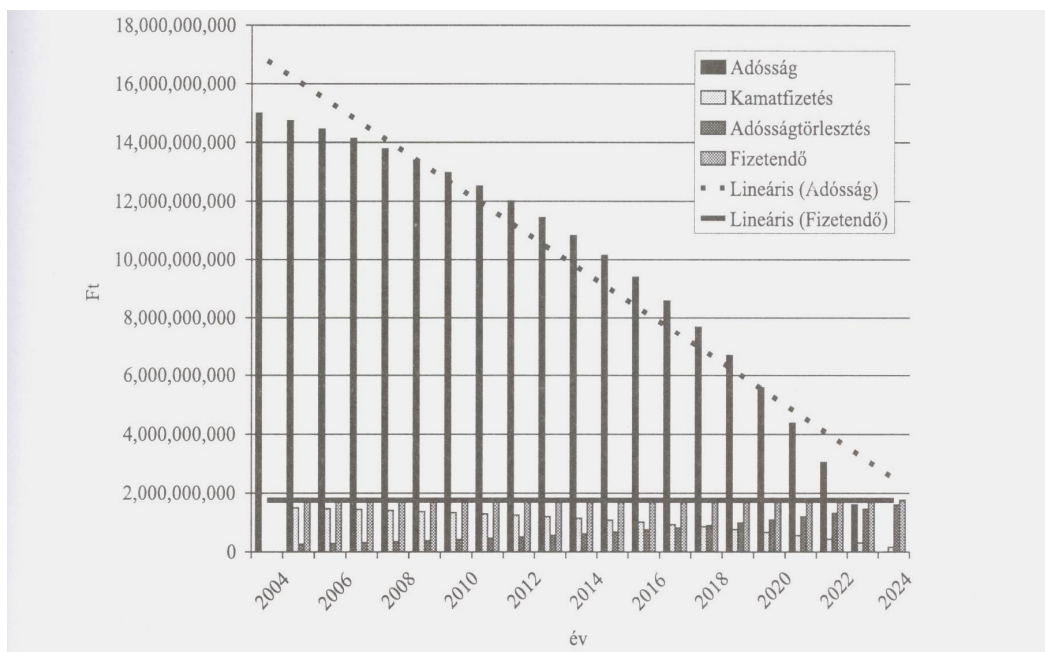
A két létesítmény megvalósítási költségei – a 2003-as árszinten – mintegy 20 000 000 000 Ft összértéket tettek ki, míg a működtetés költségei 700 fő / intézmény befogadásra vetítve 1 350 000 000 forint / év / intézmény. Az épületek korszerű energiagazdálkodásával 30%-os energia- és 20%-os vízhasználat csökkenést lehet elérni.

A tiszalöki projektnél a beruházás létesítési, kivitelezési és egyszeri felszerelés költsége kb. 7 milliárd Ft összértékre rúgott. Az első évben 967 millió Ft induló, majd a következő években 1,1-1,2 milliárd Ft közötti üzemeltetési (szolgáltatási) díjat kell az államnak a magánpartner részére megfizetnie.

Németországban a PPP modellel felépített börtönöket vizsgálva megállapítható, hogy azok jobbak az elítéltekkel szembeni bánásmód tekintetében, a környezet színvonalában, a foglalkozások, továbbképzések terén, ugyanakkor a fegyelem és biztonság kérdésében elmaradnak az állami börtönök mögött.

A PPP jól bevált együttműködési forma a magán és közösségi szféra együttműködésére. Fontos, hogy a vásárolt szolgáltatás színvonalas legyen, de ugyanakkor költségtakarékos is a működtetése. Egyre nagyobb szerepet tölt be a magánfinanszírozási kezdeményezés (Privat Finance Initiative = PFI). Ennek keretében az állam, a kormányzat különböző szolgáltatásokat vásárol a magánszférától. Fontos, hogy a magánszektor is minél nagyobb mértékben vegyen részt a jelentős beruházásokban. Magyarországon azért is volna jelentős, mert szűkös központi költségvetési források állnak a rendelkezésre. A PPP modell bevezetésével gyorsabban bővíülhet az infrastruktúra, ami az egész nemzetgazdaság élénkülésével is járhat.

A PPP modellel eddig megvalósult beruházások a hagyományos állami beruházással szemben 17-20%-os megtakarítást értek el. A megtérülést és a költségek alakulását jól szemlélteti a 28. ábra.



28. ábra: A PPP modellel megvalósult beruházások költségei és megtérülései

Forrás: Dobos István: PPP contra PPP, avagy mi várható a magánbefektetéstől Börtönügyi Szemle 2003. 65.p.

Jól látható, hogy egy 15 milliárdos beruházás milyen terhet ró éves viszonylatban a költségvetésre. Érzékelhető a beruházás megsokszorozó hatása is.

Szerte a világon - úgy mint Magyarországon - a privátbörtön intézménye nem tekint nagy múltra vissza, ugyanakkor még e viszonylag rövid idő alatt is gyors sikereket és eredményeket ért el bárhol ahol megjelent. Mindig is támadások, de legalább is a kritika kereszttűzében fog állni, ha valamely állami feladat többé-kevésbé kikerül az állam közvetlen irányítása alól és noha ez együtt jár azzal, hogy nem a megszokott módon történik egy-egy feladat ellátása, nem kell, hogy állam privatizációját vagy a törvényesség feladását jelentse.

A magánszektor részvételével működtetett büntetés-végrehajtás nem spontán módon jött létre, hiszen mint minden modell, ez is egy folyamat része volt.

A privátbörtön válasz az állam büntetés-végrehajtási rendszerében fellépő olyan problémákra, amelyeken önerőből nem vagy csak nagy nehézségek árán tudott úrrá lenni. Az elsődleges ok a börtönpopuláció ugrásszerű növekedése volt, amivel mind nyugaton, mind a kelet-európai régió egykori szocialista államaiban, így hazánkban sem tudott az infrastrukturális fejlesztés lépést tartani, másrészt az állam és a magánszektor együttműködése az elmúlt pár évtizedben jelentősen felértékelődött. Ehhez járult hozzá a mai viszonyok között el nem hanyagolható gazdasági racionalitás és költséghatékonyság

követelménye, ami szinte kikényszerítette azt a szemléletváltást, hogy az állam merjen és tudjon is a korábbiakhoz képest új utakat bejárni.

A magyar büntetés-végrehajtás úttörő szerepet vállalt azzal, hogy még a hazai gazdaság számára is ismeretlen PPP konstrukcióban nem is egy, hanem egyből két börtönt építtetett és üzemeltet, vállalva ennek minden kockázatát. Az eredményesség és rentabilitás persze csak hosszabb távon lesz majd mérhető, ám a számadatok tükrében elmondható, hogy a két projekttel a fő célt már most is elértük, mivel a zsúfoltság a két intézménynek köszönhetően érezhető mértékben csökkent az elmúlt két esztendőben.

A privát börtön, azaz a magánszektor bevonásával működtetett büntetés-végrehajtás nem csodaszer, de nem is csupán a „szükséges rossz”; ez egy olyan létező, kidolgozott konstrukció, ami eredményesen és a kitűzött céloknak megfelelően működik bárhol, ahol bevezetésre került.

9. FEJEZET

A PÁRTFOGÓI RENDSZER

9.1. A pártfogói felügyelet

A Börtönszabályok utolsó rendelkezései az elítéltek szabadulásának kérdéseit taglalja. Szól a szabadulás előtt megfelelő időben szervezett felkészítő eljárásokról és programokról, a feltételes szabadon bocsátás felügyelettel történő alkalmazásáról. Külön kiemeli a hosszú tartamú szabadságvesztésre ítélték esetén a fokozatosság biztosításának igényét, szorgalmazza a társadalmi szervezetekkel és szolgálatokkal való együttműködést, az utógondozási programok kidolgozását.

Az új európai börtönszabályok 107. szabálya szerint:

- „Az elítélt fogvatartottaknak alkalmas időben és szabadulásuk előtt segítséget kell kapniuk kifejezetten ilyen célra kialakított eljárások és programok révén, amelyek lehetővé teszik számukra a börtönélet és a közösségben folyó, belső törvényeket tisztelő élet közötti átmenetet.
- A büntetés-végrehajtási hatóságoknak szorosan együtt kell dolgozniuk a szociális szolgálatokkal és azokkal a szervezetekkel, amelyek kísérik és segítik a szabadult fogvatartottakat abban, hogy megtalálják a helyüket a társadalomban, különösen a családi élet újrakezdésével és munka találásával.
- Ezen szociális szolgálatok vagy szervezetek képviselői számára biztosítani kell, hogy mindenkor bejuthassanak a büntetés-végrehajtási intézetbe, amikor az szükséges és megbeszéléseket folytathassanak a fogvatartottakkal annak érdekében, hogy segítsék felkészülésüket szabadulásukra és megtervezzék a büntetés letöltése utáni segítségnyújtást.” (Dr. Vókó, 2007. 152. p.)

A pártfogói felügyelet – mint a bűncselekmény megelőzésének és büntetésének egyik formája – jelen van ugyan az intézkedési gyakorlatban, de miután nincs megfelelő helye, s funkciója sincs kellően átgondolva, a vele dolgozók nem lehetőségként, hanem felesleges koloncként tekintik.

Mit is jelent a pártfogó segítségnyújtása a büntetés-végrehajtási intézetekben?

Először is beszélgetést az elítélttel, azaz a személyes kapcsolatfelvételt. A bűncselekmény elkövetése okainak feltárása és a módszer kidolgozása érdekében szerepjátékok, illetve szituációs gyakorlatok alkalmazását a probléma megoldására. Konkrét segítséget az elvesztett iratok szabadulás előtti, térítésmentes beszerezésében; a segélyezés intézését. Igen fontos feladat a családi kapcsolatok helyreállításában való közreműködés, mivel a büntetésüket töltők családi kapcsolatai meglazulnak, a család gyakran kirekeszti, eltaszítja magától a bűnelkövető családtagot. A pártfogók ezen próbálnak segíteni: levélben vagy akár személyesen megkeresik a hozzátartozókat, így biztosítva, hogy szabadulás után a volt elítéltet a család visszafogadja. Előmozdítják továbbá például a fogvatartott anyák kapcsolatfelvételét csecsemő- vagy gyermekotthonban nevelkedő gyermekeikkel, illetve a kapcsolatfelvételt a családgondozói tanácsadókkal.

A pártfogók segítik az elítélteket a lakhatási megoldások keresésében, és – ha ez a családon belül nem valósulhat meg, akkor – hajléktalan szálló, kríziskezelő központ megkeresésében. Segítik az otthonteremtési támogatás ügyintézését is, vagy a munkavállaláshoz szükséges iratok beszerzését, a munkavállalási lehetőségek feltárását, illetve – annak indokoltsága esetén – a rokkantsági nyugdíj megállapítása iránti eljárás megindítását, az ahhoz szükséges iratok beszerzését. Nemcsak egyénileg nyújtanak segítséget a pártfogók az elítélteknek, hanem csoportfoglalkozásokat, személyiségfejlesztő tréningeket is tartanak, illetve tájékoztató előadásokat a pártfogó felügyeletről és az utógondozói, börtönpártfogói tevékenységről, valamint azokról az intézményekről és szervezetekről, ahova segítségért fordulhatnak az elítéltek a szabadulást követően; segítik őket a jogi vonatkozású kérdések megoldásában, kérelmek beadásában. Mindez egyedül nem megy. A feladatok, tevékenységek eredményes és hatékony ellátása érdekében együttműködnek a pártfogók a büntetés-végrehajtási intézeteken kívül az önkormányzatokkal, gyámhivatalokkal, családsegítő központokkal, adóhatósággal, a TB és nyugdíjbiztosítási igazgatóságokkal, a börtönmissziókkal, valamint a szeretetszolgálatokkal is.

A börtön-pártfogás során alkalmazott módszerek igen széleskörűek:

– Egyéni esetkezelések körében az életviteli problémák csökkentése – az életút feltárása, mentális tanácsadás, a frusztrációk kezelése, foglalkozás szenvedélybetegekkel, jövőkép megfogalmazása–kialakítása, a realitások hozzácsatolása, elérhetővé tétele, tanácsadás.

- Csoportos tájékoztatás a börtön-pártfogásról, az Igazságügyi Hivatalról, közérdekű munkáról, utógondozásról, jogi segítségnyújtásról, áldozatsegítő szolgáltatásokról.
- Csoportfoglalkozások – ezen belül például munkaerő-piaci tréning, önismereti tréning, életvezetési tréning, melyek célja általánosságban az értékközvetítés, a deviáns viselkedési formákra történő figyelemfelhívás, az elfogadott magatartási minták közvetítése, a kommunikációs készség fejlesztése, a börtönártalmak oldása.

Magyarországon és Szlovákiában a pártfogói felügyelet hatékonysága nagyon alacsony. Ez abból adódik, hogy a pártfogói felügyeleti létszám elenyésző a több ezer elítélthez képest. Ezzel szemben Bajorországban a pártfogói felügyelet feladata fiatalokúra és felnőttkorúakra részletesen kidolgozott. Ebből adódik, hogy sokkal hatékonyabb munkát tudnak végezni, mint a másik két országban.

Magyarországon a Pártfogói Szervezet minőségi reformja 2003. július 1-jén lépett hatályba és kezdte meg működését a Pártfogói Felügyelői Szolgálat. A pártfogó felügyelet **„célja, hogy az elkövető ellenőrzésével és irányításával elősegítse annak megakadályozását, hogy ismételten bűncselekményt kövessen el és segítséget nyújtson a társadalomba való beilleszkedéséhez, az ehhez szükséges szociális feltételek megteremtéséhez.”** [A büntetések és intézkedések végrehajtásáról szóló többször módosított 1979. évi 11. törvényerejű rendelet 92.§ (1)] A pártfogói felügyelet időtartama 1-3 év között változik, amely a próbára bocsátás, illetve a szabadságvesztés felfüggesztésének években meghatározott időtartamához és a feltételes szabadság tartamához igazodik. A pártfogóval kötelező a folyamatos kapcsolattartás. A bíróság, a pártfogó és az elkövető közötti kapcsolatát meghatározott szabályok betartására kötelezi. A pártfogótól a bíróságok bekérhetik a pártfogó felügyelői véleményt, illetve a törvény kötelezővé teheti azt, ami tartalmazza a terhelt személyiségét és életvitelét jellemző tényeket, körülményeket.

A Pártfogó Felügyelői Szolgálat reformjának eredményeként megteremtődnek a feltételek a korszerű büntetőpolitikai elvek gyakorlati érvényesítéséhez, a közösségben végrehajtott büntetések hatékony érvényesítéséhez. A pártfogó felügyelők új feladata, hogy a pártfogó felügyelői véleményekkel, a környezettanulmányok készítésével a büntetőeljáráshoz megalapozottabbá tegyék a nyomozóhatóságok, ügyészek, bíróságok döntéseit, ezáltal szakértői megállapításaik az eljárások korai szakaszában is hasznosulhatnak. A reform hatására dinamikusan növekszik azon szabadságelvonással nem

járó büntetőjogi szankciók száma, amelyek végrehajtásában a pártfogó felügyelők közreműködnek.

Általános megoldási szabályok:

- kapcsolattartás elítélt és pártfogó között,
- az ellenőrzésen keresztül információáramlás,
- törvénytisztelő életmód,
- az elkövető részéről képességeinek megfelelő munkavégzés.

Magatartási szabályok

A pártfogó és pártfogolt viszonyában általános szabály, hogy az előírt kapcsolattartásnak eleget tesznek. A pártfogó kifejezi, hogy az elítélt az ellenőrzése alatt áll. Kapcsolattartás keretén belül az elítélt információhoz juttatja a pártfogót. A kapcsolattartás gyakorisága kifejezi a felügyelet szigorát.

Bajorországban a pártfogói felügyelet felelős elsősorban a próbaidő megfelelő letöltésének támogatásáért, emellett ellátja a gondozói feladatokat is. Felfüggesztett szabadságvesztés esetén a bíróság elrendelheti az elítéltek pártfogói felügyelet alá helyezését, mely a fiatalok esetében kötelezően megtörténik. Emellett határozhatnak egyéb dolgokról, a kár megtérítéséről, közhasznú munkáról.

Az elítéltek ezt követően a felügyelő szerv és a pártfogó ellenőrzése és utógondozása alatt állnak. A vezetési felügyelet összekapcsolható előírásokkal. A felügyeletet ellátó szerv ellenőrzi az elítéltek viselkedését és az esetleges előírások betartását.

A pártfogói felügyelet egy biztonsági rendszabály, amelyet elrendelhetnek a különböző elvonókúrák befejezését követően, a pszichiátriai intézet elhagyása után egyéb intézkedések felfüggesztése esetén, az egyén védelme érdekében, illetve a bíróság kifejezett kérésére egyes büntetésformák esetén.

A pártfogó az elítéltek segítő és gondoskodó oldalán áll. Ellenőrzi az elítéltek kapcsolatát, a bírósági ügyek és az eljárások, útmutatások teljesítését. Számuk nagyobb, mint a ténylegesen pártfogói felügyelet alatt lévő személyek száma. Ez abból adódik, hogy

ha egy személyt több bűncselekmény miatt is elítélnék, akkor többször is pártfogói felügyelet alá kerül.

Szlovákiában hatályba lépett 2006. január 1-jén az új büntető törvénykönyv. Legfontosabb feladatai között tartják számon az alternatív büntetések (házi őrizet, közmunka) bevezetését és a peren kívüli megegyezést, amivel a túlterhelt bíróságokat akarják mentesíteni.

Az új kódex modernizálja az eljárás, a perrendtartást és az igazságszolgáltatás gyakorlatát is.

A pártfogó feladata, hogy

- segítséget nyújtson a munkavállaláshoz,
- képzési lehetőségek segítségével új szakterület megismerése, tanulása,
- lakhatási helyzetekben, szabadidő hasznos eltöltéséhez segítségnyújtás,
- anyagi segítségnyújtás.

A gyakorlati segítségen túl tudatosítani kell a pártfogolt személlyel,

- milyen súlyú a bűncselekményeink hatása a sértettre,
- melyek a bűncselekményének következményei,
- milyen a bűncselekményének közösségre gyakorolt hatása,
- felelősségérzet erősítés az elkövető személyiségében,
- szembesíteni a bűnelkövetőt saját magatartásával.

Magyarországon a pénzügyi megszorítások miatt egyre kevesebb a pártfogók száma. A munkájuk hatékonysága viszont felkészültségüktől függ. „A pártfogó felügyeleti szolgálatnak is csak azok esetében van jogszabályi felhatalmazása, akikre kötelezően elrendelték a pártfogó felügyeletet, vagy önként jelentkeztek. Így teljes körű utánkövetést ez a szervezet sem tud biztosítani.” (Berta – Hegedűs, 2005.)

Nagy segítséget jelent az utógondozásban az egyházak támogatása, amelyek többféle módon segítik a társadalomba beilleszkedést a szabadultak részéről. „Ilyen lehetőség az egyházba való integráció vagy az egzisztenciateremtés – mondta Aklan Béla a Heves Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet börtönlelkésze. Kormánytámogatással halad a félúti házak programja, ahol a szabadultak egy bizonyos ideig bizonyos felügyelet mellett együtt élnek és dolgoznak.” (Berta – Hegedűs, 2005.) Nagyon fontos e program

támogatása, mert így remélhetőleg kevesebb szabadult fog visszakerülni a börtönbe, mivel a civil életbe némi támogatásra talál a házaknál.

9.2. A pártfogói felügyelet költségei

Mint már fentebb említettem, a 2009. évi adatok alapján Magyarországon az államnak egy elítélt naponta 8 024 Ft-jába kerül. Vajon milyen kiadásokkal kell számolnunk, ha alternatív büntetést kap a bűnelkövető? Az alábbiakban az alternatív szankciók költségösszefüggéseit mutatom be a magyarországi pártfogók tevékenysége alapján. Legfőbb szempont a szabadságvesztés és a szabadságelvonással nem járó szankciók költségeinek összehasonlítása.

„ ... az alternatív szankciók körébe csak azok a jogkövetkezmények sorolhatók, amelyek a szabadságvesztés-büntetés kiváltására szolgálhatnak, azaz amelyek a pénzbüntetés és a szabadságvesztés között helyezkednek el.” „ ... a hazai szankció rendszerében meglévő két alternatív szankció, azaz :

- a pártfogó felügyelet és
- a közérdekű munka

nem mindenben felel meg az alternatív büntetésekkel szemben támasztott elvárásoknak.” (Kerecsi, 1998. 55.p.)

Természetesen a hazai büntetőjogrendszerben más szankciók is fellelhetők, mint például a pénzbüntetés és az önállóan alkalmazott mellékbüntetések.

A pártfogó felügyelet díja 83 szempont figyelembevételével számolható ki. Így megkapjuk, hogy egy pártfogó tevékenységének mennyi a költsége.

A számításhoz szükséges adatok:

- a vizsgálatba 65 pártfogót vonunk be,
- egy évet 253 nap munkanappal számolunk,
- egy pártfogó percre eső költsége: 12,7 Ft,
- egy pártfogó munkaidejének 67,2%-át pártfogó felügyeletre,
28,5%-át közérdekű munkára,
4,3%-át utógondozásra fordítja.

A fenti adatok figyelembevételével a vizsgált 65 pártfogó 1 napi költsége:

$463,79 \text{ perc/pártfogó/nap} * 12,7 \text{ Ft} * 65 \text{ fő} = 382\,859 \text{ Ft/nap}$

A Pártfogó Szolgálat 1 évben az alábbi összeget fordítja tevékenységére:

$382\,859 \text{ Ft/nap} * 253 \text{ munkanap} = 96\,863\,327 \text{ Ft/év}$

$96\,863\,327 \text{ Ft/év} * 67,2\% = 65\,092\,155 \text{ Ft/év}$

Egy pártfogási ügyre, egy közérdekű munkaügyre, egy utógondozási ügyre az állam az alábbiakban kiszámolt összeget fordítja:

- pártfogási ügyre:

$65\,092\,155 \text{ Ft/év} : 6\,115 = 10\,645 \text{ Ft/év}$

- közérdekű munkaügyre:

$(96\,863\,327 \text{ Ft/év} * 28,5\%) : 2\,061 = 13\,395 \text{ Ft/év}$

- utógondozási ügyre:

$(96\,863\,327 \text{ Ft/év} * 4,3\%) : 344 = 12\,108 \text{ Ft/év}$

A vizsgálatból megállapítható, hogy az alternatív szankció sokkal olcsóbb, mint a börtön, de ezeknek a szankciónak a kimunkálása messze elmarad a nyugat-európai országokétól. E modellben költségnövelő tényező a pártfogói szociális szaktudás és a pártfogó felügyelők tevékenységét támogató intézményrendszer hiánya. A segítő funkciók a pártfogónak több időbe és energiájába kerül, mint az erre szakosodott szociális szakembernek.

9.3. Közérdekű munka

A közérdekű munka az elkövetett bűncselekménnyel arányosan kiszabott büntetés, amely szabadságvesztés kiváltására alkalmas ingyenes munka. A hatékony végrehajtás, továbbá a büntetés-végrehajtási intézetben végzett gondozói, valamint a szabadulás utáni gondozói munka csökkenti a bűnismétlés kockázatát, segíti az elkövető társadalmi reintegrációját, hosszú távon csökkenti a börtönök zsúfoltságát.

A Büntető Törvénykönyv a közérdekű munkát 1-100 napig terjedő időtartamban határozza meg. Napi időtartama 4-8 óra. Közérdekű munkára csak nagykorút lehet szankcionálni. Közérdekű munkát milyen hatékonysággal lehet végeztetni? – ebben a témakörben rendeztek szemináriumot Igalon 1997 májusában. „Úgy tűnik, hogy a bírák

számára is csak e szemináriummal vált igazán érzékelhetővé és érthetővé ennek a büntetőjogi szankciónak a jelentősége a büntető joggyakorlatban és itt kaptak szemléletes példát a gyakorlati alkalmazás mikéntjeinek lehetőségeiről.” (Kerezsi, 1998. 118.p.)

A pártfogó felügyelő óriási segítséget tud adni a büntető igazságszolgáltatás egyéb szereplőinek. „Ahhoz azonban, hogy a pártfogó szolgálat betölthesse a '90-es évek bűnözésének kezelésében, „rámért” szerepet, elengedhetetlenül szükséges, hogy

- a pártfogó szolgálatok országosan egységes célok és normák alapján működjenek,
- a pártfogó felügyelők felelőssége világossá váljék, tevékenységük mérhetővé legyen,
- növekedjen a jogalkalmazók bizalma a pártfogó szolgálatok tevékenysége iránt,
- emelkedjen a gyakorlati munka szakmai színvonala,
- fejlődjön az intézményközi együttműködés más szolgáltatásokkal és szervezetekkel, honosodjék meg a költségekre is tekintettel lévő szankció-végrehajtási gyakorlat, valamint erősödjének a pártfogó szolgálatokat a helyi közösséghez fűző kapcsolatok.” (Kerezsi, 1998. 119.p.)

9.4. A pártfogó felügyelet és az utógondozás hiányosságai

A pártfogók feladataik szakszerű ellátása érdekében speciális jogi, kriminálpedagógiai, pszichológiai, gyógypedagógiai ismeretek elsajátítására van szükség. Mindez felveti továbbképzésük szükségességét. Ezen túlmenően szükséges, hogy a nagyobb városokban létesítsenek olyan átmeneti szálláshelyeket, otthonokat, ahol a büntetés-végrehajtási intézetből szabadult, lakás, szállás nélkül maradt elítéltek (ekkor már szabad emberek) elhelyezését ideiglenes jelleggel meg lehetne oldani. Természetesen lennének olyan emberek, akik ezt kihasználva ezeken a helyeken összegyűlnének és esetleg szervezeten követnének el újabb bűncselekményeket. Mindezt félretéve azonban nézzük a dolgok jobbik oldalát.

Szükséges lenne olyan munkahelyek létrehozása, ahol a büntetés-végrehajtási intézetekből szabadult emberek egészségi állapotuknak, koruknak és végzettségüknek megfelelő munkalehetőséget kapnának, míg végleges munkahelyüket meg nem találják. Ez megoldást jelenthetne azoknak a munkáltatóknak, akik szabadultakat foglalkoztatnak. Például adókedvezményt biztosítanának számukra. Az utógondozás akkor lenne

eredményes, ha a munkáltatók, az állami szervek lehetőségeikhez képest segítenék e probléma megoldását.

A nők pártfogó felügyelete több nehézséggel jár, mint a férfiaké. A nők bűnelkövetésében szerepet játszik a kedvezőtlen családi helyzet. Többségük állami gondozott, elvált szülők gyermeke vagy maga is elvált. A nőknél gyakori jelenség a hisztériára, az agresszióra való hajlam. Gyakran motiválja bűnöző magatartásukat az akaratgyengeség. A tárgyi feltételek: a munka, a lakás vagy szállás biztosításával, a családi kapcsolatok rendezésével lenne remény a nőknél a társadalomba való beilleszkedésre.

Ma Magyarországon a pártfogói felügyelet működik, de nem nevezhető hatékonynak. A pártfogó és a szabadult elítélt meghatározott időnként találkozik. A pártfogó segít munkahelyet, esetleg lakást keresni az elítéltnak, de ezzel talán ki is merült a feladata. Pedig szabadulás után nagy szükség lenne a pártfogói felügyelet segítségére.

A pártfogói felügyelet megszüntetését differenciálhatjuk. Az elsődleges felfüggesztésnél felnőttkorúak esetén 64%, fiatalok esetén 70%-ban szüntetik meg a pártfogói felügyeletet, valamint a fiatalok esetén 12% az egyéb okból történő felfüggesztés. Mindemellett jelentős csoportot képez a büntetés-végrehajtásból (36%), valamint a fiatalok intézetéből (17%) idő előtt eltávozók aránya.

A pártfogói felügyelettel a későbbi bűncselekmények kezelhetők, mellyel csökkenteni lehet az elkövetendő bűncselekmények számát. Cél, hogy minél több ember pártfogói felügyelet alá kerüljön.

10. FEJEZET

A BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁS ÉS A CIVIL SZERVEZETEK KAPCSOLATA

A börtönviselt emberekről a társadalom tagjainak nagy része lemondóan nyilatkozik, nehezen fogadják vissza a büntetésüket letöltött személyeket. A börtönben lévő fogvatartottakat büntetésük ideje alatt egy művi világ veszi körül, melyben a külvilágtól eltérő rendszabályok, követelmények uralkodnak. A börtönben lévő elítéltek egy zárt közösséget alkotnak, akiketingerszegény környezet vesz körül. Ebből adódóan gondolatkörük és problémájuk specifikusak, szűk körben mozognak. Életük ezen részében legfontosabb feladatuk az idő múlásának várása. A társadalomból való tartós kirekesztettség által gyengül a fogvatartottak önértékelése, önbecsülése, önálló életvitelre való képessége, valamint a kommunikatív képessége. Ezen hiányosságok elsajátításához nyújt segítséget a civil szervezetek jelenléte.

A civil szervezet elnevezés Antonio Gramsci nevéhez fűződik, amely politikától és gazdaságtól független emberi kapcsolatokat, szerveződéseket jelent. Tevékenységeik országhatárokon átnyúlnak, ezáltal nemzetközi méretűvé válnak.

Magyarországon a börtönökben nincs jelen az úgynevezett szociális munkás. Az utógondozás a szabadulás után kezdődik a hivatásos pártfogói felügyelettel. Munkájukat a civil szervezetek segítik. A civil segítők személyét a fogvatartott önként választja ki, akiket ily módon valódi segítségforrásnak, nem kirendelt hatóságnak tekint.

10.1. Börtönmissziók a büntetés-végrehajtás rendszerében

Magyar Evangéliumi Börtönmisszió

A legkorábban alakult misszió, amely alapítványi formában funkcionál. A Magyar Evangéliumi Börtönmisszió Alapítványt 1990. január 31-én az akkori Szociális és Egészségügyi Minisztérium jegyezte be. Egyetlen egyház felügyelete alá sem tartozik. Többségük a keresztény egyházak tagjaiból kerülnek ki. A misszió az országos parancsnoksággal 1996-ban együttműködési megállapodást kötött. A munka gyakorlati megvalósulása úgy történik, hogy a börtönöket rendszeresen látogató munkatársak bejutását igazolvány biztosítja. A misszió feladatainak tekinti a lelki gondozást,

kapcsolattartó csoportos foglalkozást, evangelizációs sorozatokat, hangversenyeket, bibliaismereti tanfolyamokat és továbbképzéseket, de kiveszi részét az utógondozás teendőiben is.

Mécses Szeretetszolgálat Magyar Börtönpasztorációs Társaság

1991. szeptember 4-én, Szegeden jött létre a Magyar Börtönpasztorációs Társaság, egyházi kezdeményezés és támogatás alapján. Tagjai között vannak vallásos és nem vallásos, de a humánus mellett elkötelezett személyek is. A Magyar Börtönpasztorációs Társaság nevét 1993-ban változtatták meg Mécses Szeretetszolgálat Magyar Börtönpasztorációs Társaságra, mivel a szolgálat segítő tevékenységeinek köre kibővült a civil keretek között folyó utógondozásra is.

A tevékenységük egyrészt a börtönben, másrészt a börtönön kívül végzett munkára terjed ki.

Börtönben végzett munkáik közül kiemelendők az alábbiak:

- nevelőmunka végzése humanista értékrend szerint,
- a fogvatartottak kapcsolattartásának erősítése, családjaik segítése,
- karitatív tevékenység, lelkipendozás, ima,
- segítségnyújtás a nemzetiségi és külföldi fogvatartottak számára.

A szolgálat rendkívül jó kapcsolatokkal rendelkezik nemzetközi viszonylatban is. Többek között az osztrák Börtönpasztorációval és a német börtönmisszióval.

Magyar Testvéri Börtöntársaság

A Társaság 1992. november 2-án alapított önkormányzati elven működő országos társadalmi szervezet. 1993 szeptemberében felvételt nyert a Nemzetközi Testvéri Börtöntársaság (Prison Fellowship International) tagjai közé.

A börtönben a társaság által ellátott szolgálatok:

- istentiszteletek, misék tartása,
- kis csoportos,

- személyes, négy szemközti beszélgetések folytatása.

Feladata

- olyan támogatási és segítségnyújtási hálózat kialakítását, mely helyi szervezetekből és csoportokból áll, és lelkészek, lelkészi munkatársak közreműködésével és irányításával felkeresik és felkarolják azon elítéltek családtagjait, akik ezt igénylik, és szívesen fogadják,
- segítséget nyújtanak az elítéltek a börtönből szabadságra való távozásának megszervezésében,
- a Társaság tagjai, munkatársai az előírásoknak megfelelően látogatják az elítélteket, elősegítik, támogatják a büntől elfordulásukat, megújulásukat.

A Társaság foglalkozik az elítéltek gyermekeinek karácsonyi megajándékozásának és nyári táboroztatásának megszervezésével, illetve fontosnak tartja az áldozatok lelki gondozását is. Minden évben megszervezik a Nemzetközi Börtönmissziós Imahetet, amely program alkalmas lehet arra, hogy a közvéleményben is nagyobb figyelmet kapjon a hazai büntetés-végrehajtás és a fogvatartottak szabadulásukat követően a társadalom elfogadott tagjaivá váljanak.

10.2.Emberi jogokkal foglalkozó civil szervezetek

Váltó-sáv Alapítvány

Az Alapítvány célja a fogvatartottak és a szabadultak, kriminális életúttal rendelkezők társadalmi és munkaerő-piaci beilleszkedésének segítése, életesélyeik növelése. Feladatuk a folyamatos utógondozás biztosításán és a civil támogató rendszer működtetésén túl az alábbiak:

- kriminális életvezetésű, első büntényes fiatalok speciális, személyközpontú tanulási, tanítási programjának és gondozásának megszervezése és végzése,
- a személyes problémák pszicho-szociális kezelése, gondozása, mentálhigiénés ellátás,
- a társadalomba való visszailleszkedést segítő, problémafeltáró csoportok szervezése, működésének támogatása, biztosítása,
- bűnmegelőzés,

- a börtönszocializáció megszüntetésének támogatása,
- ex-kriminális fiatalok foglalkoztatása és munkaerő-piaci reintegrációjának segítése.

A szabadulás örömteli, ám számos nehézséget is jelentő pillanat és folyamat. Már a büntetés-végrehajtási intézetben szükséges tervezni a szabad életet.

Az Alapítvány munkatársai az alábbi területeken tudnak támogatást nyújtani:

- lakhatási kérdések megoldása,
- munka- és álláskeresés,
- iratok, dokumentumok beszerzése,
- egyéni élethelyzetekre, kérdésekre való információk beszerzése, eljuttatása.

Magyar Helsinki Bizottság

A Bizottság tevékenysége a külföldiek jogainak védelmén túl a rendvédelmi szervek és az igazságszolgáltatás működésének nyomon követése. Megkülönböztetett figyelmet fordít a fogvatartottak helyzetére, a védelemhez való jog és a törvény előtti egyenlőség elvének érvényesülésére. A Bizottság védelmezi a fogvatartottak jogait és börtönügyi tevékenységet is folytat.

11. FEJEZET

GYERMEKMUNKA

Azok a magánszemélyek, vállalkozások, multinacionális cégek, akik gyermekeket foglalkoztatnak, büntetendő cselekményt követnek el, de ennek ellenére ritkán felelnek cselekedetük miatt az igazságszolgáltatás előtt.

Amennyiben gyermekeket a koruknak megfelelő fizikai és pszichikai teljesítőképességüket meghaladó terhelésnek tesszük ki és ezáltal nem elősegítjük fejlődésüket, hanem hátráltatjuk, gyermekmunkáról beszélünk.

Magyarországon elsőként 1909-ben dr. Chyzer Bélát kérték fel arra, hogy készítsen tanulmányt arról, mely területeken, milyen körülmények között foglalkoztatnak gyermekkorúakat. Vizsgálódása során tapasztalta, hogy a gyermekmunka rettenetes károkat okoz a gyermek testi, szellemi és lelki fejlődésében. A XX. század elején már felismerték a gyermekmunka romboló hatását. Ennek ellensúlyozásaként 1903-ban Németországban megszületett a gyermekmunkát szabályozó törvény, mely gátat szab minden munkaterületen a gyermekmunka igénybevételének. (Ebben az időszakban Angliában és Németországban virágzott legnagyobb mértékben a gyermekmunka.)

1909-ben Magyarországon a gyerekek jelentős részét a mezőgazdaságban, illetve az iparban egyaránt foglalkoztatták. Ma ugyanígy jelen vannak ezek a munkaterületek, a gyermekek „foglalkoztatása” azonban kiterjed a drogkereskedelem és a prostitúció területére is. Világszerte 2 millióra tehető a prostituált gyermekek száma, amely évről évre jelentős mértékben növekszik. Oka a szexturizmusban keresendő. Ebből a szempontból a legkeresettebb célszágok: India, Thaiföld, Sri Lanka és Brazília, de a nyugat-európai országokban is egyre nagyobb területet érint ez a tevékenység.

Az UNICEF adatai szerint 218 millió 5-17 éves gyerek dolgozik a világon, körülbelül 70 százalékuk a mezőgazdaságban, 126 millióan közülük veszélyes körülmények között, ideértve a különböző bányákat, a mérgező vegyi anyagokkal történő mezőgazdasági munkát, valamint a veszélyes gépeken kifejtett munkákat. A többi százmillió gyerek háziszolgaként, illetve üzletek, műhelyek, ültetvények színpalái mögött dolgozik. Hozzávetőlegesen másfél millió gyerekkel kereskednek, majdnem hat millióan jutnak rabszolgasorba, két millióan pedig a prostitúció és pornográfia áldozatai. A gyermekmunka és a szegénység között egyenes arány áll fenn: a szülők annyira keveset

keresnek, hogy kénytelenek gyermekeiket munkára adni, rosszabb esetben eladni. A gyermekmunkások száma Ázsiában, főleg a dél-keleti részeken igen magas. Az úgynevezett fejlett világban is találkozunk a jelenséggel, itt mintegy két és félmillió gyerek dolgozik.

India élen jár a gyermekmunkáltatásban. Innen származik a legtöbb olyan áru, amely gyermek- vagy kényszermunka eredménye. Ilyen például a focilabda vagy az olcsón megvásárolt gyerekruha is. Brazília, Banglades, Kína és a Fülöp-szigetek szintén az élcsapathoz tartozik a gyermekmunka alkalmazásában. A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (továbbiakban: ILO) adatai alapján a gyermekmunkaerő 69 százalékát a mezőgazdaságban veszik igénybe. Gyapot, cukornád, kakaó, dohány, kávé és rizs világszerte a leggyakoribb termékek, amelyek gyermekmunka vagy kényszermunka igénybevételével kerülnek előállításra. A gyapottermelésben Kína és Üzbegisztán használja a legtöbb ilyen munkaerőt. Elefántcsontpart és Nigéria a kakaótermesztésben kényszerít munkára gyerekeket, míg Peruban az aranybányákban dolgoznak kényszermunkások.

A '90-es években az Egyesült Államokban Clinton elnök harcolt a gyermekmunka legrosszabb formáinak eltörlése érdekében. Ezt hangsúlyozva aláírt egy rendeletet, amely megtiltotta, hogy az amerikai kormány olyan árut vásároljon, melyet a "legrosszabb fajta" gyerekmunkával készítettek. Ez alól Mexikó és a Világkereskedelmi Szervezet (World Trade Organization – WTO) tagjai azonban kivételt képeztek. Ezen túlmenően a WTO azt hangoztatta, hogy egyetlen ország sem tilthatja meg olyan termékek behozatalát, amelyeket akár gyermekmunka igénybevételével állítottak elő.

Magyarországon a gyermekfoglalkoztatást 1840-ben szabályozta az Országgyűlés. Hazánkra nem igazán jellemző a gyermekmunkáltatás, nyomokban azonban fellelhető. Példaként említendő, hogy 2008-ban az M7-es autópálya Zalakomár és Nagykanizsa közti szakaszának építésekor a munkaügyi felügyelők több tizenéves fiú foglalkoztatására lettek figyelmesek, mely ügy abban az időben nagy sajtóvisszhangot kapott.

Magyarországon a Munka Törvénykönyvéről szóló 1992. évi XXII. törvény 72. és 72/A. §-ai szerint munkavállalónak a 16. életévét betöltött személy jelentkezhets, s minden 18 éven aluli foglalkoztatott fiatal munkavállalónak számít, akikre külön szabályok vonatkoznak.

A gyermekmunka elleni világnap június 12., melyet első alkalommal 2002. évben tartottak az ILO kezdeményezésére. A statisztikák szerint több mint 200 millió 5 és 17 éves kor közötti gyermeket dolgoztatnak a világon.

Az ILO célul tűzte ki, hogy 2015-ig kötelezővé teszi a világ minden országában 14 éves korig az oktatást, valamint a gyermekmunka legszörnyűbb formáinak – a prostitúciónak és a rabszolgakereskedelemnek – 2016-ig történő felszámolását. A két évvel ezelőtt kitört világgazdasági válság hatásaként egyre több család megélhetése került és kerül veszélybe, mely visszajára fordíthatja e folyamatokat. Félő, hogy sem felszámolni, sem szinten tartani nem lehet a gyermekmunkát, hanem a szükség szülte helyzetben tovább fog növekedni.

EREDMÉNYEK

Kutatásom során lehetőségem nyílt arra, hogy betekintsek három ország egy-egy börtönének mindennapi életébe. Megfigyelhettem az üzemekben folyó munkát, megtapasztalhattam, hogy milyen életkörülmények között élnek, dolgoznak az elítéltek. A személyzet munkájába is bepillantottam. Az ott látott, hallott információk alapján tudtam összehasonlítani nagyságában, befogadóképességében megközelítőleg azonos nagyságrendű intézményeket.

A disszertációhoz felhasználandó irodalom gyűjtésekor szembesültem azzal a problémával, hogy a büntetés-végrehajtással foglalkozó irodalmakban elenyésző a gazdasági, pénzügyi területtel foglalkozó anyag. A legáltalánosabb, hogy egy-egy intézményt vagy országot elemeznék, mutatnak be oktatási, képzési, kulturális, sport vagy pedagógiai oldalról. Néhány szakirodalom található konkrét gazdasági, pénzügyi vonatkozásban, de ebből is elenyésző az összehasonlító elemzés. Nem találtam arra vonatkozó irodalmat, hogy egy konkrét intézményt elemezték volna. Amennyiben végeztek, azok legtöbbször a börtönrendszerek működéséről, az intézetekben folyó életről tájékoztattak, s nem a gazdasági tevékenység bemutatása, összehasonlítása volt a cél. Ennek következtében riportjaim anyagára alapozva készítettem el disszertációm. Úgy gondolom, dolgozatom egyedülálló, mert egyszerre három intézményt három különböző országból mutat be gazdasági, pénzügyi, foglalkoztatási szempontból.

A disszertáció a téma szempontjából messzebbre kíván tekinteni. Fontos lenne, hogy az országok büntetés-végrehajtási intézetei között párbeszéd legyen gazdasági tevékenység oldaláról is, természetesen a gazdasági tevékenységet nem lehet elválasztani a pénzügyi tevékenységtől. E párbeszéd nemcsak a börtönlátogatásig terjedjen, hanem konkrét tevékenységekben legyenek közös partnerek, még ha más országban van is az intézmény. A folyamatos konzultációt követően lehetőség adódhatna, hogy megismerjék más országok büntetés-végrehajtási intézeteiben folyó munkáltatási tevékenységeket. Ezáltal lehetőség nyílhatna arra, hogy szélesebb körben tudnák az elítélteket foglalkoztatni.

Számomra az egyediség mellett sikerült még egy pozitív eredményt elérni. A zselizi intézetben tett látogatásaim során az intézetparancsnokkal megtekintettem a cipőüzemüket, s a Tőle kapott információk alapján a váci intézet vezetősége felvette a kapcsolatot a Rieker Cipőgyár Szlovákiába kihelyezett részlegével. Többszöri tárgyalást követően sikerült a Váci Fegyház és Börtön elítélteji részére munkát kapni. A váci cipőüzem 2004.

szeptember 1-jétől mintegy 130 elítéltnak biztosított rendszeresen munkát, mely a gazdasági válság hatására 2009-ben 30-40 főre csökkent.

KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

A bűnözés a vizsgált országokban az ezredforduló óta növekvő tendenciát mutat. Az ismertté vált bűncselekmények bárhol a világon a lakosság vagyoni- és személyi biztonságát sértik, az életminőséget befolyásolják.

Az Európai Unió és a kutatásom ideje alatt az Európai Unióba belépett tagországok büntetés-végrehajtási intézményeinek összehasonlítását, elemzését végeztem először a törvénymódosítások oldaláról. A már Európai Unió tagország részéről nem kellett törvényerejű rendeletekkel összehasonlítást végezni, mert azok az országok a büntetés-végrehajtási törvényeiket eleve az Európai Börtönszabályok elvárásainak megfelelően alakították. Az Európai Unióhoz csatlakozó országok büntetés-végrehajtási intézeteinek egy egész folyamatot kellett megváltoztatni ahhoz, hogy az ajánlásoknak megfelelően működtethessék intézeteiket. Ezekben az államilag finanszírozott intézetekben élnek, dolgoznak, tanulnak és készülnek a szabad életre a bünt elkövető emberek.

Kutatásom során mindenkor figyelembe vettem, hogy *Az Európai Börtönszabályok* milyen ajánlásokat javasolnak a büntetés-végrehajtási intézeteknek. Ennek tükrében végeztem vizsgálatokat. Elmondható, hogy mindegyik ország törekszik a börtönön belüli emberséges bánásmódra, ugyanis *Az Európai Börtönszabályok* hangsúlyozza, hogy a börtönrendszert a kezelésre kell alapozni. A kezelés önmagában is cél, egyszersmind biztonsági tényező. A szabályok nem egyoldalúak, megmutatják az alapelveiket, amelyek segítségével a börtön céljai – nevezetesen a kezelés célja – az őrizet és az intézményes cél egyensúlyban tarthatók egymással. A börtönszabályok az egyetlen lehetséges megoldást mutatják, amelyek megfelelnek a civilizációs normáknak és az emberi méltóságról alkotott elképzeléseinknek. A csupán őrizetet nyújtó börtönrendszerek nem reálisak, nem is kivitelezhetők.

Magyarországot és Szlovákiát összehasonlítva megállapítható, hogy a két ország azonos időben vált az Európai Unió tagjává. Hogy a csatlakozáshoz szükséges feltételeknek megfeleljenek, a büntetés-végrehajtási törvényeket, előírásokat igyekeztek az Unió elvárásainak megfelelően változtatni. Természetesen ez a változtatás Bajorországra nem vonatkozott, mivel Németország 1957 óta az Európai Unió tagja.

Ha az egyes országok büntetés-végrehajtásának szervezeti felépítését nézzük, akkor Magyarország és Szlovákia azonosnak mondható, míg Bajorország abban tér el, hogy középírányító szerv – amely Magyarországon és Szlovákiában az Országos

Parancsnokságnak felel meg – nem létezik. Ezzel a bajor állam igen sok pénzt takarít meg, mivel nem kell a középírányító szerv épületeit, apparátusát fizetni. 2005-ben Magyarországon is történtek hasonló törekvések. Az Országos Parancsnokság ugyan nem szűnt meg, de takarékosági szempontból mintegy 100 fővel csökkentették létszámát.

Az intézeteket és az azon belül működő gazdasági társaságokat látogattam meg. Céloom az volt, hogy megismerhessem más országok intézményeiben milyen módon foglalkoztatják az elítélteket, a végzett munkáért mekkora összegű munkabért kapnak, mire használhatják fel a rabkeresményüket, mennyiben kell finanszírozni az adott intézményt az államnak, nyereségesek vagy veszteségesek-e az üzemeik, miben különböznek, illetve mennyiben hasonlók gazdasági tevékenységeik, pénzügyi helyzetük, mennyire zsúfoltak a börtönök és milyen módon próbálnak az adott országok ezen a súlyos gondon segíteni, megoldásokat találni.

Az egyes intézetek számát, a befogadóképességet és a zsúfoltságot a 32. táblázat mutatja:

32. táblázat: A vizsgált intézetek száma, befogadóképessége, telítettsége

	Magyarország	Szlovákia	Bajorország
<i>intézetek száma</i>	31	18	36
<i>befogadóképesség</i>	12 042	10 031	11 804
<i>telítettség %-ban</i>	128	88	104,94

Forrás: személyes interjúk során kapott adatok

A fenti statisztikai adatokból megállapítható, hogy a legzsúfoltabbak a magyar börtönök. A zsúfoltság enyhítésére a magántőke bevonásával új férőhelyeket létesítettek, melyek csökkentették, de nem szüntették meg ennek problémáját. Hatékonyabban kellene alkalmazni a bírói ítéletekben az alternatív büntetésmódokat. Ezek lehetnek: közérdekű munka és pénzbüntetés. Egyik sem jár szabadságelvonással. Ezek az alternatívák képesek lennének kiküszöbölni a szabadságvesztés hátrányait, mert nem szakítják ki az elkövetőt a környezetéből, de felügyelet alatt tartják.

A vizsgált országok intézeteinek rabtartás költségeit összevetve megállapíthatjuk, hogy Bajorországban a legmagasabb (kb. 20 216 Ft/fő/nap), Szlovákiában a legalacsonyabb (kb. 6 720 Ft/fő/nap). A magyar rabtartás költsége 8 024 Ft/fő/nap, mely minimális eltérést mutat a szlovákhhoz képest. A rabtartás költségeinek azonossága, illetve különbözősége az adott ország életszínvonalával magyarázható. Ha az elítéltek munkáltatását nézzük, Magyarország áll a legrosszabb helyen az alig 20-22%-os

foglalkoztatással. Ezt követi 50,4%-kal Bajorország. Szlovákiában ez az arány a 2004. évi 66,68%-ról 2009. évre 69,77%-ra növekedett.

Az elítélt bérek tekintetében megállapítható, hogy a legmagasabb Bajorországban (kb. 31 000-63 000 Ft/fő/hó), a legalacsonyabb Magyarországon (24 000-29 000 Ft/fő/hó). Szlovákiában kb. 30 000-57 000 Ft/fő/hó az átlag elítéltbér. Magyarországon az elítéltbért úgy lehetne növelni, hogy a vállalkozóval történő szerződéskötéskor a munkabéreket magasabb összegben kellene meghatározni, így az elítéltek is nagyobb összegű bért kapnának. Hatékony megoldás lenne, ha a büntetés-végrehajtási vállalatok minél több saját terméket állítanának elő, melyeket saját üzlethálózatukon keresztül értékesítenének. A ma működő rendszer kevésbé nyereséges, mivel az előállított termékeket csupán a büntetés-végrehajtáson belül értékesítik. Nincs megfelelő marketinghálózat kiépítve, melyen keresztül a vásárlók széles tömege ismerhetné meg a termékeket, szolgáltatásokat.

A vizsgált országok büntetés-végrehajtásai intézeteinél évek óta működnek különféle oktatási, szakképzési és munkáltatási programok. Az elítéltek szakmai képzésével szemben támasztott követelmény, hogy vegye figyelembe a munkaerő-piaci igényeket. Cél olyan szakmák kiválasztása, melyek rövid idő alatt, intenzíven elsajátítható ismereteket közvetítenek és államilag elismert végzettséget adnak. A fogvatartottak szakmára való felkészítésének feltételei az idők folyamán nem váltak könnyebbé. Ennek okai között szerepel a munkaerő-piaci igények gyors változása, az elítéltek képzettségbeli hiánya, a büntetés rövid időtartama és a képzés jelentős költségvonzata. A képzésben arra kell törekedni, hogy a szakmai ismeretek mellett a munkaerő-piacon magasra értékelt képességek (precízesség, pontosság, szavahihetőség, munkafegyelem, megbízhatóság, problémamegoldó képesség) fejlődjenek. A vizsgált országokban az iskolai végzettség szempontjából azonos iskolai végzettséggel rendelkeznek az elítéltek. Megállapítható, hogy a legtöbb fogvatartott általános iskolát, alapiskolát vagy attól kevesebb osztályt végzett. Főiskolát, egyetemet végzett elítélt alig található az intézetekben. Alulképzettség jellemzi a börtönlakókat, mivel a bűnözés a deviáns emberekre jellemző tulajdonság. Akik nem tudnak megfelelni az előírt vagy kialakult társadalmi normáknak, a társadalom perifériájára kerülnek, belőlük tevődik össze a börtönlakók nagy része. A bűnöző életmód kialakulásánál a mikro- és a makrokörnyezet hiányosságait lehet fellelni az életelözményekben.

„Stabil és biztonságot adó családi légkörben a személyiség az élet stresszhelyzeteivel szemben olyan védettséget szerezhet, amely lelki egészségvédelmének erőforrása és önmegvalósító életvezetésének biztosítója lehet. A lelki megbetegedések

kulcsát elsődlegesen tehát nem az egyénben, hanem az egyén és környezete sajátos viszonyában kereshetjük.” (Bagdy [1994] 18. p.) Magyarországon az alapfokú iskolai oktatás feltételei az 1993. évi törvénymódosítással változtak. A hatályos szabályozás nem teszi kötelezővé az általános iskola elvégzését. A tankötelezettség az elítéltek esetében is a 18. életév betöltéséig terjedhet. E változással jelentősen csökkent Magyarországon az általános iskolai oktatásban résztvevő elítéltek száma. A beiskolázás visszaesése mellett csökkent az analfabéták, illetve az alacsony iskolai végzettségűek oktatásban való részvétele.

A vizsgált országok kiadásait és bevételeit a 33. táblázat mutatja:

33. táblázat: A vizsgált országok kiadásai és bevételei
 adatok millió Ft-ban

	Magyarország	Szlovákia	Bajorország
<i>Kiadások</i>	44 067,3	35 277,2	90 636,0
<i>Bevételek (támogatás nélkül)</i>	3 678,6	3 630,4	14 560,0

Forrás: személyes interjúk során kapott adatok

A fentiekből megállapítható, hogy országos szinten a kiadásokra fordított összeg Bajorországban a legmagasabb, Szlovákiában a legalacsonyabb. A hatalmas különbség az ország életszínvonalával, gazdasági helyzetével magyarázható. Ha a kiadásokat az intézetek számának arányában leosztjuk, akkor is erre a következtetésre jutunk. A bevételeket és az adott országok intézeteinek számát vizsgálva elmondható, hogy legtöbb bevétele Bajorországnak van, Szlovákiának és Magyarországnak közel azonos.

A vizsgált intézetek közül a legzsúfoltabb a Váci Fegyház és Börtön volt. Ez a zsúfoltság az ország minden intézetére jellemző. Ezt a helyzetet javította, de nem szüntette meg a 2007-ben és 2008-ban átadott tiszalöki és szombathelyi magántőke bevonásával létesített új börtönök, ahol a vállalkozók nemcsak az építtetésben, hanem az üzemeltetésben is érdekeltek. Bajorországban a magántőke bevonásával jelentős beruházások történtek az utóbbi időkben, így a zsúfoltság nagymértékben csökkent. Szlovákiában a zsúfoltság nagyfokú megjelenése nem jellemző, ezért ez a probléma egyelőre nem foglalkoztatja a büntetés-végrehajtás vezetését. A magántőke bevonására azért is van nagy szükség, hogy az állami költségvetésből az intézetek hatékonyabb működtetésére nagyobb összeget tudjanak az országok fordítani. A PPP beruházás

keretében szabályozott, hogy az intézet működtetése a vállalkozó, míg a szakmai feladatok a büntetés-végrehajtás kezében összpontosulnak.

Mindhárom ország fontosnak tartja a pártfogói felügyelet működését, illetve az alternatív büntetéseket. Az utógondozás céljai között szerepel, hogy a szabadultak segítséget kapjanak munkahely, lakhatás, egyéni és családi problémáik megoldásához, melyek megléte esetén sikeresen beilleszkedhetnek a társadalom életébe. A pártfogók mellett, de tőlük függetlenül vannak jelen a civil szervezetek, tagjaik segítik az elítéltek és a már szabadultak integrálódását a társadalomba. Megállapítható, hogy mindegyik ország elítéltszámához viszonyítva a pártfogói felügyelők, utógondozók száma elenyésző. Fontos lenne, hogy a hivatásos pártfogók létszámát a jelenlegi többszörösére emeljék, mivel munkájuk nagyban segítené, hogy a szabadult elítélt mihamarabb beilleszkedjen a társadalomba. A minisztériumoknak nagyobb összegeket kellene a költségvetésben tervezni, amiből növelnék a pártfogói létszámot és működésükhöz szükséges tárgyi feltételeket.

A büntetés-végrehajtás területe nem tartozik hazánkban a prioritások közé. Anyagi forrásaink növelése a költségvetés keretein belül nem valószínű, mégis elengedhetetlenül fontos a büntetés-végrehajtáson belül működő kft-k fejlesztése, az általuk készített termékek szélesebb skálája. Véleményem szerint a jövőben az egyik legjobb megoldás az Európai Unión belül kiírt pályázatokon való részvétel, melynek keretében az esetlegesen elnyert összegeket a kft-k korszerűsítésére, fejlesztésére kellene fordítani annak érdekében, hogy versenyképesebb termékeket tudjanak előállítani. Fentebb megállapítottak a másik két vizsgált ország esetében nem relevánsak.

ÖSSZEFOGLALÁS

Disszertációmban egy olyan témakör bemutatására törekedtem, amely tudomásom szerint nem jelent meg publikált formában.

A tanulmány bemutatja, melyek azok a jogszabályi tennivalók, melyeket indokolt és szükséges megtenni az Európai Unióhoz való csatlakozás érdekében, ennek megfelelően hogyan alakult a vizsgált országok börtönein belül a fogvatartottak foglalkoztatása, bérezése, képzése, rabtartási költségei, az intézetek gazdálkodása, a pártfogók, civil szervezetek tevékenységei.

A vizsgált országok közül megállapítható, hogy Szlovákia és Magyarország hiánytalanul teljesítette az Európai Unióhoz való csatlakozás feltételeinek előírásait. Németország 1957-től az Európai Unió tagja, ezért Bajorországban nem váltak szükségessé jogszabályi változtatások.

Fontos szempont, hogy mind a három ország börtöneiben a munkát és a képzést pozitív elemként, nem pedig büntetésként alkalmazzák. Ebből a megközelítésből próbálják foglalkoztatni, képezni az elítélteket, melyben az államok erkölcsileg és anyagilag pozitív szerepet vállalnak.

A kiválasztott országok börtöneiben a munkaidő különbözőképpen alakul. Míg Magyarországon az elítéltek napi 8 órát, addig Bajorországban napi 6-7 órát, Szlovákiában napi 5-6 órát dolgoznak. A személyes interjúk során a szlovák és a bajor büntetés-végrehajtási intézetek vezetői hangsúlyozták, hogy az ember figyelme, teljesítőképessége, fizikai aktivitása 5-7 órán keresztül tartható éberén, ezt követően csökken. Ezekben az országokban a foglalkoztatásban eltöltött napi munkaidő közötti különbség az elítéltek bérezésében ennek ellenére nem negatívan jelenik meg a magyarországi rabkeresményekhez képest. Az eltérő keresmények másik oka az élénkebb gazdasági mozgásban gyökerezik. Piacképesebb termékeik révén nemcsak az országokon belüli, hanem azokon kívüli piaci kapcsolatokkal is rendelkeznek.

A romló gazdasági helyzettel magyarázható mindhárom országban a börtönnépesség növekedése. Ez a jelenség egyre nagyobb anyagi terhet ró az országokra, mivel ezzel egyenes arányban növekednek a rabtartás költségei. Az ily módon növekvő kiadások miatt kevesebb anyagi javak jutnak az egészségügy, az oktatás, a kutatás területére, pedig ezek kulcsfontosságú részei egy nemzet gazdasági felemelkedésének.

Megállapítható, hogy a vizsgált országok elítélteinek átlag életkora 25-50 év közé tehető. Ez arra vezethető vissza, hogy ebben az időszakban az ember családot alapít, lakást vásárol és egyéb tartós fogyasztási cikkekre vágyik. Gyakran az igények és a keresetek nincsenek összhangban. Hogy ezt biztosítsák maguk és családjuk számára, több esetben olyan nem törvényes ügyletekbe bonyolódnak, melyek révén egyenes út vezet a bűnözővé váláshoz. A börtönpopuláció megközelítőleg 95-97%-át a férfiak, a fennmaradó 3-5%-ot a nők teszik ki. Ez az arány arra vezethető vissza, hogy a nők feladata a család ellátása, a gyermekek nevelése, nem pedig az ehhez szükséges anyagi javak előteremtése.

Országunkban Szlovákiához és Bajorországhoz képest magas a külföldi elítéltek száma. Ennek oka, hogy a tőlünk keletre eső szegényebb országokból az ott nehéz körülmények között élők a jobb megélhetés reményében illegálisan vagy legálisan munkát vállalni jönnek. Számukra gyakori gond nemcsak a célországig való eljutás, hanem önmaguk fenntartása is. Ebből adódóan hajlandók különböző törvénybe ütköző dolgokat elkövetni, mely a magyarországi bűnözőkéhez hasonlóan a bűnözővé váláshoz vezető út.

A magas elítéltszámhoz viszonyítva nem kevésbé elhanyagolható szerepet szánunk az országok a pártfogók és civil szervezetek börtönön belüli és kívüli tevékenységére, mely meghatározó szerepet tölt be az ember személyiségében történő esetleges megváltoztatása szempontjából. Akik pedig kisiklottak a társadalom rohanó „vonatáról” segítséget várnak. A segítséget pedig csak a társadalom egészének összefogásával lehetne megteremteni, visszavezetni őket a társadalomba, a családjukhoz.

SUMMARY

In current dissertation I am making an effort to display a topic which was not published before, as far as I know.

This essay demonstrates, what legal measures are - on behalf of accessing the European Union - reasonable and necessary to make accordingly how did the captives employment, waging, qualification, maintenance costs, institute management, supervisors and civil organizations activity form in the examined countries prisons.

It can be ascertained that Slovakia and Hungary from the examined countries completely fulfilled the European Union's accessing obligations. Germany is a member of the European Union since 1957, so there was no need to change statutory provisions.

Essential aspect is that in the prisons of all three countries labour and qualification are used as positive components not punishment. They try to keep employed and qualify the convicts from this aspect and the state assumes positive part both morally and financially.

Labour time is different in the prisons of the examined countries. While in Hungary the convicts work 8 hours daily, in Bavaria they work 6-7 hours per day and in Slovakia 5-6 hours. During personal interviews the leaders both of the Bavarian and Slovakian Law Enforcement Agency emphasized that a person's concentration, ability, physical activity can be kept attentive for 5-7 hours, then decreases. Despite the differences in time spent for work compared to Hungary negative effect in prisoners waging cannot be discovered. The cause of the dissimilar wages can be found in lively economic activity. Through their marketable products they not only have insider but outsider marketing connections.

The increasing number of the prisoners can be explained with the decreasing economic situation in all three countries. This phenomenon lays a growing material charge to the countries, because costs of captivity increase significantly. Expenses growing this way, lowered material goods can be transferred to healthcare, education, research areas, even if these are the key-point elements of a country's rising economy.

Ascertainable that the age of the convicts in these countries are between 25 and 50 in average. This can be led back to the fact that in this period people found families, buy houses and aspires to other prolonged consumer's goods. Often desires and salaries are not in accordance. In several cases to assure this for themselves and their families they get involved in illegal affairs from where straight way leads to becoming a criminal.

Approximately 95-97% of the prison's-population are male, the remaining 3% are female. This ratio is caused by the fact that women's task is the boarding of the family, bringing up the children and not the gaining of the necessary goods.

In our country the number of the foreigner convicts is higher than in the prisons of Bavaria and Slovakia, because from the eastern countries several employees engage themselves to work legally or sometimes illegally in hope for a better life. For them not only getting into the new country means a problem, but maintaining themselves as well. As a consequence they are willing to commit things against the law just like the Hungarian fellow sufferers.

Compared to the high number of convicts these countries intended a not less negligible part for the in- and outsider activity of supervisors and civil organizations. These activities take ascertain part in the possible changes of personality. Those whom had left "the rails of the society's hurrying train" are asking for help. This help could only come with the collaboration of the society, leading them back to the social world, to their families.

TÁBLÁZATJEGYZÉK

1. táblázat: Az elítélt létszám és a foglalkoztatás 2005-2009 között	38
2. táblázat: Az elítéltek ítéletidő szerinti megoszlása Magyarországon 2004. december 31-én	50
3. táblázat: Az elítéltek ítéletidő szerinti megoszlása Magyarországon 2009. december 31-én	51
4. táblázat: Az elítéltek ítéletidő szerinti megoszlása Szlovákiában 2004. december 31-én	51
5. táblázat: Az elítéltek ítéletidő szerinti megoszlása Szlovákiában 2009. december 31-én	52
6. táblázat: Az elítéltek ítéletidő szerinti megoszlása Németországban 2004. december 31-én	52
7. táblázat: Az elítéltek ítéletidő szerinti megoszlása Németországban 2009. december 31-én	53
8. táblázat: Teljesítménybérben dolgozó fogvatartottak engedélyezett kategóriabérei Magyarországon 2004. és 2009. évben	62
9. táblázat: Havi fogvatartotti keresetek bérkategóriánként Magyarországon 2004. és 2009. évben	62
10. táblázat: Időbérben dolgozó fogvatartottak engedélyezett órabérei Magyarországon a 2004. évben	63
11. táblázat: Időbérben dolgozó fogvatartottak engedélyezett órabérei Magyarországon a 2009. évben	63
12. táblázat: A költségvetési területen dolgozó fogvatartottak havi munkabére Magyarországon a 2004. és a 2009. évben	69
13. táblázat: Teljesítménybérben dolgozó fogvatartottak engedélyezett kategóriabérei Bajorországban a 2004. és a 2009. évben	72
14. táblázat: Havi fogvatartotti keresetek bérkategóriánként Bajorországban a 2004. és a 2009. évben	73
15. táblázat: A fogvatartottak engedélyezett kategóriabérei Szlovákiában a 2004. és a 2009. évben	77
16. táblázat: A fogvatartottak száma Magyarországon 2001-2009 között	82
17. táblázat: A magyar büntetés-végrehajtási intézetek 2004. évi	

költségvetési adatai	91
18. táblázat:A magyar büntetés-végrehajtási intézetek 2009. évi költségvetési adatai	92
19. táblázat:A magyar büntetés-végrehajtás számla-, tartozásállománya és rendelkezésre álló pénzkészlete 2009-ben	94
20. táblázat:A magyar büntetés-végrehajtás határidőn túli tartozásállománya 2004-2009 között	94
21. táblázat:A Nostra Kft. 2009. évi nettó árbevétele	98
22. táblázat:A Nostra Kft. 2009. évi saját tőke összetétele	99
23. táblázat:A Duna-Mix Kft. 2009. évi árbevétele	101
24. táblázat:A Pálhalmi Agrospeciál Kft 2009. évi árbevételének alakulása	102
25. táblázat:A Pálhalmi Agrospeciál Kft-nél dolgozó fogvatartottak száma és keresete üzemenként	104
26. táblázat: A szlovák büntetés-végrehajtási intézetek 2009. évi összköltségvetése	105
27. táblázat: A szlovák büntetés-végrehajtási intézetek 2004. évi kiadásai	106
28. táblázat: A szlovák büntetés-végrehajtási intézetek 2009. évi kiadásai	107
29. táblázat: A szlovák büntetés-végrehajtási intézetek 2004. évi bevételei	108
30. táblázat: A szlovák büntetés-végrehajtási intézetek 2009. évi bevételei	109
31. táblázat: A bajor büntetés-végrehajtási intézetek 2009. évi összkiadásai	110
32. táblázat: A vizsgált intézetek száma, befogadóképessége, telítettsége	147
33. táblázat: A vizsgált országok kiadásai és bevételei	149

ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra: Magyarországon működő országos, megyei büntetés-végrehajtási intézetek, intézmények, gazdasági társaságok	32
2. ábra: A magyar büntetés-végrehajtás szervezeti felépítése a változások előtt	33
3. ábra: A magyar büntetés-végrehajtás szervezeti felépítése a változások után	34
4. ábra: A magyar bv. gazdasági társaságok eredményének alakulása 1994-2008. között (millió Ft)	38
5. ábra: A szlovák büntetés-végrehajtási intézetek elhelyezkedései	40
6. ábra: A szlovák büntetés-végrehajtás szervezeti felépítése	41
7. ábra: A bajor büntetés-végrehajtási intézetek elhelyezkedése	45
8. ábra: A börtönnépeség alakulása Magyarországon 2000-2009 között	48
9. ábra: A börtönnépeség alakulása Szlovákiában 2000-2009 között	49
10. ábra: A börtönnépeség alakulása Bajorországban 2000-2009 között	49
11. ábra: A rabtartás költségeinek összehasonlítása a vizsgált országokban 2009. évben	56
12. ábra: Az elítéltek életkor szerinti megoszlása a vizsgált országokban	79
13. ábra: A külföldi állampolgárságú elítéltek aránya a vizsgált országokban	79
14. ábra: Munkahely hiánya miatt nem dolgozó elítéltek aránya a vizsgált országokban	80
15. ábra: A vizsgált intézmények telítettségi mutatói	81
16. ábra: A vizsgált intézmények norma szerinti férőhelyeinek száma	81
17. ábra: A bajor büntetés-végrehajtási intézetek 2004. évi telítettségi adatai	84
18. ábra: A bajor büntetés-végrehajtási intézetek 2009. évi telítettségi adatai	84
19. ábra: A bajor intézetek telítettsége és férőhelyeinek száma 1991-2009 között	85
20. ábra: A bajor intézetekben lévő külföldi elítéltek aránya 2004-ben	86
21. ábra: A bajor intézetekben lévő külföldi elítéltek aránya 2009-ben	86
22. ábra: A bajor intézetekben lévő bajor és külföldi elítéltek aránya 1991-ben	87
23. ábra: A bajor intézetekben lévő bajor és külföldi elítéltek aránya 2004-ben	87
24. ábra: A bajor intézetekben lévő bajor és külföldi elítéltek aránya 2009-ben	87
25. ábra: A magyar büntetés-végrehajtási gazdasági társaság többletköltségeinek alakulása és részbeni megtérülésük 2004-2009 között (millió Ft)	94
26. ábra: Költségek alakulása állami beruházás esetén	123
27. ábra: Költségek alakulása PPP beruházás esetén	123
28. ábra: A PPP modellel megvalósult beruházások költségei és megtérülései	126

IRODALOMJEGYZÉK

Könyvek:

1. Andorka Rudolf (1994): Devianciák Magyarországon Deviáns viselkedések Magyarországon – általános értelmezési keret az elidegenedés és az anómia fogalmak segítségével Budapest: Közélet Kiadó
2. Andorka Rudolf (1995): Bevezetés a szociológiába. Budapest: AULA Kiadó.
3. Anthony Giddens (1995): Szociológia. Budapest: Osiris Kiadó.
4. Arató László – Bátyi Zoltán (2001): A Csillag – börtönkönyv – Szukits könyvkiadó
5. Az Európai Börtönszabályok (1990) Igazságügyi Minisztérium Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság Nevelési Osztály, Budapest (5)
6. Burik Mónika (2007): A pártfogó felügyelet helyzete, működése Magyarországon. A Dunaújvárosi Főiskola Közleményei XXIX/3. Főiskolai Kiadó, Dunaújváros
7. Dr. Bagdy Emőke (1994): Családi szocializáció és személyiségzavarok Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó
8. Dr. György Júlia (1967): Az antiszociális személyiség. Medicina Könyvkiadó
9. Dr. Lévai Miklós (1992): Kábítószeres és bűnözés. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó
10. Dr. Vókó György (2007): Új európai börtönszabályok és magyarázatuk Ügyészek Országos Egyesülete, Budapest
11. Kőszeg Ferenc – Zádori Zsolt (Szerk.) (1997): ELŐREHOZOTT BÜNTETÉS Rendőrségi Fogdák – fogvatartottak a rendőrségen 1996. Budapest: Alkotmány- és Jogpolitikai Intézet (COLPI) – Magyar Helsinki Bizottság, 45-72.p.
12. Münich Iván (1994): Devianciák Magyarországon A társadalmi önismeret igénye Budapest: Közélet Kiadó

Folyóiratok:

13. Ádám Attila (2005): A nyitottság elvének érvényesülése a gyakorlatban. *Börtönügyi Szemle*, 24 (1) 41-46.p.
14. Balogh Attila (2003): Felmérés a fogvatartottak közérzetét javító intézkedések hatásairól. *Börtönügyi Szemle*, 22 (3) 35-44.p.
15. Benedek Ede (2004): Tapasztalatok a fogvatartotti szabadidős és sportprogramok végrehajtásáról. *Börtönügyi Szemle*, 23 (2) 87-92.p.

16. Burik Mónika (2010): A Public Private Partnership modell alkalmazásának szükségessége. *Szakmai Szemle*, 3. szám
17. Mónika Burik (2010): The Hungarian prison service system and its enterprises. *Tradecraft Review*, Nr. 2.
18. Dobos István (2003): PPP contra PPP, avagy mi várható a magánbefektetéstől. *Börtönügyi Szemle*, 22 (4) 57-66.p.
19. Dr. Bökönyi István (2003): A magyar büntetés-végrehajtás helyzete az Európai Unió csatlakozás küszöbén. *Börtönügyi Szemle*, 22 (1) 3-12.p.
20. Dr. Bökönyi István PhD (2004): A Büntetés-végrehajtási Szervezet 2002. május és 2004. október között végzett munkájáról. *Börtönügyi Szemle*, 23 (4) 25-34.p.
21. Dr. Csordás Sándor – Dr. habil. Vókó György (2004): A fogvatartottakkal való bánásmód elvei és gyakorlata. *Börtönügyi Szemle*, 23 (4) 1-14.p.
22. Dr. Farkas Ákos (2005): A büntetés-végrehajtási-jog tudományának helye a tudományok rendszerében. *Börtönügyi Szemle*, 24 (1) 11-14.p.
23. Dr. habil. Vókó György (2003): A börtönrendszerek korszerűsítése irányainak azonossága Franciaországban és Magyarországon. *Börtönügyi Szemle*, 22 (4) 1-10.p.
24. Dr. habil. Vókó György (2003): A börtönviszonyok jogi szabályozásának főbb alapelvei. *Börtönügyi Szemle*, 22 (3) 1-8.p.
25. Dr. habil. Vókó György (2004): Az elítéltek elektronikus felügyeletével kapcsolatos véleményekről. *Börtönügyi Szemle*, 23 (3) 91-102.p.
26. Dr. Huszár László (2004): A csatlakozással kapcsolatos kérdések és feladatok a magyar büntetés-végrehajtásban. *Börtönügyi Szemle*, 23 (1) 21-26.p.
27. Dr. Irk Ferenc (1997): Büntetőjog és bűnmegelőzés. *Magyar Jog*, 44 (10) 628-629.p.
28. Dr. Kertész Imre (1997): Igazságszolgáltatás és közvélemény. *Magyar Jog*, 44 (10) 577-588.p.
29. Dr. Lőrincz József (2003): Büntetőpolitika és büntetés-végrehajtás a rendszerváltozáson innen és túl. *Börtönügyi Szemle*, 22 (1) 27-48.p.
30. Dr. Nagy Ferenc (2003): Európai kihívások, magyar válaszok a büntetőjog és a büntetés-végrehajtás területén. *Börtönügyi Szemle*, 22 (1) 13-26.p.
31. Dr. Tari Ferenc (2004): A magyar Igazságügyi Minisztérium és az EU-csatlakozás. *Börtönügyi Szemle*, 23 (1) 11-20.p.

32. Dr. Víggh József prof. emeritus (2004): A büntető igazságszolgáltatás néhány alapelve. *Börtönügyi Szemle*, 23 (2) 1-12.p.
33. Dr. Vókó György (2003): Elmélkedés a pártfogó felügyeletről. *Börtönügyi Szemle*, 22 (1) 49-70.p.
34. Farkas Ákos (1997): A büntetőeljárás reformja és a hatékonyság. *Fundamentum*, 1 (2) 107-108.p.
35. Fliegauf Gergely (2003): A büntetés-végrehajtási klasszifikáció működése Németország Észak-Rajna- Vesztfália tartományában. *Börtönügyi Szemle*, 22 (4) 91-96.p.
36. Fliegauf Gergely (2004): A német és a magyar büntetés-végrehajtás adatainak összehasonlító elemzése. *Börtönügyi Szemle*, 23 (2) 97-108.p.
37. Idzig Zoltán (2005): Javaslatok a hazai büntetés-végrehajtás tevékenységének korszerűsítésére az uniós normák és a gyakorlati megoldások tükrében. *Börtönügyi Szemle*, 24 (1) 47-54.p.
38. Juhász Zsuzsanna (2001): Dolgozni kell(ene) (A börtönmunka néhány aspektusa nemzetközi kitekintésben. *Börtönügyi Szemle*, 20 (1) 11-26.p.
39. Juhász Zsuzsanna (2006): Megújult az Európai Börtönszabályok. *Börtönügyi Szemle*, 25 (3) 44-58.p.
40. Kiss Anna (1999): A büntetőeljárás reformja. *Belügyi Szemle*, (3) 32-44.p.
41. Kőszegi Szilvia (2005): A Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézetében folyó utógondozói munka. *Börtönügyi Szemle*, 24 (2) 41-44.p.
42. Merre tart az új bv. törvény? Kerekasztal-beszélgetés az új bv. kódexről. *Börtönügyi Szemle*, 23 (4) 17-24.p.
43. Novák Zoltán (2004): A fogvatartottak oktatása, szakképzése a büntetés-végrehajtási intézetekben. *Börtönügyi Szemle*, 23 (4) 47-58.p.
44. Sponga István (2003): A PPP modell alkalmazásának nemzetközi tapasztalatai. *Börtönügyi Szemle*, 22 (3) 83-94.p.
45. Székedi Gábor (2005): A hazai büntetés-végrehajtás az európai börtönszabályok tükrében. *Börtönügyi Szemle*, 24 (1) 55-60.p.
46. Szikinger István (1997): A büntetőhatalom és az egyéni jogok. *Fundamentum*, 1 (2) 101-106.p.
47. Tájékoztató az Európa Tanács magyar hatóságoknak szóló legújabb ajánlásairól. *Börtönügyi Szemle*, 23 (4) 15-16.p.

48. Tóth László (2009): A gazdasági társaságok jelene, a gazdasági működés jövőbeni tervei. *Börtönügyi Szemle*, 28 (2) 1-12.p.
49. Wolfgang Deuschl (2003): A büntetés-végrehajtás Bajorországban. *Börtönügyi Szemle*, 22 (2) 97-102.p.
50. Wolfgang Deuschl (2004): A büntetés-végrehajtás Bajorországban. *Börtönügyi Szemle*, 23 (1) 69-74.p.

Tanulmányok:

51. Dr. Fekete Mihály (1994): Előterjesztés a büntetés-végrehajtás gazdálkodása, a fogvatartottak foglalkoztatása átalakításának koncepciójára és részletes ütemtervére *Kriminológiai Közlemények* 49 Budapest: Magyar Kriminológiai Társaság. 4-13.p.
52. Dr. Kerecsi Klára - Dér Mária (1998): Mennyibe is kerül a büntető igazságszolgáltatás, avagy az alternatív szankciók költségei (Zárótanulmány) *Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok XXXV* Budapest: Országos Kriminológiai és Kriminalisztikai Intézet, 47-119.p.
53. Dr. Kerecsi Klára (1997): Egy biztonságosabb Magyarorszáért: A bűnmegelőzés stratégiája *Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok XXXIV* Budapest: Országos Kriminológiai és Kriminalisztikai Intézet, 11-41.p.
54. Dr. Kerecsi Klára (2000): Láthatatlan elkövetők és kézzelfogható börtönök, avagy kell-e Magyarországnak börtönépítési program? *Esély* (5)
55. Dr. Köpf Eszter Mária LL. M. (1999): Gondolatok az Európai Emberi Jogi Egyezmény 11. Kiegészítő Jegyzőkönyvének hatályba lépése kapcsán. *Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok XXXVI* Budapest: Országos Kriminológiai és Kriminalisztikai Intézet, 300-305.p.
56. Dr. Kövér Ágnes (1994): Munkáltatás a büntetés-végrehajtásban – történeti tapasztalatok és nemzetközi összehasonlítás – a jelenlegi honi reformtörekvések tükrében. *Kriminológiai és kriminalisztikai évkönyv Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok* Budapest: IKVA. 187-226.p.
57. Dr. Kövér Ágnes (1998): Bevezetés a jogok és költségek összefüggéseinek elemzéséhez a zárt intézetek működésében (Alapfogalmak) *Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok XXXV* Budapest: Országos Kriminológiai és Kriminalisztikai Intézet, 120-145.p.

58. Farkas Ákos (1999): A büntetőjogi együttműködés sajátosságai az Európai Unióban *Jogtudományi Közlöny* LIV (9) 383-392.p.
59. Kabódi Csaba (1994): A büntetés-végrehajtási munkáltatás tervezett reformjával kapcsolatos egyes félelmeim *Kriminológiai Közlemények* 49 Budapest: Magyar Kriminológiai Társaság. 20-30.p.
60. Katonáné dr. Borka Katalin (1994): Az elítéltek munkáltatásának problematikája *Kriminológiai Közlemények* 49 Budapest: Magyar Kriminológiai Társaság. 14-19.p.

Dokumentumok:

61. 17/2003 (VI.24.) IM rendelet a Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységéről, valamint ehhez kapcsolódóan egyes igazságügy-miniszteri rendeletek módosításáról
<http://www.pjsz.gov.hu/partfogofelugyelet/index184d.html?ri=505>
62. A büntetés-végrehajtási szociális munkáért.
<http://barabbas.myip.hu/lesestoffe/lesestoffe.htm>
63. A pártfogás intézményének rövid története és fő feladatai
<http://www.romnet.hu/valtosav/partfogok/rovtort.html>
64. A pártfogói munka részleteiről
<http://www.romnet.hu/valtosav/partfogok/reszlet/html>
65. A társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiája
<http://www.romnet.hu/valtosav/strat/TarsBNemzstrat.pdf>
66. Beszámoló az IM Pártfogó felügyelői és Jogi Segítségnyújtó Szolgálat Országos Hivatalának 2004. évi tevékenységéről. **<http://www.jogiforum.hu/hirek/12420>**
67. Burus Renáta: Hiszek egy Istenben – avagy a fogvatartottak vallásszabadsághoz való joga
<http://www.ajk.elte.hu/TudomanyosProfil/kiadvanyok/elektronikus/seminarium/XXVIII-OTDK/Burus%20Ren%20A1ta%20-%20Hiszek%20egy%20Istenben%20-%20E2%80%93%20avagy%20a%20fogvatartottak%20vall%20-%20A1sszabads%20-%20A1ghoz%20val%20-%20B3%20joga.pdf>
68. Civil szervezetek börtönvonatkozásai
<http://bvpszichologia32.blogspot.com/2006/10/civil-szervezetek-brtnvonatkozsai.html>

69. Cz.G.: Kettős mérce a börtönökben.
<http://www.romacentrum.hu/aktualis/hirek/200203/nszb20220319.htm>
70. Csáki Anikó – Mészáros Mercedes: Szociális munka a büntetés-végrehajtásban és az utógondozásban http://www.valtosav.hu/res/PDF/szocialis_munka.pdf
71. Dr. Hankó Faragó Miklós: Marad a magánzárka és a gumiszoba
<http://www.magyarhirlap.hu>
72. Dr. Hankó Faragó Miklós: A magyar igazságszolgáltatás korszerűsítésének fő irányai, aktuális feladatai <http://www.bvop.hu/images/657.doc>
73. Dr. Ilovicsné Török Ágota: Program a társadalmi bűnmegelőzésért
<http://www.RomNet.hu/valtosav/bvk/bvopalapfog.html>
74. Hír Törvényellenesen működnek a börtönök.
<http://www.bahia.hu:2000/arhivcikkek.phtml?=id25&cikkid=1081>
75. J.A.: Letették az új szombathelyi börtön alapkövét
<http://www.alon.hu/index.php/artide/articleview/3788/1/4>
76. Jelentés az Igazságügyi Minisztérium fejezet működésének ellenőrzéséről
[http://www.asz.gov.hu/ASZ/jeltar.nsf/O/A7B146FAB5807842C1257ODF004C1A00/\\$FILE/0567J000.pdf](http://www.asz.gov.hu/ASZ/jeltar.nsf/O/A7B146FAB5807842C1257ODF004C1A00/$FILE/0567J000.pdf)
77. K. Tóth László: Papírgyártás bémunkában – Börtönbe szabadulva
<http://www.fn.hu/index.php?id=6&cid=8245>
78. Kádár András Kristóf: Büntetőpolitika „társadalmi érzületből” Zsúfoltság a börtönökben és beilleszkedésre esélytelen szabadulók
<http://beszelo.c3.hu/02/06/06kadar.htm>
79. Kertész Imre: Miért zsúfoltak a börtönök?
<http://jura.ajk.pte.hu/cikkek.php?cikk=9>
80. Kiss Kázmér: A szabadságvesztés-büntetés végrehajtásának hatásrendszere
<http://www.palya.hu/dolgozat/bongeszmind.cfm?id=1621>
81. Környezet és Globalizáció Interfészek
<http://www.zpok.hu/globalizacio/wtoglob.htm>
82. Közüemmé szervezik át a bv. cégeit
<http://www.kozszolga.hu/hirek/k%C3%B6z%C3%BCzemm%C3%A9-szervezik-%C3%A1t-a-bv-c%C3%A9geit>
83. L.K.: A börtönből társadalmi szervezetek fogságába.
<http://www.nepszabadsag.hu>

84. L.K.: Magyarországon a hazai előírásokat sem lehet betartani.
<http://www.nepszabadsag.hu>
85. Lőrincz József: Büntetőpolitika és büntetés-végrehajtás 1970 és 2002 között
<http://jesz.ajk.elte.hu/lorincz16.html>
86. Magyarország 2004
<http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/idoszaki/mo/mo2004.pdf>
87. Majzik Mátyás: Ahol legforróbb a nyár
<http://ujember.katolikus.hu/Archivum/2003.06.29/0301.html>
88. Rudolfné dr. Katona Mária: Az intézményi vendéglátás
http://web.kvif.bgf.hu/uplaad/subject/doc/20031205110404N_intezmenyivendeglatas2003.doc
89. Szobotta Zoltán: Börtönország <http://hetilap.hetek.hu/index.php.?cikk=38272>
90. Utógondozás <http://www.romnet.hu/valtosav/partfogok/utogond.html>
91. Vijah Prashad: A kiiktatott lelkiismeret. Korlátozott korlátozások a gyermekmunka területén
<http://www.freeweb.hu/eszmelet/49/prashad49.html>
92. Vókó György: A büntetés-végrehajtás időszerű kérdései.
<http://jura.ajk.pte.hu/cikkek.php?cikk=24>
93. Zsíros üzlet – stabil jövő a börtönépítés Kossuth Rádió/Szombat délelőtt 2006. április 29. szombat 11:25.
http://www.radio.hu/index.php?cikk_id=179850&rid=PT1RTjRFVED

Szlovák irodalomjegyzék

Könyvek:

1. (1999) 30 rokov slovenského väzensťva Vydalo Generálne riaditeľstvo Zboru väzenskej a justičnej stráže
2. JUDr. Antona FÁBRYHO, CSc. Et al.(1996): VÄZENSTVO NA SLOVENSKU. Vydalo Generálne riaditeľstvo Zboru väzenskej a justičnej stráže

Folyóirat:

1. JUDr. Oto Lobodáš (2004): A szlovák büntetés-végrehajtás útja az Európai Unióban az új Btk. Tükrében. *Börtönügyi Szemle*, 23 (1) 59-62.p.

Dokumentumok:

1. Drákói szigor Szlovákiában – Szlovákiában hatályba lépett 2006. január 1-jén az új büntető törvénykönyv. <http://www.fn.hu/index.php?id=48&cid=115026>
2. Hospodársky úsek <http://www.zvjs.sk/dokumenty/zbor/r2004/06.pdf>
3. <http://www.zvjs.sk/dokumenty/Rocenska2009.pdf>
4. Jók a börtönviszonyok <http://www.hhrf.org/ujszo/2001/146/belpolitika.htm>
5. Na úseku zamestnávania, výroby a odbytu
<http://www.zvjs.sk/dokumenty/zbor/r2004/07.pdf>
6. Úsek administratívnych činností
<http://www.zvjs.sk/dokumenty/zbor/r2004/01.pdf>
7. Úsek ekonomický <http://www.zvjs.sk/dokumenty/zbor/r2004/05.pdf>
8. Úsek ochrany a obrany <http://www.zvjs.sk/dokumenty/zbor/r2004/03.pdf>
9. Úsek preventívno-bezpečnostnej služby
<http://www.zvjs.sk/dokumenty/zbor/r2004/04.pdf>
10. Úsek výkonu väzby a výkonu trestu
<http://www.zvjs.sk/dokumenty/zbor/r2004/02.pdf>
11. Úsek zdravotnej starostlivosti <http://www.zvjs.sk/dokumenty/zbor/r2004/09.pdf>
12. Ústav na výkon trestu odňatia slobody Želiezovce
<http://www.zvjs.sk/index.php?Lang=SK&m=02-04-07>
13. Všeobecné podmienky pre zamestnávanie odsúdených
<http://www.zvjs.sk/index.php?Lang=SK&m=05-02>

Bajor irodalomjegyzék

Könyv:

1. Jörg-Martin Jehle (2004): Bundesministerium der Justiz Strafrechtspflege in Deutschland

Dokumentumok:

1. Arbeit der Gefangenen <http://www.justizvollzug-bayern.de/JV/Aufgaben/Behandlung/Arbeit>
2. Berufliche Bildungsmaßnahmen für Gefangene <http://www.justizvollzug-bayern.de/JV/Aufgaben/Behandlung/Berufliche%20Bildung>

3. Eines der modernsten Gefängnisse Europas
<http://www.bayerischestaatszeitung.de/index.jsp?MenuID=33&year=2008&ausgabeID=385&rubrikID=7&artikelID=5089>
4. Historische Entwicklung der Anstalt Kaisheim http://www.justizvollzug-bayern.de/JV/Anstalten/JVA_Kaisheim/ki/jva/_kais
5. Kosten des Vollzuges (Einnahmen und Ausgaben) <http://www.justizvollzug-bayern.de/JV/Aufgaben/Behandlung/Kosten>
6. Neubau der Justizvollzugsanstalt Augsburg
<http://www.competitionline.de/31/projects/view/similar-proj/id/3030875/body-only/1>
7. Organisation <http://www.justizvollzug-bayern.de/JV/Ueberblick/Organisation>
8. SüdLeasing / Müller-Altvatter Bauunternehmung realisieren Erweiterung der Justizvollzugsanstalt München-Stadelheim http://www.ppp-plattform.de/file.php?article=1386&file=PI_JVA_M.pdf
9. Zuständigkeiten der bayerischen Justizvollzugsanstalten <http://www.justizvollzug-bayern.de/JV/Anstalten/Zustaendigkeiten>

MELLÉKLETEK

Magyar büntetés-végrehajtási gazdasági társaságok

Ipari jellegű gazdasági társaságok

Duna-Mix Ipari Kereskedelmi Szolgáltató Kft.

Tevékenységi kör: bakelit- és egyenruházati gombok, labdák, műanyagipari termékek, igény szerint emblémázva reklámcélokra, hirdető táblák, kórházi fémszekrények, zárkaajtók, acél nyílászárók gyártása, továbbá épület- és bútor asztalosipari termékek, nyomdai és konfekcióipari termékek készítése, labdavarrás, galvanizálás, valamint fogácsolási és egyéb fémmegmunkálás bér munkák végzése.

Ábránd-Ágynemű Fehérneműgyártó és Forgalmazó Kft.

Tevékenységi kör: ágynemű és egyéb háztartási textíliák konfekcionálása, egyéb konfekcióipari termékek előállítás, felső ruházat készítése saját anyagból, illetve bér munkában.

Kalocsai Konfekcióipari Termelő és Kereskedelmi Kft.

Tevékenységi kör: forma ruházat, védőruhák, munkaruhák, munkaköpenyek, egészségügyi ruházat, alsóruházat készítése, finom konfekció, szőnyegszövés és népművészeti termékek előállítás. Cipőfelsőrész és egyéb bér munkák végzése.

Nagyfa-Alföld Mezőgazdasági és Vegyipari Kft.

Tevékenységi kör: bútorok, asztalok, székek, egyéb kisbútorok, bútor alkatrészek gyártása, kertészeti növénytermesztés, állattenyésztés, húsfeldolgozás.

Ipoly Cipógyár Termelő és Szolgáltató Kft.

Tevékenységi kör: munkavédelmi cipők, bakancsok, utcai férfi félcipők, kismama lábbelik, klumpák igény szerinti gyártása.

Budapesti Faipari Termelő és Kereskedelmi Kft.

Tevékenységi kör: faipari termékek gyártása, tömörfa megmunkálás, lapszabászat. Egyedi megrendelés alapján lakossági és közületi szekrény sorok, kisméretű bútorok, garnitúrák,

pultok, irodabútorok készítése helyszíni összeszereléssel, valamint egyéb vegyesipari jellegű bémunkák végzése.

Sopronkőhidai Ipari és Szolgáltató Kft.

Tevékenységi kör: ágynemű-, munkaruha-, műszaki szövetek gyártása. Formaruhák, munkaruhák, alsóruházat, ágyneműk, éttermi kiegészítők konfekcionálása. Munkaruhák emblémázása, konfekcionálás saját anyagos, illetve bémunka konstrukcióban. Fémipari tevékenység, zárkaajtó gyártás, hegesztés, fémmegmunkálás, valamint egyéb bémunka tevékenységek végzése.

DUNA PAPÍR Termelő Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.

Tevékenységi kör: háztartási higiéniai papírtermékek (egészségügyi papír, papírzsebkendő), gyártása, értékesítése. Kooperációs bémunkában papíralapanyag gyártása.

NOSTRA Vegyesipari Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.

Tevékenységi kör: seprű, csomagoló és tároló faipari termékek, faipari tömegcikkek gyártása, labdavarrás és egyéb bémunkák végzése.

Mezőgazdasági jellegű gazdasági társaságok

Állampusztai Mezőgazdasági és Kereskedelmi Kft.

Tevékenységi kör: szántóföldi növénytermesztés, gabonafélék, ipari- és takarmánynövények és szőlő termesztése. Állattenyésztés: sertés, vágójuh, pulyka, ló.

Annamajori Mezőgazdasági és Kereskedelmi Kft.

Tevékenységi kör: szántóföldi növények, gabonafélék, ipari- és takarmánynövények, zöldségfélék termesztése, valamint zöldségfeldolgozás. Állattenyésztés: szarvasmarha, sertés, ló. A társaság saját sütődéjében pékárut készítenek kereskedelmi célra.

Pálhalmi Agrospeciál Mezőgazdasági Termelő, Értékesítő és Szolgáltató Kft.

Tevékenységi kör: szántóföldi növénytermesztés, gyümölcstermesztés. Állattenyésztés: szarvasmarha, sertés. Vegyesipari bémunkák végzése.

Szlovák büntetés-végrehajtási gazdasági társaságok

Nitra

Tevékenységi kör: zokni-, cipőkészítés, fehérnemű varrás, elektromos alkatrészek kézi összeszerelése.

Prešov

Tevékenységi kör: vasáru készítése, festés, lakkozás.

Hrnčiarovce nad Parnon

Tevékenységi kör: mezőgazdasági tevékenységek végzése.

Dubnica nad Váhom

Tevékenységi kör: munkaruha-, cipővarrás.

Sučany

Tevékenységi kör: faipari termékek gyártása, tömörfa megmunkálás.

Košice

Tevékenységi kör: zöldségtisztítás, mezőgazdasági tevékenységek.

Banská Bystrica

Tevékenységi kör: ruha-, cipőkészítés, papírzacskók gyártása, vasáru készítése, faipari termékek gyártása.

Želiezovce

Tevékenységi kör: ruha-, cipőkészítés.

Leopoldov

Tevékenységi kör: vas- és fémáru gyártás, faáruk tartozékainak gyártása, zöldségtisztítás, pékáru, nyomdai termékek készítése, bér munkában csomagolás.

Ilava

Tevékenységi kör: faipari termékek gyártása, cipőkészítés, bér munkában kábelek összeszerelése.

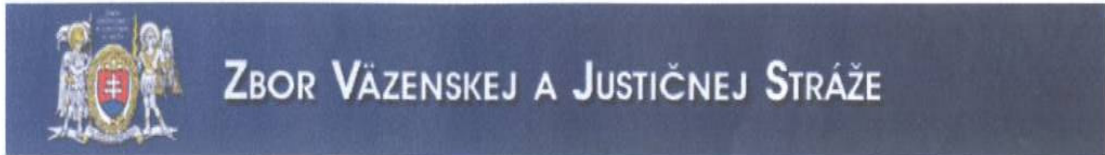
Ružomberok

Tevékenységi kör: vasáru gyártása.

Žabi major

Tevékenységi kör: cipőkészítés, fagyasztott áruk csomagolása.

A zselizi büntetés-végrehajtási intézetben az elítéltek által készített termékek köre



Ára: 7,46 EUR



Ára: 4,14 EUR



Ára: 2,- EUR



Ára: 0,80 EUR



Ára: 1,48 EUR



Ára: 0,40 EUR



Ára: 187,48 EUR



Ára: 420,73 EUR



Ára: 119,- EUR



Ára: 33,86 EUR



Ára: 74,02 EUR



Ára: 194,85 EUR



Ára: 539,07 EUR



Ára: 44,11 EUR

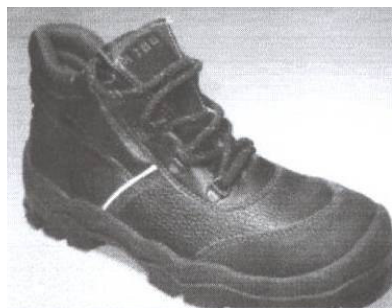
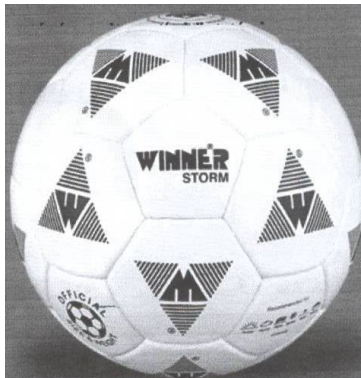
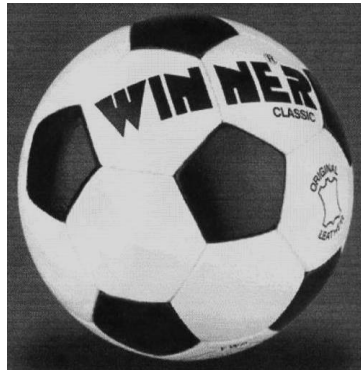


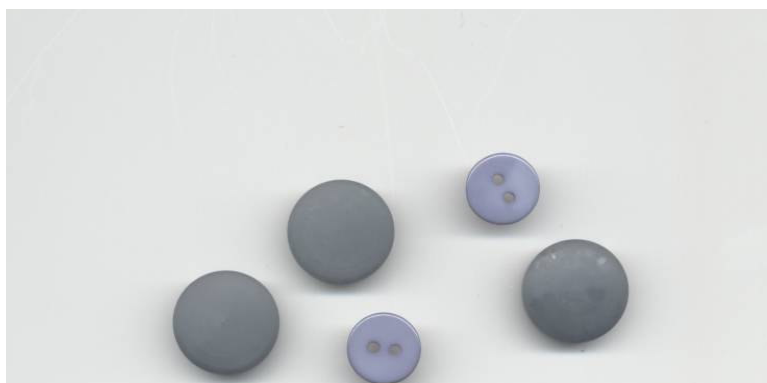
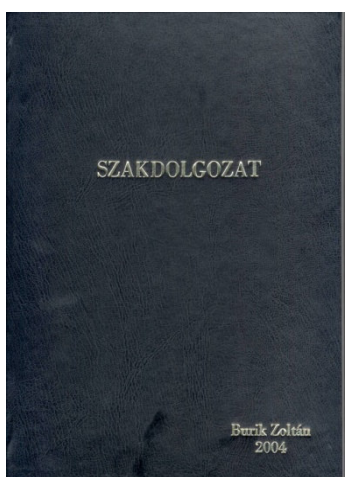
Ára: 181,57 EUR



Ára: 199,16 EUR

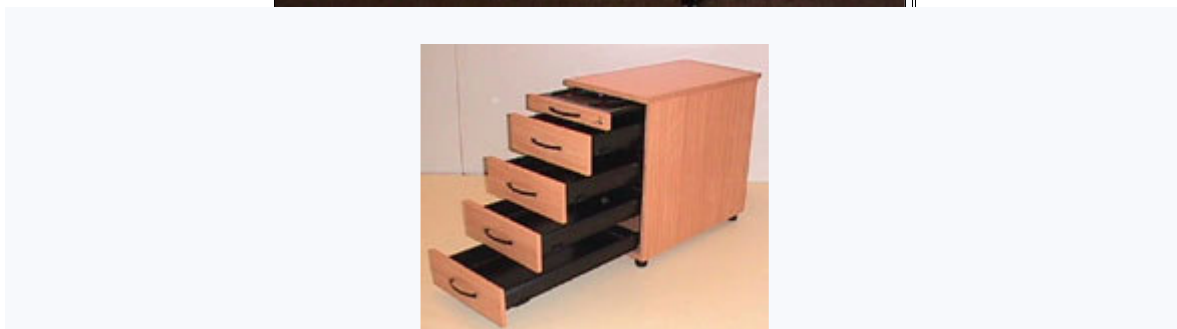
A váci büntetés-végrehajtási intézetben az elítéltek által készített termékek köre





5. számú melléklet

**A kaisheimi büntetés-végrehajtási intézetben az elítéltek
által készített termékek köre**



6. számú melléklet

A Váci Fegyház és Börtönben lévő munkahelyek



Nyomdaüzem



Labdavarró üzem

A kaisheimi intézetben lévő munkahelyek

7. számú melléklet



Lakatos üzem



Mosoda



Asztalos üzem

8. számú melléklet

A zselizi intézetben lévő munkahelyek



Kertészet



Asztalos üzem



Cipész üzem

NYILATKOZAT

Alulírott Burik Mónika jelen nyilatkozat aláírásával kijelentem, hogy „A magyar és külföldi büntetés-végrehajtási intézetek pénzügyi és gazdasági tevékenységének összehasonlítása” című

PhD értekezésem

önálló munkám, az értekezés készítése során betartottam *a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. tv.* szabályait, valamint a Széchenyi István Gazdasági folyamatok elmélete és gyakorlata Doktori Iskola által előírt, a doktori értekezés készítésére vonatkozó szabályokat, különösen a hivatkozások és idézések tekintetében.¹

Kijelentem továbbá, hogy az értekezés készítése során az önálló kutatómunka kitétel tekintetében a programvezetőt illetve a témavezetőt nem tévesztettem meg.

Jelen nyilatkozat aláírásával tudomásul veszem, hogy amennyiben bizonyítható, hogy az értekezést nem magam készítettem, vagy az értekezéssel kapcsolatban szerzői jogsértés ténye merül fel, a Nyugat-magyarországi Egyetem megtagadja az értekezés befogadását.

Az értekezés befogadásának megtagadása nem érinti a szerzői jogsértés miatti egyéb (polgári jogi, szabálysértési jogi, büntetőjogi) jogkövetkezményeket.

Sopron, 2010.

.....
doktorjelölt

¹ **1999. ÉVI LXXVI. TV. 34. § (1)** A MŰ RÉSZLETÉT – AZ ÁTVEVŐ MŰ JELLEGE ÉS CÉLJA ÁLTAL INDOKOLT TERJEDELEMBEN ÉS AZ EREDETIHEZ HÍVEN – A FORRÁS, VALAMINT AZ OTT MEGJELÖLT SZERZŐ MEGNEVEZÉSÉVEL BÁRKI IDÉZHETI.

36. § (1) nyilvánosan tartott előadások és más hasonló művek részletei, valamint politikai beszédek tájékoztatás céljára – a cél által indokolt terjedelemben – szabadon felhasználhatók. Ilyen felhasználás esetén a forrást – a szerző nevével együtt – fel kell tüntetni, hacsak ez lehetetlennek nem bizonyul.